

*Fundació
Bòfilla*

L'educació per la distinció

Equip de recerca: Montserrat Treserra, Antoni Estradé i Josep Verdaguer

Volum primer

La universitat i les elits: Dades per una anàlisi de la democratització educativa a Catalunya.

Montserrat Treserra

Col·laboradors:
Marta Fernandez
Teo Mellen

Abril del 2007

INDEX

Prefaci. Una proposta de recerca: L'educació per la distinció	1-5
Capítol I. Apunts teòrics i camí seguit	7
1.1 Marc de referència teòric: El sistema educatiu i la formació de les elits	7
1.2.El camí seguit	15
1.2.1 Objectius, fonts i variables d'anàlisi de cada epígraf.	15
<i>Introducció: Vers la decisió de fonts, variables i nivells d'anàlisi.</i>	
<i>1.2.1.1.Panoràmica general. Les xifres de l'ensenyament a Catalunya (Cap. II)</i>	
<i>1.2.1.2. La Universitat i els universitats a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Ctalunya.(Cap. III)</i>	
<i>1.2.1.3.. Característiques dels estudiants i accés a la universitat. Anàlisi exhaustiu de la totalitat dels estudiants que el 2001-2002 accedeixen a la universitat via les PAAU(Cap.IV)</i>	
1.2.2:Els resultats: constatacions, preguntes i hipòtesis	22
<i>1.2.2.1 Panoràmica general. Les xifres de l'ensenyament a Catalunya (Cap. II)</i>	
<i>1.2.2.2 La Universitat i les Universitats a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Ctalunya.(Cap. III)</i>	
<i>1.2.2.3.. Característiques dels estudiants i accés a la universitat. Anàlisi exhaustiu de la totalitat dels estudiants que el 2001-2002 accedeixen a la universitat via les PAAU(Cap.IV)</i>	
1.2.3.Algunes preguntes i reflexions a tall de conclusió	33
1.2.4. Il·lustracions 1-2-3	36-38
Capítol II. El sistema educatiu a Catalunya en xifres. El context general	39
Introducció	
1.Els estudis universitaris. Xifres globals	45
<i>1.1 Percentatge de població de 25-29 anys amb estudis universitaris. Cens de 1996.</i>	
2.Els context previ a la universitat: Taxes d'escolarització i procés sostingut d'eliminació escolar	53
<i>2.1. Accés a la universitat via batxillerat i PAAU: Al voltant d'un 35% d'estudiants de cada cohort poblacional</i>	
<i>2.2. Les taxes d'escolarització: una visió de conjunt</i>	

<i>Les taxes d'escolarització 0-5 anys i 14-19 anys, Series històriques</i>	
<i>2.3 Les taxes d'escolarització als 17 anys</i>	
<i>2.4. El Batxillerat: Taxes de graduació.</i>	
3.Un indicador de qualitat: Taxes de graduació a l'ensenyament obligatori	63
4.Escoles de titularitat pública i de titularitat privada, igualtat d'oportunitats?	65
<i>4.1 La presència de l'escola pública i privada en els diferents nivells educatius</i>	
<i>4.2. Escola pública escola privada: Distància en els percentatges de graduacions a ESO i a Batxillerat</i>	
<i>4.3 El territori i les diferències entre sector públic i sector privat.</i>	
<i>L'èxit a l'ESO: Graduats escolars, titularitat de l'escola i territori</i>	
5.A tall de conclusió: Esbós de relació entre el mapa escolar i el mapa socio-econòmic: una visió de conjunt.	71
<i>5.1. Vegueries i comarques.: Perfil d'una tipologia</i>	
<i>5.2. Apunt final: reflexionant sobre les unitats territorials d'anàlisi</i>	
<i>5.2.1. Comarques i municipis: són les comarques una unitat d'anàlisi amb suficient força explicativa per fer tipologies territorials?</i>	
<i>5.2.2. El nivell de renda: Renda bruta familiar disponible per habitant(1996)</i>	
Capítol III. La universitat i els universitaris a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Catalunya i formació de les elits.	80
1. Les transformacions a la Universitat: d'una universitat inclusiva a una jerarquia d'universitats obertes a diversos sectors socials	81
2. Les xifres de les universitats i dels universitaris a Catalunya entre 1910-2002, dades per un context	85
<i>2.1 Introducció. Un apunt d'història per poder situar les xifres.</i>	
<i>2.2. La selecció de les dades. Períodes i seqüències temporals</i>	
<i>2.3. Les estadístiques universitàries entre 1910 i 1970</i>	
<i>2.4 Les estadístiques universitàries entre 1970 i 2001/02</i>	
3. Per anar tancant el panorama: Un apunt sobre els estudis de tercer cicle	114
<i>3.1. Breu introducció històrica:</i>	
<i>3.2. Les dades de tercer cicle: una transformació en els estudis universitaris,</i>	
4. A tall de conclusió : algunes reflexions	118
Capítol IV. Característiques dels estudiants i accés a la Universitat, Anàlisi exhaustiu de la totalitat d'estudiants que el 2001-2002 accedeixen a la universitat via les PAAU	121

1. Les PAAU: l'accés a la universitat des de la trajectòria educativa curricular	121
2. Perfil del col·lectiu que ha superat les PAAU el juny del 2001 amb plaça assignada a la Universitat pel curs 2001-2002.	124
2.1. L'edat d'entrada a la Universitat	
2.2 El sexe dels universitaris	
2.3: L'origen territorial	
2.4. La procedència dels alumnes segon la titularitat de les escoles Escoles públiques, escoles privades . concertades	
3. Les probabilitats objectives que tenen els joves de cursar estudis superiors seguint una escolaritat normalitzada	146
3.1. les probabilitats objectives a nivell global i segons sexe	
3.1.1. El context, les dades històriques	
3.1.2. Els estudiants de les PAAU: La probabilitat objectiva d'entrar a la universitat . Total i per sexe	
3.2 El territori. Probabilitats d'anar a la Universitat segons el territori i el sexe	
3.2.1 El àmbits territorials: les vegueries	
3.2.2. Districtes i barris de Barcelona capital	
3.2.3. Les comarques	
3.2.4. Un apunt sobre el territori, les comarques i el sexe	
4. Les escoles de procedència. Distribució dels alumnes que superen les PAAU segons el tipus d'escola de procedència .	165
Introducció: L'escola i les escoles	
4.1 Les escoles que preparen per a la universitat: Una distribució desigual entre públiques i privades-concertades.	
4.2. La distribució territorial dels estudiants de les PAAU segons l'origen de la titularitat del centre.	
4.2.1 Àmbits territorials: Distribució dels alumnes segons la titularitat del centre	
4.2.2 Barcelona Capital : Origen de centres privats per Districtes i barris.	
4.2.3. Les comarques: de la privada (ESO) a la pública (IES) al Batxillerat La oferta educativa i el percentatge d'escolarització del batxillerat en centres públics o privats.	
5. Un apunt sobre les escoles privades religioses: importància i característiques 187	187
Introducció:	
L'escola religiosa: un paper rellevant dins de l'escola privada -concertada	
5.1 Les xifres globals de Catalunya: Del total d'alumnes de les PAAU un 29.56% provenen de centres religiosos (187)	187
5.2 Els àmbits territorials (189)	
5.2.3. La importància de l'escola privada religiosa dins del sector privat (191)	

5.3. Barcelona capital <i>Dels alumnes del sector privat un 63.97% provenen de centres religiosos.</i> (185)	195
5.3.1. Els centres. Distribució per districtes segons titularitat la(195)	
5.3.2. Els alumnes. Distribució per districtes segons el tipus d'escola: escola pública, privada religiosa i privada laica(196)	
5.3.3. La importància de l'escola privada religiosa dins del sector privat(197)	
5.4. Les comarques	201
La distribució de l'escolaritat religiosa per comarques.(201)	
5.4.1 Els centres, distribució i importància segons la titularitat(202)	
5.4.2 Els alumnes. Distribució segons tipus d'escola: escola pública, escola privada religiosa i escola privada laica(205)	
5.4.3. La importància de l'escola religiosa dins del sector privat(207)	
6. Les Ordres religioses i el territori (213)	213
	215
6.1 Resum de les dades per el conjunt de Catalunya(215)	219
6.2 Les ordres religioses i la distribució en el territori. Àmbits, Barcelona Capital i Comarques.(219)	
6.2.1 Els àmbits territorials i les comarques (219)	
6.2.2. Barcelona capital: Els districtes i la implantació de les ordres religioses (222)	
6.2 Alguns comentaris a tall de conclusió (236)	236
7. El territori i la jerarquia de les escoles. Una aproximació a la classificació de les escoles segons la nota de tall	244
7.1 Classificació de les escoles segons la nota de tall	244
7.2 Algunes observacions respecte dels resultats obtinguts	248
V. Bibliografia	251
VI, Annexes. Volum 2. Pàg. 1-109	

Prefaci. Una proposta de recerca: L'educació per la distinció

Una proposta de recerca: L'educació per la distinció.

El projecte de recerca té els seus orígens en unes propostes fetes per Pierre Bourdieu i el seu equip l'any 2000. S'emmarca dins d'un macro programa d'investigació sobre el neo-liberalisme, la progressiva instauració que es constata i les noves formes de desigualtats socials que genera. Els autors ja hi han investigat des de diferents perspectives, ara es tractava de centrar l'estudi en el paper que hi juga el sistema d'ensenyament en la formació de les elits de la mundialització, i, de fer-ne un estudi comparatiu a nivell europeu.

Així, de les moltes àrees d'anàlisi i vessants explicatives d'aquest fenomen social aquest projecte pretenia limitar-se en una de les formes possibles de mirada i/o de perspectiva: el paper que hi juguen les elits en l'emergència i consolidació d'uns models de societat. I, de retruc, el paper que hi juga el sistema d'ensenyament en l'adveniment, consolidació i reproducció de les elits.

Una de les preguntes inicials formulada pel mateix Pierre Bourdieu era: com s'explica que polítics de dreta i d'esquerra comparteixen com a evidents i posen en pràctica unes polítiques econòmiques molt semblants fonamentades en el neo-liberalisme? Quin paper hi juga el sistema d'ensenyament, tant en la consagració d'unes elits com en la transmissió d'uns coneixements de referència hegemònics?

Del neo-liberalisme en abstracte als polítics en concret suposava centrar el punt de mira en les classes dominants (de les quals els polítics en formen part), i particularment en tot allò que ajuda a entendre els mecanismes a través dels quals s'assumeix de forma desacomplexada uns models de societat, unes formes de veure el món i les coses que finalment són les que s'imposen com a evidents. Entre aquestes formes de veure el món i les coses, es volia recuperar el rol del sistema d'ensenyament,

L'equip de París s'ha significat per nombroses aportacions empíriques i conceptuals respecte dels mecanismes i factors a través dels quals el poder es fonamenta, es consolida i es reproduïx. Són aportacions teòriques molt pertinents en la mesura en que es fixen en aquells aspectes més ocults i invisibles que hi ha a la base de la dominació.

Cal assenyalar, però, que moltes de les preguntes teòriques que Pierre Bourdieu i el seu equip han anat contrastant han sorgit després de poder interrogar les informacions i les estadístiques existents. En efecte, abans de preguntar-se com s'explica la reproducció de les classes dominants, o perquè i en quines condicions les classes dominants, en qualsevol dels àmbits de dominació, comparteixen algunes característiques, cal prèviament poder disposar de la informació per constatar-ho.

El treball sobre les sèries històriques de bases estadístiques disponibles a l'Estat Francès havien permès a Pierre Bourdieu d'establir un seguit de relacions entre classes dirigents, origen social i estratègies educatives d'aquests grups dominants. De fet, ja el 1966

havia mostrat les probabilitats objectives que tenien els diferents grups socials per anar a la universitat o a les Grans Escoles, segons l'origen del pares, el sexe, el currículum educatiu o el territori de procedència. El 1989, aprofundint en la temàtica examina quins són els mecanismes ocults que fan possible unes estratègies educatives pròpies de la gent que freqüenta les Grans Escoles.¹ D'aquí en va anar sortint tot un marc conceptual sobre la dominació simbòlica, el paper de la cultura i les cultures per entendre les estructures de dominació i tot un desplegament conceptual molt pertinent a nivell analític.

A Catalunya, però, ens mancaven bones bases estadístiques de series històriques sobre el sistema d'ensenyament en general i en particular sobre l'ensenyament superior., Tampoc des de la sociologia es comptava amb gaires estudis fets sobre les elits. Els estudis existents, realitzats per economistes, historiadors i periodistes, calia resseguir-los, examinar-los i extreure'n la informació pertinent

D'aquí que la feina feta en aquest pre-projecte o estudi previ s'hagi centrat bàsicament en buscar les fonts on trobar dades i informacions, recollir-les i sistematitzar-les per tal de dibuixar un primer panorama respecte dels dos eixos de la problemàtica d'estudi: el sistema d'ensenyament i les elits.

Del sistema d'ensenyament, ens hem fixat especialment en l'ensenyament superior: Història de la universitat a Catalunya, Evolució i transformació dels centres universitaris des del 1910, quines titulacions, en quins centres, i segons el sexe. Quan s'ha pogut s'ha contemplat la procedència territorial dels estudiants. L'origen social dels pares –professió, estudis del pare i de la mare- es encara avui per avui una dada quasi impossible en les estadístiques de la universitat. No hi són a nivell de cens universitari. Quan hi ha les dades són obtingudes a partir mostres i/o de respostes voluntàries en els fulls de matrícula. Tot plegat poc fiable (les mostres) i amb una magnitud molt gran de no respostes, en el cas dels fulls de matrícula. El mateix passa pel que fa a l'escola de procedència. Les trajectòries educatives es contemplaven com un factor important per entendre el paper del sistema d'ensenyament en la formació de les elits Però, vet aquí que aquesta no és tampoc una dada disponible. S'ha pogut tenir accés a una base de dades de les inscripcions universitàries a través de les PAAU del curs 2001-2002 i aquesta és la que s'ha treballat. Per aquest any s'ha pogut correlacionar territori i escoles de procedència a més a més del sexe i del tipus d'estudis.

La importància de les correlacions obtingudes entre tipus d'escola i accés a estudis superiors han estat a l'origen de la recerca d'algunes dades sobre el sistema d'ensenyament a Catalunya en general, -infantil, primari, secundari obligatori (ESO) i batxillerat-. També dades demogràfiques i socio-econòmiques segons èpoques i per territori. Tot plegat ha estat prou útil per situar les dades educatives dins d'un context global i per permetre algunes reflexions que poden orientar tant la recerca posterior, com la proposta de noves vies d'investigació.

¹ Vegeu Bourdieu, P. *La Noblesse d'Etat*. París:Minuit 1989. També cal tenir present que parlar de "Grandes Ecoles" fa referència al sistema francès,

Respecte de les elits, el segon eix de recerca de dades i informacions, l'objectiu cabdal de la recerca, el camí seguit ha estat una mica diferent. El primer escull a superar era el mateix concepte d'elit. Després calia "trobar" les elits amb noms i cognoms. Finalment dibuixar-ne algunes característiques: edat, sexe, lloc de residència, estudis, origen social i territorial, sectors d'activitat i/o d'influència, i estratègies matrimonials. Amb un interès prioritari, el de discernir fins a quin punt es podia parlar d'estratègies educatives, d'escoles per a la distinció.

A Catalunya, diferentment d'altres països europeus, no hi ha una tradició de xarxes d'Altes Escoles públiques o d'universitats d'Elit que faci possible una identificació ràpida entre cúpula dels sistema d'Ensenyament i elits. Aquesta circumstància dificulta la visibilitat entre tipus d'escolaritat i elits dirigits d'un país. I, de retruc, en fa una mica més complicat detectar el factors externs que incideixen en l'èxit d'un currículum educatiu.

Es cert, que una de les premisses de les quals partíem era la no relació unívoca entre estudis superiors i elits. Semblava evident que esdevenir una elit no és pas sinònim d'haver passat per la universitat, o si es vol, de tenir un bon currículum acadèmic.. Si així fos serien faves contades controlar els processos per arribar a llocs d'influència. Però no és menys cert que per una bona majoria de les classes dirigits sí que s'hi pot observar una relació amb estudis superiors, i/o de currículums educatius de distinció. I això tant si es tracta d'elits provinents de nissagues establertes, com per aquelles altres per a qui el tipus d'escola i de centres d'ensenyament freqüentats i la xarxes socials que se'n deriven poden haver jugat un paper important en les estratègies de mobilitat ascendent. .

Aquesta realitat del país ens feia força evident que les informacions sobre estratègies educatives de les elits i les condicions que les afavorien només era possible fer-ho indagant sobre casos concrets i resseguint-ne la trajectòria. Era bastant probable que només d'aquesta manera podíem respondre a algunes de les preguntes que ens formulaven, que en un primer moment giraven al voltant de saber sobre centres educatius i tipus d'estudis: Les preguntes inicials eren força senzilles: Hi ha escoles que concentren i/o es relacionen amb la formació de les elits d'aquest país?. Hi han algunes titulacions universitàries o de tercer cicle que s'hi relacionen? Simplement, és el pas per la universitat allò que ho explica?. O bé abans de la Universitat és la mena d'escola de primària o de secundària la que explica la relació amb les elits?.

El camí per obtenir la informació ha estat laboriós, però en aquest primer pre-projecte de recerca de dades hem desbrossat el terreny sotjant en diverses direccions.

D'entrada, a partir de la teoria de diversos autors s'ha optat per una primera definició provisional del concepte d'elit, i per donar un contingut operatiu al concepte. Semblava pertinent classificar-les segons els àmbits d'activitat i/o influència, així es va fer una primera divisió en termes d'elits econòmiques, polítiques, culturals, religioses i militars, amb algunes subdivisions. També es van fixar alguns dels criteris que havien de delimitar les persones que en formaven part. en cadascun dels àmbits i/o sectors.

Un dels treballs més costosos ha estat el d'elaborar una base de dades de les persones que complien els criteris definits., Consultant una gran diversitat de fonts, aplegant i contrastant moltes informacions s'ha confeccionat una primera base que conté al voltant d'unes tres mil entrades.

Amb tot, les llacunes en les informacions i la consegüent dificultat d'establir trajectòries curriculars per cada persona en base als temes que ens interessaven, ens va plantejar la pertinència d'elaborar i passar un qüestionari a una mostra representativa de la base de dades. Volíem saber l'origen social, professió i estudis del pare i de la mare, la trajectòria educativa, professional i associativa. També la residencial i la matrimonial. Així és va fer, el resultat és prou interessant i de fet ha comportat una de les parts més substantives dels treballs. Ha permès una primera descripció que apunta alguns dels trets que defineixen els diferents tipus d'elits del país. La comparació amb dades estadístiques de context en evidencien la seva rellevància. També l'anàlisi d'algunes trajectòries significatives, tant de les elits provinents de nissagues establertes com d'altres d'emergents permeten un seguit de reflexions tant sobre el paper del sistema d'ensenyament i d'algunes escoles que es confirmen com a escoles per a la distinció, com de les condicions en que aquestes escoles juguen aquest paper. Si més no, i això és important, es confirmen unes línies d'investigació per on continuar la recerca i en apareixen de noves, nous interrogants i camins per on avançar en el tema de les classes dominants, i de la producció i reproducció de les estructures de poder.

El resultat de tot plegat és el contingut d'aquest informe.:

En una primera part hi ha els resultats sobre les dades dels sistema d'ensenyament. D'entrada una introducció general sobre les xifres del sistema educatiu a Catalunya, que pretén fotografiar la mena d'embut que es dibuixa des de l'escolaritat obligatòria fins a l'accés a la Universitat. Amb un petit apunt sobre factors que es relacionen amb l'èxit escolar.

Un segon epígraf està focalitzat en l'ensenyament universitari: S'aporten dades respecte de la història recent de la universitat a Catalunya des del 1910 fins 2002. Unes dades que esdevenen el marc d'una reflexió sobre el canvis de fons del estudis universitaris i la consegüent relació amb les elits.

Finalment, la possibilitat de disposar directament de les dades de l'accés a la Universitat via les PAAU dels anys 2001-2002 és l'objecte d'un estudi exhaustiu sobre característiques dels estudiants i escoles de procedència. Un estudi que confirma la importància d'unes determinades escoles de secundària en la formació de les elits a Catalunya. Un estudi, que per la seva exhaustivitat permet d'indicar vies cap a on seguir investigant si es vol aprofundir en la mena de relacions entre sistema educatiu i elits.

En una segona part, un segon informe de fet., està dedicat íntegrament al món de les elits a Catalunya. S'hi fa una incursió a través de resseguir-ne trajectòries concretes, situant-les dins dels context global de les elits i de les elits catalanes.

La recerca i anàlisi d'informacions diverses i de dades estadístiques sobre les elits, a més a més d'un petit qüestionari passat a una mostra significativa de la base de dades

és el material que permet anar resseguint un camí sobre algunes de les seves característiques.: El sexe, l'edat, els estudis, les associacions, el lloc de residència. Diferències i similituds segons l'origen i el sector d'influència.

Per acabar l'anàlisi d'algunes trajectòries significatives: tant dels hereus (les elits amb tradició històrica) com de les elits emergents,-els nouvinguts- dibuixa amb més nitidesa la qualitat de les diferències i similituds respecte del paper de l'escola i del sistema d'ensenyament en la formació de les classes dirigents.

I. Apunts teòrics i camí seguit

I.1 Marc de referència teòric: El sistema educatiu i la formació de les elits

I.2.El camí seguit

1.2.1 *Objectius, fonts i variables d'anàlisi de cada epígraf.*

Introducció: Vers la decisió de fonts, variables i nivells d'anàlisi.

1.2.1.1.Panoràmica general. Les xifres de l'ensenyament a Catalunya (Cap. II)

1.2..1.2. La Universitat i els universitats a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Catalunya.(Cap. III)

1.2..1.3.. Característiques dels estudiants i accés a la universitat. Anàlisi exhaustiu de la totalitat dels estudiants que el 2001-2002 accedeixen a la universitat via les PAAU

1.2.2:*Els resultats: constatacions, preguntes i hipòtesis*

1.2.2.1 Panoràmica general. Les xifres de l'ensenyament a Catalunya (Cap. II)

1.2.2.2 La Universitat i les Universitats a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Catalunya.(Cap. III)

1.2..2.3.. Característiques dels estudiants i accés a la universitat. Anàlisi exhaustiu de la totalitat dels estudiants que el 2001-2002 accedeixen a la universitat via les PAAU(Cap.IV)

1.2.3.*Algunes preguntes i reflexions a tall de conclusió*

I.1 El marc de referència teòric: El sistema educatiu i la formació de les elits

La producció i reproducció de les elits no és només una qüestió d'assistència a escoles distingides ni tampoc de possessió de títols i diplomes altament valorats socialment. De fet allò que caracteritza a les elits: el saber fer, els coneixements i els llenguatges que dominen és més aviat el resultat d'una transmissió i d'una herència de l'entorn on viuen. Sovint allò que fan les grans institucions d'ensenyament és consagrar en forma de diplomes la pertinença a aquest cenacle dels elegits. Ens equivocariem si partíssim de la premissa que són els diplomes i les escoles el que fan les elits d'un país. Tot i que, això sí, per una banda hi ha una relació no atzarosa entre elits, escoles, tipus d'estudis i diplomes i, per altre, cal també considerar que, per aquells sectors en mobilitat., aquestes escoles i diplomes de prestigi poden ser un mitjà per arribar i/o fer-se acceptar en els cercles de les elits d'un país.

Es miri com es miri, el sistema educatiu juga un paper prou important per endinsar-nos en aquesta temàtica de les elits. Ja sigui perquè són les institucions educatives les que consagren els elegits, o bé perquè són les que fan possible el traspàs d'un sector en mobilitat cap al camp de les elits. Dedicarem aquest epígraf al sistema educatiu examinant les dades existents

L'accés a la universitat : afer de minories

1.La eliminació escolar

El sistema d'ensenyament és un embut que va eliminant a poc a poc aquells col·lectius que no responen a les aptituds i actituds esperades. L'eliminació escolar no es produeix de forma atzarosa ni tampoc és el resultat de voluntats individuals., De fet comença molt aviat. Per molts en la mateixa escola primària. De vegades ja en la infantil. I és un procés que no s'atura, continua en la secundària i en els estudis superiors.

Sempre s'ha dit que un ensenyament obligatori i gratuït per tothom és sinònim d'igualtat d'oportunitats . Segur que contribueix a pal·liar les desigualtats , però ens podem equivocar si pensem que la igualtat d'oportunitats és una qüestió de l'escola. L'escola no existeix independentment de la mena de societat on està ubicada, i l'eliminació escolar és el resultat d'unes desigualtats prèvies, de les desiguals capacitats i disposicions amb que arriben els nens i nenes a l'escola, segons l'entorn social d'on provenen. .

Hi ha diferents formes d'eliminació, unes més visibles i evidents que no unes altres. La més evident de totes és la del percentatge d'alumnes que cursen les diferents etapes educatives. L'anàlisi d'aquestes dades mostra que a Catalunya gairebé el 100% de la població cursa l'ensenyament obligatori, també mostra , però, que només prop d'un 36% té accés a la Universitat. Hi han altres formes d'eliminacions més velades que tenen a veure amb la qualitat o la manera de com es rep aquesta educació. Estar a l'escola fins als 16 anys és sinònim de què? Per molts és sinònim només d'un paper que

els diu que han estat a l'escola. Obtenir el graduat escolar després de l'escolaritat obligatòria és encara, avui per avui, el privilegi d'un 60% de la població escolaritzada.

Es diu que l'ensenyament s'ha democratitzat, que cada vegada l'escolarització és més llarga, que ho és per més gent i que en són molts més els que van a la universitat. Es cert a nivell de les xifres. Si els anys 20 a la Universitat només era per un 3% de la població en edat de cursar estudis, ara ho és per un 36%. També l'analfabetisme bàsic del llegir i l'escriure s'ha acabat. Però de quina mena de democratització s'està parlant: més anys d'escolarització és sinònim de millor escolarització?. La major quantitat de gent a la Universitat és sinònim de major qualitat? Es que l'analfabetisme del llegir i escriure no s'ha reemplaçat per un analfabetisme funcional?

Aquest és un debat obert i vigent a nivell d'Europa i que ens toca de ple a Catalunya. Hi ha les xifres que hi ha però també hi ha les que no es veuen. S'han canviat lleis i plans d'ensenyament però hi ha coses que no canvien: la velada eliminació escolar. Abans i ara hi han percentatges molt elevats de gent que no passa el graduat escolar, que només ha estat a l'escola, sense que es sàpiga gaire bé que vol dir haver passat per l'escola. I. abans i ara, hi ha percentatges reduïts de gent que arriba a la Universitat. Cert, han canviat el volum dels percentatges, però si ens fixem en el nombre de gent per a qui la Universitat esdevé la plataforma de llançament cap a llocs d'influència en el saber i el poder, és pot dir que el canvi és tant important?

Constatacions de sempre per a velles i noves realitats. En aquest pre-projecte no podem ni ens toca endinsar-nos en sí o no l'èxit en el currículum educatiu és sinònim d'èxit i qualitat en la inserció social de la gent. Es un altre debat. Només volem veure quina és la realitat del sistema educatiu a Catalunya, mesurada a partir del perfil de gent que supera amb èxit les diferents etapes del currículum.

La premissa de la qual partim és que més enllà de la igualtat d'oportunitats és probable que les oportunitats d'accés a la Universitat siguin desiguals i que estiguin desigualment condicionades. Així l'actitud positiva davant l'aprenentatge o la naturalitat dels estudis superiors com a expectativa que precedeixen d'ingrés a la Universitat són el resultat de l'entorn social on s'ha desenvolupat la trajectòria dels estudiants.

2. Les lleis d'educació: obstacles formals

Les possibilitats d'accés a la universitat estan regulades per les lleis d'ordenació del sistema educatiu. Són aquestes les que en fixen els requisits. Les competències són patrimoni de l'Estat, i a l'Estat Espanyol com arreu els canvis i transformacions de la legalitat han canviat segons els canvis polítics. A L'Estat Espanyol el període de transició democràtica que va succeir al franquisme va significar una modernització dels plans d'ensenyament, uns canvis substantius que formalment democratitzaven les possibilitats d'accés a l'ensenyament superior². Aquest canvis es van concretar amb l'aprovació de la LOGSE el 1990 (Llei d'ordenació general del sistema d'ensenyament).

² Veure al cap. 2 la taula on s'hi especifiquen els canvis substantius propis de les distintes lleis d'educació

Bàsicament respecte de la llei anterior del 1970 (LGE), la LOGSE regula mesures que apunten cap a la igualtat d'oportunitats. : La instauració de l'ensenyament secundari obligatori per a tothom, (ESO) i l'extensió de l' ensenyament obligatori fins al 16 anys .També la substitució del preescolar per l'educació infantil i la obligatorietat per els poders públics d'oferir escolarització des del tres anys per aquelles famílies que ho desitgin. Circumstància que ha suposat de facto, que des del 1995/96 la escolarització infantil des de 3 anys és universal., A més a més fixa un seguit de mesures adreçades a unificar els currículums dels distints itineraris de l'ensenyament secundari. I, sobretot, la nova llei suprimeix la doble titulació que hi havia al final de l'ensenyament primari, que històricament era allò que condicionava l'accés o bé a l'itinerari acadèmic (BUP) o al professional (FP) i que per tant determinava les possibilitats d'accedir al treball manual o a d'intel·lectual .

Així mateix, la nova llei, més enllà dels aspectes formals, contempla canvis de fons . Aposta per una major flexivitat , tant en l'avaluació, com en l'organització escolar que es tradueixen en noves pràctiques educatives, més a prop del que s'ha convingut de dir-ne pedagogies constructivistes, més participatives i cooperatives.

Canvis de forma i canvis substantius que modifiquen la estructura formal d'accés a la Universitat i pretenen dotar als alumnes de millors mitjans d'accés al coneixement Tot plegat eliminant formalment un seguit d'obstacles que fins aleshores barraven el camí a tots aquells que aspiraven a seguir la via acadèmica³ . Ha quedat, això sí. el tram del batxillerat no obligatori 17-18 anys., però amb la nova Llei tot passa com si fossin els propis interessos i necessitats dels alumnes els que intervenen, al final de la secundària obligatòria, per a decantar-se o no per el batxillerat no obligatori. o per d'altres mòduls professionals⁴ .

Cóm diuen els experts, la LOGSE és una llei que es basa en el principi de comprensivitat –l'educació ha de ser la mateixa per tots els alumnes i no hi ha d'haver barreres que els seleccionin- i ha de permetre a tothom per igual assolir una formació bàsica per accedir a la Universitat- La secundària obligatòria, i una pedagogia constructivista partint de la realitat dels alumnes hauria d'ajudar a aconseguir aquest objectiu.

En aquest sentit la LOGSE s'apuntava als plans d'ensenyament vigents a la majoria de països d'Europa que després de la 2ª Guerra Mundial havien apostat per la democratització de l'ensenyament. Però , ai las, uns països que ja als norantes en qüestionaven la seva bondat , viabilitat i adequació. I això tant pel que fa a la igualtat d'oportunitats, com també, i sobretot, pels problemes addicionals que comportava la obligatorietat d'un ensenyament formalment igual per a tothom, sobretot en la secundària obligatòria - la franja 12-16 anys.

³ Veure il·lustració 7, pàg. 59 Bàsicament amb la LOGSE no cal fer el batxillerat elemental. Tothom accedeix per igual a l'educació secundària fins als 16 anys . Tant sols queda el batxillerat no obligatori que s'hi pot accedir havent superat l'ESO.Sense fer batxillerat també hi ha un segon currículum via formació professional. Vegeu l'organigrama (també il·lustració 1, pàg. 17)

⁴ Vegeu esquema adjunt de la estructura del sistema educatiu a partir de la LOGSE

3 Les lleis no escrites: la lògica social de la selecció educativa

Amb la nova llei educativa, i/o malgrat la nova llei educativa, és difícil fer un pronòstic optimista respecte de la igualtat d'oportunitats. L'eliminació escolar no s'atura. Tot passa com si una lògica invisible anés destriant els escolars. Potser es visualitza menys, perquè està diferida en el temps –fins a 16 anys tothom s'ha de quedar a l'escola- i perquè la lògica del mercat laboral aparca a molts joves en múltiples mòduls de formació previs a la inserció laboral. Però cal desconfiar de les estadístiques amb elevats percentatges d'escolarització fins als 20 anys. Si més no pot ser agosarat interpretar-les com una democratització de l'ensenyament, amb tota la càrrega ideològica que es dona a aquest terme d'igualtat per a tothom.

Per ara i tant l'accés a la universitat segueix sent un afer de minories. L'ESO no resol l'èxit educatiu, i molt menys la continuïtat per a tothom cap a aquest oasi del coneixement intel·lectual que se suposa que és (era) la Universitat. Com apuntava Jesús Rul recentment⁵, fent un balanç de la LOGSE, i com diu ell, des de l'experiència de cotejar les xifres d'ensenyament: de 100 alumnes que comencen la Primària, aproximadament 40 surten amb graduat escolar a l'acabament de l'educació secundària i només 20 finalitzen una especialitat universitària.

En la nostra opinió és encara generós. Si ens fixem en les xifres dels alumnes que superen les PAAU, seguin el currículum normalitzat, la cota més elevada es la del 39.9% que s'assoleix l'any 1999.-00⁶. I, diferents estudis apunten que d'aquests són al voltant d'un 15% els que obtenen una titulació universitària.

Es pot objectar, i és cert, que aquest és un percentatge important i és cert també que la progressiva obertura del sistema educatiu a noves capes socials ha fet possible per a molts un accés al coneixement i al saber suau prohibit, i que aquesta circumstància ha tingut i té afectes respecte de la mateixa dinàmica del propi sistema. Però també ho és de cert que l'accés a una titulació universitària no està pas a l'abast d'una majoria, i que tampoc, com apunten alguns autors, no s'ha pas arribat a l'època de la quasi universalització de l'ensenyament universitari.⁷

Cal observar que l'adveniment de les noves categories socials a la universitat no es fa pas en igualtat de condicions. Ni el fet d'haver accedit a la universitat és sinònim de tenir accés per igual a la multiplicitat de titulacions i/o de centres que les imparteixen. Tampoc és igual el rendiment social que se'n pot obtenir. Els títols de prestigi segueixen sent privilegi de minories. També ho són els llocs de decisió als qual donen accés, ja sigui a nivell econòmic, polític, científic i intel·lectual.

Analitzar les dades universitàries, és només una manera d'acostar-se al món de les elits. Indagar en quines condicions els títols universitaris possibiliten una rendibilitat social aquest és el quid de la qüestió. Sovint, i com han mostrat diferents teòrics, els factors que ho expliquen són externs a la universitat. El sistema educatiu només sanciona una realitat social pre-existent.

⁵ Rul, Jesús. "Els reptes dels instituts" a La Secundària a Examen. Prats, Joaquim edit. Barcelona: Proa, 2002. pàg. 331-349

⁶ Veure la taula I i el gràfic I, pàg. 28, cap. II. on s'hi pot comprovar en les dades de series històriques del DURSI (1992 i 2002) que el percentatge varia entre un 30% i un 39,9%, amb una mitjana d'un 35%.

⁷ Pérez Díaz, Víctor. Educación superior y futuro de España. Madrid: Santillana, 2001. pag.79 i següents

Com avisa Bourdieu, l'escola és conservadora, de fet allò que li és propi és el seu paper de classificar, jerarquitzar i consagrar a aquells que ja estan destinats a ser-ho. Les escales hi són, i tant, però no cal pas pensar que l'accés al cenacle dels elegits és fàcil ni que hi ha homologies entre títols universitaris i èxit social. Hi ha, això sí, un creixement enorme de titulacions universitàries, però alhora els títols s'han devaluat i s'ha mantingut la estructura de distribució diferencial de les rendibilitats que la gent en pot treure del currículum escolar

Els factors externs són les desigualtats socials prèvies a l'escolarització. La desigualtat de recursos de tota mena amb que els diferents grups socials arriben a l'escola segons les condicions objectives d'existència que els hi són pròpies. La progressiva selecció que efectua el sistema educatiu es comença a observar en el batxillerat no obligatori, però és el resultat d'un llarg procés d'exclusió encoberta que s'inicia molt aviat. I la selecció no és atzarosa, Aquest 40% de mitjana va des del 0 o l'1 % en segons quines escoles fins al 98% en d'altres. Les disparitats són enormes com dispar és la realitat social. En efecte, la supervivència és molt més elevada en aquelles escoles que aplega públic de classes mitges o mitges altes, amb pares amb estudis. La coincidència d'aquest públic en escoles privades o privades-concertades explica la relació entre escoles privades i èxit en el batxillerat no obligatori⁸. També és així, però, en aquelles escoles públiques on per la seva ubicació territorial hi ha majoria de famílies de classe mitja. En canvi, si ens fixem només en la estadística la relació entre escola pública i accés a la prova de les PAAU-final del batxillerat no obligatori- els percentatges d'èxit sempre hi són inferiors. Ens en ocuparem de mostra-ho en un altre apartat. Però, i com deia Joaquim Prats, a qui ha d'estranyar la relació entre escola privada –concertada i èxit en el batxillerat si, en el conjunt de Catalunya aquestes escoles apleguen només el 13% de l'alumnat de classes baixes?⁹

Les xifres són les que són i es resisteixen a mostrar la igualtat d'oportunitats. I, si resseguim itineraris es pot observar com tot comença en la estructura d'oportunitats que la gent té per triar escola des del inici, des de la primera etapa de l'educació infantil. Una tria, la de l'escola, condicionada tant per recursos econòmics com per factors culturals i d'accés a la informació.

Es bastant probable que quan les condicions d'existència són més dures, menys l'escola sigui percebuda com un lloc d'inversió de futur. Tampoc se'n dominen els codis ni es disposa de mitjans per fer rendible el coneixement escolar. En efecte, socialitzar-se en el si de determinats grups socials implica construir expectatives diverses enfront de l'escola. que van des de l'escola com a lloc de joc, passant per la multiplicitat de percepcions de l'escola com a inversió i esforç per a treure'n rendibilitats, fins a l'escola com a naturalitat i continuació dels saber/s del medi familiar. També, segons l'entorn de pertinença les possibilitats materials i les informacions disponibles per triar una escola són desiguals. Així mateix és desigual la mena de recursos, coneixements i aptituds que permeten a uns i altres –segons el medi social- de rebre i rendibilitzar la cultura escolar-.

⁸ Vegeu en el capítol III les correlacions elaborades a partir de les dades de les PAAU.

⁹ Prats, Joaquim "La Secundària a examen, estudi preliminar" a La Secundària a Examen. Prats, Joaquim edit. Barcelona: Proa, 2002. pàg. 47

Tot plegat va construir unes possibilitats objectives per l'èxit escolar segons els grups socials de pertinença. Unes possibilitats que es poden observar empíricament en forma del centre que s'ha triat per l'escolaritat. Que es poden observar en la mateixes actituds dels nens i nenes enfront de l'aprenentatge, o en la de les famílies respecte de la mena de suport que donen –poden donar afegiríem- per a aquest aprenentatge.

Unes possibilitats objectives, entre les quals. les escoles i el conjunt d'ensenyants també contribueixen –malgrat les intencions que tinguin.- a fer-ne un feix més gros. Per una banda tot aprenentatge, estigui basat en la pedagogia tradicional o en la comprensiva, parteix de d'implícit d'esperar dels alumnes uns mínims coneixements, uns atributs, unes actituds i formes de fer. Una cultura en el sentit ampli, donada per descomptat, però que no necessàriament és present en tothom. si més no de la mateixa manera. Oi més quan les formes de fer, les creences i les visions del món s'afaiçonen en l'entorn de vivència, i que sembla evident que allò que es propi dels distints entorns de vivència són les disparitats i desigualtats en les condicions objectives d'existència. Es bastant probable pensar que la distància entre la cultura de l'escola i les altres cultures serà més gran, quan aquesta distància entre condicions objectives d'existència sigui també més gran. I que en conseqüència, això impliqui més possibilitats d'incomprensions mútues entre ensenyants i alumnes.

Sovint aquesta distància és viscuda pels mestres en forma d'inadaptacions, i/o de manca de capacitats i d'intel·ligència per els sabers escolars. Per molts nens i nenes aquesta visió que d'ells en tenen els mestres la reben en forma de negació d'estima, malgrat estar embolcallada d'un sentiment de comprensió piadosa. Una negació d'estima que va esdevenint un estigma, una etiqueta, que els confirma com a no aptes per a segons que i que de mica en mica els va expulsant de l'escola, encara que si us plau per força s'hi hagin de quedar fins als 16 anys.

Estrangers a tot allò que es cou dins l'escola, exclusius per activa i per passiva de la cultura que es present i que transmet l'escola, una cultura que a més a més és la valorada socialment, l'obligada permanència en el seu sí pot tenir efectes perversos. L'escola, més que un lloc de coneixement i d'aprenentatge pot esdevenir un locus de saber i coneixement de tot allò que els es negat per origen social. Dificil d'explicitar en paraules, el sentiment profund d'estranger respecte de la cultura legítima pot esdevenir ressentiment i manifestar-se en comportaments diversos de refús de la escolaritat i l'aprenentatge, de refús de la autoritat i dels mestres que la representen.

L'eliminació escolar és doncs el resultat de processos diversos que es retro-alimenten. Aconseguir triomfar vol dir haver superat una llarga cursa d'obstacles, d'una magnitud diferent segons els recursos de cadascú. En qualsevol cas no és només una qüestió de l'escola o les escoles on s'hi cursa la escolaritat – la titularitat de l'escola, la mena d'infraestructures, els plans d'ensenyament o els mestres o les pedagogies-. Ni tampoc és un afer només de la mena d'alumnes que hi van, -de les actituds, de les capacitats o de les expectatives-. Si de cas cal buscar les causes en la mena d'organització social que fa possible l'existència tant de grups socials amb desigualtats estructurals fortíssimes com d'un sistema d'ensenyament que facilita i afavoreix el currículum escolar d'uns grups socials més que no pas d'uns altres. Per dir-ho amb paraules de P. Bourdieu, en l'existència d'un sistema d'ensenyament que entronitza els que estan

destinats a ser-ho , en una escola que consagra escolarment unes diferències socials pre-
existents.

1.2 El camí seguit

1.2.1 Objectius, fonts i variables d'anàlisi de cada epígraf.

Introducció: Vers la decisió de fonts, variables i nivells d'anàlisi.

Quina cosa?

Partint de les propostes teòriques, volíem veure la mena de relació que hi havia, si és que en hi havia, entre tipus d'escola i elits a Catalunya. I, es clar entre les diferents escoles i la composició social dels alumnes que en formaven part.

La composició social dels alumnes de cada escola, no forma part de les dades disponibles estadísticament. Tampoc hi ha dades estadístiques que relacioni tipus d'escola i elits.

Com sempre, en tota recerca, del que es tracta és de com trobar camins per acostar-nos-hi. El primer, és el de partir de les elits i saber-ne per cada una el currículum escolar. El segon és el d'observar a partir de les escoles, esbrinant si hi ha o no un tipus d'escoles que apleguen majoritàriament alumnes que després seguiran amb estudis universitaris, i si es podia, quin era el perfil d'aquests alumnes. Entenent, es clar, el fet de seguir estudis universitaris com un indicador susceptible de relacionar-se amb futures elits del país.

Totes dues vies semblaven prou interessants i es van iniciar simultàniament. La primera via, anava confirmant la importància del tipus d'escola secundària on han cursat estudis les elits. Això era així per les elits assentades provinents de les grans famílies de Catalunya, també però per la majoria de les noves elits culturals, mediàtiques i polítiques. Només per algunes de les noves elits, sobretot en el camp econòmic, el currículum escolar semblava comptar menys. S'hi anava dibuixant un mapa escolar amb predomini d'escoles privades, sobretot a Barcelona, també però, quan hi eren, a la resta del país. Aquest fet, a mesura que s'hi anava treballant, confirmava la pertinència d'esbrinar a nivell estadístic quin era el panorama escolar previ a la universitat, fins a quin punt i amb quina consistència les dades estadístiques permetien fer tipologies dels joves que accedien a la universitat, quines eren les variables que més s'hi relacionaven i, a l'interior d'aquestes, esbrinar quina importància hi tenia l'escola d'on provenien.

L'exploració estadística de dades oficials és l'objecte d'aquest informe. L'ambició d'una tipologia d'escoles segons el major o menor nombre d'alumnat amb accés a la universitat i el perfil d'aquest alumnat no s'ha pogut aconseguir del tot. Són les dades disponibles les que han marcat i delimitat el contingut de l'estudi. Ens hi hem acostat una mica. Hem hagut de renunciar al perfil dels alumnes respecte de l'origen social – professió i estudis dels pares-, però si que finalment, a partir de l'explotació de les dades exhaustives de les PAAU, s'ha pogut establir una tipologia d'escoles segons la seva ubicació en el territori -vagueries, comarques, municipis i districtes o barris quan s'ha pogut-, segons la seva titularitat i ideari - titularitat pública, privada laica i privada

religiosa- i segons algunes de les característiques dels seus alumnes—sexe, edat,nota mitjana i % d'aprovat-

Establir aquesta tipologia , però, ha estat el final d'un llarg camí i ens ho ha permès l'accés a la base de dades exhaustives de les PAAU del curs 2001-2002, després de processar-les i re-treballarles en funció dels nostres objectius. El contingut, anàlisi i resultats són al capítol IV d'aquest informe .Abans, però ens havíem barallat amb les dades oficials -Idescat, Degc, Mec- per veure com i de quina manera permetien l'anàlisi de la realitat educativa. De tot plegat en ha sortit aquest informe que pretén sistematitzar la feina feta . En total s'ha fet en tres epígrafs (Cap.II, III i IV), cadascun després de seleccionar les fonts i les variables i de concloure amb tipologies síntesis. El primer epígraf (Cap. II) és el més general, pretén a través de les xifres de l'ensenyament a Catalunya mostrar quina en és la panoràmica , veure fins a quin punt és una realitat el procés continu d'eliminació escolar des de primària fins a l'accés a la Universitat. El II epígraf (Cap. III) està centrat en la Universitat i es proposa mostrar i/o reflexionar respecte de l'evolució i canvis de la Universitat i dels universitaris des de començaments del segle XX fins al 2002. Ens semblava útil per tal de contextualitzar la problemàtica de la Universitat i/o dels estudis universitaris i les elits. El tercer epígraf (Cap.IV), analitza totes les dades de les PAAU i fa una tipologia de les escoles segons el perfil dels alumnes i el nivell d'èxit en la preparació per l'accés a la Universitat. Al nostre parer és tracta d'un epígraf substantiu ja que s'hi ha arribat a partir de la exhaustivitat –treballar amb 25.000 casos- i després de comptar amb dades habitualment no disponibles en les estadístiques publicades

Cal dir que han estat les mateixes dades les que ens ha portat a estructurar l'informe d'aquesta manera. Unes dades que han comportat interrogants respecte de les escoles de secundària, especialment la importància de l'escola privada, però , i sobretot, dins de l'escola privada la rellevància de l'escola religiosa. En efecte, ens ha fet reflexionar sobre la incidència que aquesta té i ha tingut a Catalunya i fins a quin punt és probable que es donguin unes condicions de possibilitat perquè segueixi tinguent-ne . En resum, amb el marc teòric com a ulleres i seguint els objectius proposats, han estat les dades que anavem trobant , talment un procés continuant d'anar endavant i endarrere , les que han anat marcant el camí a seguir

1.2.1.1.Panoràmica general. Les xifres de l'ensenyament a Catalunya (Cap. II)

a)Fonts estadístiques , autors i estudis utilitzats per l'Estat de la Qüestió sobre el sistema educatiu a Catalunya

Fonts estadístiques	Referència bàsica	IDESCAT Dep.d'Ensenyament de Catalunya
	Complementàries	MEC OCDE

Estudis i autors	De referència	
		<p>*Bonal, Xavier i altres <i>La descentralización educativa en España.</i> Barcelona Fundació Carles Viver i Pi Sunyer, 2005</p> <p>*Bonal, Xavier i altres. <i>Les desigualtats territorials de l'ensenyament a Catalunya.</i> Barcelona:Fundació Jaume Bofill, 2004.</p> <p>*Calero, Jorge i Bonal, Xavier. <i>Política educativa y gasto público en educación.</i> Barcelona, ed.Pomares-Corredor 1999.</p> <p>ACESC, Documents. <i>L'avaluació final de l'ESO a l'ensenyament públic:l'abast del fracàs escolar. 2001.</i></p> <p>Prats, Joaquim editor. <i>La Secundària a examen.</i> Barcelona: Proa, 2002</p>

b) Objectius , camp d'anàlisi i variables.

Si entenem per camp d'anàlisi el conjunt d'unitats d'informació que conformen la població objecte d'anàlisi, aquí s'han considerat com a unitats d'informació el nombre i perfil dels alumnes que conformen els distints nivells del sistema educatiu. Seguint la estructura vigent , fins als 16 anys s'hi analitzen **la educació infantil no obligatòria** (primer cicle 0-2 anys i segon cicle 3-5 anys, aquest últim que ja cobreix a tota la població), **l'educació primària obligatòria** (primer cicle 6-7 anys, segon cicle 8-9 anys, tercer cicle 10-11 anys), **l'educació secundària obligatòria** (primer cicle 12-13 anys, segon cicle 14-15 anys). I , de les **etapes posteriors no obligatòries, el col·lectius que comencen i acaben el batxillerat i les PAAU.** Amb una petita referència als estudis superiors universitaris.

Es en funció dels objectius de l'estudi que , de les etapes posteriors als 16 anys s'ha escollit els col·lectius que opten per el batxillerat. Ens interessava especialment saber qui són els joves que opten per seguir el batxillerat i que l'acaben, entenent que ,dins del curriculum normalitzat, és la titulació necessària per accedir a la Universitat. També, donat el nostre interès per mesurar la qualitat del sistema , per cada nivell ens hem fixat, quan les dades ho han permès, en el percentatges de repeticions de curs i/o d'aprovat per cada nivell. Es sobretot per la darrera etapa de l'ESO que les dades han fet possible d'establir percentatges aproximats d'itineraris escolars acabats amb graduació o només amb certificat escolar. També, així mateix, s'han resseguit les taxes d'escolarització per edats, amb enfasi especial en la taxa d'escolarització als 17 anys que és la que indica, a Catalunya, el percentatge d'abandó del sistema educatiu

L'èxit escolar i/o l'eliminació escolar per cada nivell s'ha contemplat a partir d'un seguit de variables susceptibles de relacionar-s'hi .

En primer lloc s'ha considerat el territori, entenent que molt sovint el territori és indicador de possibilitats diferents d'accés a l'oferta educativa. S'hi mostra la distribució de les dades per vegueries i comarques, i quan és pot per municipis i barris. Barcelona capital, per la seva rellevància quantitativa i qualitativa se l'ha considerada per separat i amb les dades distribuïdes per districtes. La importància que té, al nostra parer, la distribució territorial de Catalunya per vegueries explica que sempre que és pot és aquesta la unitat territorial de referència, i s'hi analitzen les comarques dins de cada vegueria. Vegeu Il·lustració I-1, pàg. 36

Per cada àrea territorial, després de veure-hi la distribució de l'èxit escolar, es relaciona amb les variables de sexe i tipus d'escola segons la titularitat de privada o pública. Així mateix, una vegada establerta la geografia educativa es relaciona amb les variables socioeconòmiques de cada context per tal de concloure'n una tipologia de síntesis. Vegeu en la il·lustració I-2 (pàg. 37) el llistat de variables seleccionades dels cens del 1996.

1.2.1.2. La Universitat i els universitats a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Catalunya.(Cap. III)

a) Fonts estadístiques, autors i estudis utilitzats

Font estadístiques bàsiques	Etapa històrica 1910-1970	* <i>Anuario Estadístico de España</i> , Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general dels Instituto geogràfic, cadastral y de estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961, 1971.
	1970-2002	*Les estadístiques del DURSI des del 1988. (Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació) *Les universitat de Catalunya: estadística universitària. DURSI. 1988. * <i>El sistema universitari de Catalunya. Memoria del curs 2001-2002</i> . DURSI, 2003. *Anuario de estadística universitària.MEC. Consejo de Universidades. 1970-71, 1980-81 Estadística de la Enseñanza Superior,. MEC, 1991-1992. IDESCAT, dades sociodemogràfiques del cens
Autors i estudis referenciats en l'epígraf	Amb dades i informacions de Catalunya	*LLeónart, Pere i altres. <i>La demanda universitària a Catalunya</i> . Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1987
	Amb informacions generals	*Busqueta, Joan,J, Pemán Juan, <i>Les universitats de la Corona d'Aragó, ahir i avui</i> . Barcelona: Pòrtic, 2002

		<p>*Busquet, Jordi. <i>Repertori bibliogràfic d'Estudis sobre la universitat a Catalunya</i>. Barcelona, Institut d'estudis universitaris Josep Trueta, 1989</p> <p>*Calero, Jorge i Bonal, Xavier. <i>Política educativa y gasto público en educación</i>. Barcelona, ed. Pomares-Corredor 1999.</p> <p>*Canals, M.A. i altres. <i>La renovació pedagògica a Catalunya (1940-1980). Des de dins</i>. Barcelona:ed.62, 2001</p> <p>*Casassas, Jordi coord.. <i>Els intel·lectuals i el poder a Catalunya</i>. Barcelona: Pòrtic, 1999</p> <p>Gonzalez-Agàpito, Josep i Marquès Sureda, Salomó. <i>La repressió del professorat a Catalunya sota el franquisme (1939-1943)</i>. Barcelona: Institut d'estudis catalans, 1996</p> <p>Pérez Díaz, Víctor i alt. <i>Educación superior y futuro de España</i>. Madrid, Santillana, 2001</p>
--	--	---

b) Objectius , camp d'anàlisi i variables.

Amb l'objectiu de reflexionar sobre els canvis a la universitat i a les universitats després del canvi en les condicions d'accés , és tractava de veure en xifres quina era l'evolució històrica de les universitats a Catalunya, en base al nombre d'alumnes matriculats. En el camp d'anàlisi s'hi consideren totes les universitats de Catalunya, des de començaments del segle XX ,des del 1910 fins al 2002. La estructura de les dades oficials disponibles ha obligat a mostrar-les en dues seqüències temporals diferenciades. S'han considerat separatament, el primer període de 1910 a 1970, i el segon període, de 1970 al 2002. Les dades s'hi mostren amb seqüències de 10 anys per la seva coincidència amb els cens i així poder calcular índex i proporcions respecte de la població

Per altra banda, una vegada establert l'evolució dels estudiants matriculats en els temps, s'han relacionat amb les variables tipus d'estudis –facultats i/o àrees de coneixement- i gènere.

Els objectius de l'estudi i la presentació de les dades estadístiques expliquen el contingut de l'epígraf: la selecció de les dades, els períodes, les seqüències temporals i les variables contemplades. Cal tenir present que un dels objectius importants era el de donar compte de les transformacions en la universitat i de les condicions d'accés per tal de poder valorar el pes dels estudis universitaris, tant segons l'època en que s'han

realitzat com de la titulació que es cursava. Això és el que és presenta, tot i que amb limitacions.. Ha quedat sense poder realitzar –per dificultat de les dades- la distribució per universitats , i per tipus d’estudis de tercer cicle. També el perfil del alumnes segons origen social. Aquesta és una dada molt difícil d’obtenir. La Universitat de Barcelona i la UAB disposen d’algunes dades a partir de les enquestes de matriculació. S’han consultat però ni són completes i a més a més son poc fiables per el gran nombre de NR i per la mateixa codificació, difícil a partir de la resposta oberta que es formulava als estudiants. També el DURSI l’any 2001-2002 en va voler fer una estadística de conjunt (partint de les mateixes dades), amb poc èxit degut al gran nombre d’estudiants des quals no se’n tenia informació.

1.2..1.3.. Característiques dels estudiants i accés a la universitat. Anàlisi exhaustiu de la totalitat dels estudiants que el 2001-2002 accedeixen a la universitat via les PAAU

a)Fonts estadístiques , autors i estudis utilitzats

Estadístiques	Bàsiques	<i>Informe de Preinscripció Universitària de Catalunya 2001.</i> Generalitat de Catalunya. Secretaria del Consell Interuniversitari de Catalunya. Oficina de Preinscripció Universitària
	Complementàries	DURSI des del 1991 fins al 2001/2002 IDESCAT, cens del 1996 Institut d’Estadística de Barcelona Padró d’habitants de Barcelona, octubre 2003 Departament d’Ensenyament. Estadística d’ensenyament, 2003 Departament d’Ensenyament. Llistat i fitxes d’escoles per municipis
Estudis i autors utilitzats	Dades	<i>Barcelona societat, núm 13.</i> Ajuntament de Barcelona: 2005 Verdagur, Jose, Estardé, Antoni. Volum II d’aquest treball. Aproximació sociològica a les elits de Catalunya
	Informacions generals	*Bonal, Xavier i altres <i>La descentralización educativa en España.</i> Barcelona Funació Carles Viver i Pi Sunyer, 2005 *Bonal, Xavier i altres. <i>Les desigualtats territorials de l’ensenyament a Catalunya.</i> Barcelona:Fundació Jaume Bofill, 2004. *Calero, Jorge i Bonal, Xavier. <i>Política educativa y gasto público en educación.</i> Barcelona, ed.Pomares-Corredor

		<p>*Canals, M.A. i altres. <i>La renovació pedagògica a Catalunya(1940-1980). Des de dins</i>.Barcelona:ed.62, 2001</p> <p>*Casassas, Jordi cord..<i>Els intel·lectuals i el poder a Catalunya</i>. Barcelona:Pòrtic, 1999</p> <p>*LLeónart, Pere i altres. <i>La demanda universitària a Catalunya</i>. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1987</p> <p>Pérez Díaz, Víctor i alt. <i>Educación superior y futuro de España</i>. Madrid, Santillana, 2001</p> <p>Remy, Jea. <i>La Ville et l'urbanisation</i>. Gemblux (Belgique):ed.Duculo, 1974</p>
Altres fonts	Entrevistes	Diverses entrevistes a experts i/o personal de centres d'associacions de pares de les diverses àrees territorials per tal de completar les fitxes dels 682 centres de secundària de Catalunya d'on provenien els 21.638 alumnes de les PAAU amb plaça a la universitat el curs 2001-2002

b) Objectius , camp d'anàlisi i variables.

L'objectiu d'aquest epígraf era el d'aconseguir una panoràmica dels alumnes que el curs 2001-2002 tenien plaça a les universitats catalanes. Disposar de l'exhaustivitat de les dades no ha permès tampoc fer un perfil dels alumnes segons origen social i professió del pares. El que es presenta és una tipologia dels alumnes segons les dades disponibles. En primer lloc segons la procedència territorial. És important en la mesura en que les desigualtats territorials d'accés a la universitat han estat un fet a Catalunya. Per cada territori s'hi analitza el perfil dels alumnes segons el sexe i segons la titularitat i ideari de les escoles. Finalment , s'aprofundeix en el tipus d'escola de procedència dels estudiants i se'n fa una tipologia relacionant característiques de les escoles i dels alumnes.

El camp d'anàlisi és aquí el conjunt d'alumnes que han superat les PAAU el juny del 2001, distribuïts per tot Catalunya en 682 centres, dels quals 423 són de titularitat pública i 259 de titularitat privada. Són els alumnes que tenen plaça assignada a les universitats catalanes pel curs 201-2002. (Total, després de la depuració dels casos no vàlids: 21.638 alumnes). Vegeu les dades a la il·lustració I-3 (pàg.38)

La variables territorial, igual que per el primer epígraf parteix de la distribució per vegueries, comarques i quan es pot per municipis i barris. Barcelona capital, per la seva rellevància quantitativa i qualitativa se l'ha considerada per separat i amb les dades distribuïdes per districtes. La importància que té, al nostra parer, la distribució territorial de Catalunya per vegueries explica que sempre que és pot és aquesta la unitat territorial de referència, i s'hi analitzen les comarques dins de cada vegueria. (vegeu la il·lustració I-1 de comarques i vegueries). El sexe i el tipus d'escola segons la titularitat pública o privada són les dues variable bàsiques relacionades amb el territori.

L'anàlisi de les dades ha fet emergir la importància de les escoles secundàries privades en la preparació del batxillerat i de les PAAU, i, dins de les privades la importància de l'escola religiosa. En efecte, dels 682 centres, 259 són privats (38%). D'aquest, però 158 són religiosos, el 61%. Això ha comportat la necessitat d'aprofundir en aquest fet. i de resseguir cadascuna de les 259 escoles privades, i, en particular, de fer-ho per les 158 religioses, atès que són les que prenen una rellevància especial fora de Barcelona capital. S'han elaborat fitxes per a cada una i s'ha buscat informació complementària per tal de tipificar-les en base a la història, itineraris, importància, ideari i públic al qual s'adrecen. Són aquestes dades les que han permès elaborar les tipologies de les escoles privades, de dedicar-hi dos capítols de l'informe i que han suggerit preguntes interessants de cara a continuar la recerca.

1.2.2: Els resultats: constatacions, preguntes i hipòtesis

1.2.2.1 Panoràmica general. Les xifres de l'ensenyament a Catalunya (Cap. II)

Del conjunt de l'informe, entes com un estat de la qüestió respecte del projecte de recerca sobre sistema d'ensenyament i elits se'n poden resumir algunes grans observacions-conclusions i també algunes preguntes i hipòtesis per continuar treballant.

Pel que fa a **la panoràmica general**, es dibuixen i confirmen els grans trets que segons els experts defineixen el sistema educatiu a Catalunya:

a) S'hi observa un procés continuat d'eliminació escolar que va des de l'escolaritat infantil fins a la universitària. ..Segons el curriculum educatiu, la permanència en el sistema i el percentatge de graduats en cada etapa, de les dades estadístiques de Catalunya se'n poden destacar alguns elements:

*De cada cohort d'edat, de promig, un reduït nombre d'alumnes té accés a la Universitat, tant sols al voltant del 35%, dels quals, només la meitat acaben amb diplomes universitaris. .

*L'índex d'escolarització als 17 anys finalitzat l'ensenyament obligatori mostra que, en promig, un 35% de l'alumnat ha abandonat el sistema educatiu. Un altre 30% ho fa abans dels 19 anys. Dels que es queden al sistema fent batxillerat, una tercera part l'acaba i es gradua.

*Al final de l'ensenyament obligatori, hi ha entre un 35 i un 40% de l'alumnat que no obté el graduat escolar. És un percentatge molt elevat, oi més si cal considerar que

està calculat sobre els alumnes avaluats (entre un 5 i un 7% han abandonat sense ser avaluats), i que, dels que obtenen el graduat hi ha un percentatge que no tenen adquirit alguns dels coneixements bàsics

b) A Catalunya, més enllà de les dades globals, l'observació dels resultats educatius, per sexe, territori i titularitat de les escoles mostren desviacions importants. Així les probabilitats objectives de graduar-se a l'ESO, de continuar al sistema als 17 anys i/o de superar el Batxillerat als 18 anys (les PAAU) és desigual, segons si s'han cursat estudis en escoles públiques o en escoles privades. Segons l'origen social dels alumnes, o segons el territori de procedència (les comarques, el municipis o els barris). A igualtat de condicions les noies són més nombroses que no pas els nois per graduar-se, tenir millors notes o a superar les PAAU.

S'observa clarament la importància de **la escola privada relacionada amb l'èxit escolar**. En primer lloc **la importància numèrica**: a l'etapa de l'ensenyament primari, un 42.2% de l'alumnat és escolaritzat en escoles de titularitat privada. A l'ensenyament secundari obligatori aquest percentatge és del 36.9%. En segon lloc **respecte de la relació amb l'èxit escolar**. **La graduació escolar** a final d'ESO: la privada obté percentatges molt superiors (20 punts de diferència) de graduats escolar que no pas la pública. Aquesta relació també s'observa en la secundària no obligatòria (el batxillerat).

*la importància
social, educativa*

S'observen alguns indicadors que es relacionen amb menors condicions objectives de les públiques per aconseguir l'èxit escolar: El mapa escolar i la obligatorietat que comporta d'acollir tots els alumnes del barri. Es a les escoles públiques on, segons els barris, apleguen el major percentatge d'immigrants i/o de l'alumnat amb més dificultats d'aprenentatge, fet cabdal que no succeeix a les privades doncs allò que les defineix és la selecció explícita-implícita dels alumnes.

Més enllà de la importància de l'escola privada, sembla clar que hi ha una **relació clara i distinta entre posició social i èxit escolar**. L'anàlisi que relaciona les variables socioeconòmiques i les variables educatives mostra aquesta relació. La comparació d'aquest mapa amb el de les escoles privades il·lustra que la importància de la **escolaritat privada queda relegada a la rellevància de la variable posició social**. En aquells barris o territoris amb estructura socioeconòmica mitja-superior, les escoles públiques comparteixen amb les privades l'èxit escolar. I, així mateix les privades amb èxit escolar es relacionen també amb la capacitat d'aplegar alumnes amb millors posicions social. (Vegeu la tipologia per comarques, taula 14)

També s'hi formulen algunes preguntes i vies d'anàlisi posterior

**Les unitats territorials d'anàlisi, la importància de treballar a nivell de municipis i barris*

L'anàlisi amb les **dades agrupades territorialment per vegueries i comarques – relacions entre dades socioeconòmiques i educatives– dibuixen un mapa de Catalunya interessant on s'hi pot observar, en el territori la relació entre indicadors de nivell econòmic, atur, presència de categories professionals altes i nivell educatiu**. Són les comarques més industrials del cinturó metropolità de Barcelona, junt amb altres comarques amb predomini rural (Tipus IV, veure tipologia pàg. 46) on menys nivell econòmic, més atur i menys presència de categories professionals altes es

relaciona amb menys nivell educatiu. A l'altre extrem hi ha també unes comarques on el major nivell econòmic es relaciona amb major nivell educatiu (Tipus I) Encapçalades pel Barcelonès. Es una situació pròpia de les comarques que compten amb la capital de província, territoris històrics caracteritzats per una oferta educativa que facilitava el procés educatiu. Amb tot, **una anàlisi amb més detall feta a través de les dades municipals mostra fins a quin punt l'anàlisi territorial per comarques pot distorsionar la visió de la realitat educativa.** Vegeu la taula núm 15 on s'hi pot observar com l'anàlisi per dades comarcals situa la comarca en el tipus IV, mentre que és aquesta comarca la que compta amb municipi com Matadepera, St. Cugat o altres on el nivell econòmic i el educatiu compten entre el més elevats de Catalunya. Això planteja seriosament la necessitat de treballar amb unitats més petites com els municipis i els barris

**Les manca de dades socioeconòmiques més sistemàtiques i per les unitats més petites d'anàlisi..*

La manca de dades sistemàtiques per barris dificulta la comparació i les possibilitats d'establir tipologies més rigoroses i que puguin donar compta amb més objectivitat de la realitat .

1.2.2.2 La Universitat i els universitats a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Catalunya.(Cap. III)

L'objectiu de l'epígraf era el de reflexionar sobre els canvis a la universitat i a les universitats després del canvi en les condicions d'accés . De fet és tractava de veure en xifres quina era l'evolució històrica de les universitats a Catalunya. Tant de les estadístiques com de les diverses fonts consultades se'n desprenen dos tipus d'observacions i algunes reflexions.

En primer lloc observacions de tipus descriptiu i quantitatiu a partir dels nombre i perfil dels estudiants matriculats. entre 1910 i 2002

a)Els resultats mostren l'existència d'una universitat amb accés minoritari, molt minoritari , entre el 1910 i el 1960.. i amb un difícil , però progressiu accés de la dona als estudis superiors. De fet, el 1920, el conjunt dels universitaris a Catalunya són 3.040 i representen el 1.2% de la població entre 18 i 23 anys. El mateix any, d'aquests 3.040 només 73 són el 0.1% de la població femenina dones que representen el 0.1% de la població femenina entre 18 i 23 anys. L'observació de les dades el 1960, segueixen la tendència, encara que amb un major nombre de matriculats i de dones. Es interessant remarcar que el 1960 tot just el nombre de matriculats era de 8.785, un 3% de la població entre 18 i 23 anys. D'aquests 8.785, 2.158 són dones, un 1.4% respecte de la població femenina entre 18 i 23 anys. (Vegeu les taules II, i III i la IV si es vol observar la distribució i evolució per facultats).

b)Els resultats mostren també el gran augment que es produeix en l'accés a la universitat a partir dels setantes., increment que no s'atura i que el curs 2001/2002

representa prop d'un 400% més respecte del 1970. En total el curs 2000/01 , els estudiants matriculats són 221.889, representen al voltant del 43% de la població entre 18 i 23 anys. Així mateix les dones, des del curs 190/91 superen en percentatge la presència a la universitat respecte del homes. El curs 2000/2001 , dels 221.889 estudiants, 119.200 són dones. , un 53.7% del total de l'alumnat i un 47% respecte del total del col·lectiu femení entre 18 i 23 anys. (Els estudiants de sexe masculí -102.689- tan sols són el 38.5 del col·lectiu de 18-23 anys)

c)Un augment que de totes maneres , respecte de les dades comparatives cal matisar-lo, sobretot per el canvi que hi ha d'ençà del 1970 en la presentació de les xifres. En efecte cal tenir present que des del 1970 s'hi inclouen el nombre de matriculats als estudis tècnics, tant el superiors com els de cicle curt. Així mateix passen a rang d'estudis universitaris, ensenyaments com el de magisteri, i de infermeria que abans no ho eren. A més a més molt altres estudis de cicle curt s'incorporen com a estudis universitaris. Vegeu la il·lustració núm. 10, on s'hi pot observar que el curs 1990/91, hi ha 24 titulacions universitàries de cicle curt, que representen el 31.9% dels estudiants universitaris.

.En segon lloc consideracions complementàries de tipus més qualitatiu i/ reflexiu respecte de l'objecte d'estudi

a)L'augment important en el nombre de matriculat universitaris queda matisat per la incorporació de totes les titulacions de cicle curt, que com s'ha vist, el curs 1990/91 representaven prop del 32% dels matriculats.

b)També, així mateix, caldria poder aprofundir –tenir més dades- sobre els diferents tipus de Universitats i de titulacions segons la seva excel·lència i/o la seva posició dins del camp universitari. El nombre no es suficient per indicar la qualitat del sistema. Hem vist com ha variat la oferta universitària tant en titulacions com en nombre de universitats. . En efecte fins al 1967 Catalunya només comptava amb la universitat de Barcelona. El 2001-2002, són 11 les universitats del país, entre les quals la Ramon Llull (1991), de titularitat privada i que aplega totes aquelles escoles superiors d'iniciativa privada que hi havia a Catalunya, algunes amb moltes dècades de funcionament provat i d'excel·lència. Ens falten dades per valorar la distinta qualificació que tenen els diplomes segons els centres d'emissió.

c)De les dades que s'han buscat, treballat i analitzat des de començament del segle XX, sembla clar que a Catalunya , des del 1714, ha comptat amb un sistema d'ensenyaments superiors, o mitjos -superiors paral·lel al oficial, al mostrat per les dades de la Estadística oficial de l'Estat. Almenys això és així fins que la Generalitat compte amb el propi Institut de Estadística. Hi ha dificultats per trobar les dades dels ensenyament superior tècnics (enginyeries superiors de Barcelona, Terrassa). També però de totes aquelles altres escoles relacionades amb el món de la tècnica i de les arts que a Catalunya és van creant com a resposta a les necessitats dels canvis socio-econòmics. Seria molt interessant, en aquest sentit , de poder comptar amb una història més ajustada del sistema d'ensenyament català dels segles XIX i XX.

d)Per l'estudi de la relació entre sistema universitari i elits a més a més d'aprofundir en la jerarquia de les universitat i les titulacions, seria interessant també poder aprofundir en els estudis de tercer cicle. En efecte, hi ha un indicador quantitatiu que mostra

l'augment dels estudis de tercer cicle, sobretot de mestratges. D'entrada mostra una transformació en el sistema universitari, doncs *cetibus paribus* sembla indicar que en front de la devaluació dels estudis universitaris són ara els estudis de tercer cicle els que marquen la diferència. Uns estudis, però, que caldria discernir-ne les diferències i poder establir-ne una tipologia en base a la posició que ocupen dins del camp. Poder esbrinar quins són aquells que estan situats en les cúpules de la jerarquia, quins són aquells màsters, l'excel·lència dels quals permet, a els que hi poden participar, d'accedir a les classes dirigents d'un país.

Tot un panorama que dibuixa unes línies de recerca per tal de relacionar com i de quina manera el sistema universitari juga un paper en la selecció, formació i/o consagració de les elits a Catalunya.

1.2.2.3 Característiques dels estudiants i accés a la universitat. Anàlisi exhaustiu de la totalitat dels estudiants que el 2001-2002 accedeixen a la universitat via les PAAU(Cap. IV)

De promig, els estudiants que entren a la universitat via PAAU, són el 67% del total dels matriculats

Les dades sobre el total dels estudiants que han superat les PAAU i que tenen plaça assignada a la universitat permet afinar un xic més els indicadors de democratització del sistema d'ensenyament. Queda clar que els que entren a la universitat seguint un currículum normalitzat són el 67% dels matriculats. Partir de la base del total de matriculats i fer els càlculs sobre qualsevol base és fer emergir percentatges més elevats dels que corresponen

Primer indicador: Respecte de la població de 18 anys, els que entren a la universitat via PAAU (currículum normalitzat), representen, de promig, un 35% del joves

En efecte, aquest és l'indicador que caldria considerar. El promig és calculat considerant la població de 18 anys i els joves que entren a la universitat via PAAU des de 1991 fins al 2001.

El perfil del col·lectiu que ha superat les PAAU el juny del 2001

a) Percentatge respecte de la cohort poblacional de 18 anys: 36.01%

Partint de la base poblacional que l'any 2001 tenia 18 anys, el percentatge de joves que supera les PAAU és d 36.01%. Aquest és un indicador que si el contemplem juntament amb la serie estadística de tota la dècada corrobora que la probabilitat objectiva d'arribar a la universitat seguint el currículum normalitzat esta al voltant del 35% abans esmentat.

a) El sexe dels estudiants que han superat les PAAU el 2001: més noies que nois

A nivell global, les dades mostren que, igual que succeeix a la universitat, són més nombroses les noies que no pas els nois les que han aprovat les PAAU el 2001. El percentatge de 36.01% calculat sobre el total de la població de 18 anys varia substancialment si els càlculs es fan per la població femenina i per la masculina. En efecte respecte del total de noies de 18 anys, les que han aprovat les PAAU són el 44.29% , mentre que els nois en són un 28.06%. Això vol dir que a nivell de Catalunya, ser noia significa unes probabilitats objectives majors per entrar a la Universitat: 8 punts més que la mitjana, i 16 punts més que el fet de ser noi.

I això és així pràcticament en la totalitat de les àrees territorials considerades: les vegueries, les comarques i els districtes de BCN. Tant sols unes poques comarques es distancien significativament d'aquest 16 punts de diferència. Vegeu-ho a la taula núm. 13 .

b). Les desigualtats territorials, Més de 27 punts de diferència entre territoris

L'anàlisi territorial per àrees estadístiques (vegueries) , comarques i districtes a Barcelona capital confirmen la desigualtat en les probabilitats objectives en l'accés a la universitat. S'ha contrastat mitjançant dos índexs, el de la importància relativa i el de les probabilitats objectives¹⁰ i ambdós mostren clarament aquestes desigualtats.

Fitxant-nos en el de les probabilitats objectives és pot observar com les probabilitats objectives d'accés a la universitat calculades a partir de la proporció d'estudiants de cada territori que superen les PAAU respecte de la cohort poblacional de 18 anys **la variació estadística entre uns territoris i els altres és de 27 punts de diferència. En efecte, respecte de la mitjana de Catalunya que és de 36.01%, hi ha territoris com Barcelona capital que la probabilitat és del 45.41% i en hi ha d'altres com les comarques del Baix Penedès o del Pallars Sobirà on aquesta probabilitat és del 32.4% i 17.86% respectivament.** Igualment es pot observar aquesta desigualtat si la comparació es fa entre districtes a Barcelona Capital. **La probabilitat mitjana de BCN del 45.41%, és només al voltant d'un 19% en els districtes de Sants-Monjuïc, Sant Martí i 9 Barris. (Vegeu-ho en el gràfic III)**

Els factors estructurals relacionat amb les desigualtats territorials

A partir de les dades queda clar la desigual distribució de l'accés a la Universitat via les PAAU segons el territori. Hi ha tres tipus de factors estructurals de fons que es relacionen amb la desigual distribució que s'observa .. Per una banda els factors socio-econòmics, per altre les expectatives de feina i la percepció de la utilitat dels estudis superiors, en tercer lloc també la diferent oferta educativa segons el territori

De la conjunció dels tres factors en surt el mapa de Catalunya on s'hi dibuixen tres zones ben diferenciades. Una zona, Barcelona capital on percentualment la probabilitat objectiva d'accés a la Universitat és 9 punts per sobre de la mitjana, amb desigualtats també quan es fa l'anàlisi per districtes.. Una segona zona formada per un conjunt de comarques on la probabilitat objectiva d'accés a la universitat és més baixa, entre 6 i 12 punts per sota de la mitjana. Són sobretot les comarques de l'àrea metropolitana on hi

¹⁰ (vegeu les taules corresponents)

coincideixen major percentatge d'atur, menys presència de categories professionals altes, menys nivell econòmic i menys nivell educatiu. També comarques amb predomini del sector serveis –turisme- i d'activitat agrària, unes i altres amb els índex d'atur baixos i amb nivell econòmic mig-alt. En algunes, sobretot les del Pirineu amb menor oferta educativa. I una tercera zona que va des del Segrià fins al Gironès, travessant tota la Catalunya central on les probabilitats d'accés a la universitat estan al voltant de la mitjana. Són territoris on històricament hi ha hagut una oferta educativa important, que compten amb una certa tradició educativa, amb més categories professionals altes i nivells econòmic alt.

Sembla clar que els factors socio-econòmics i la tradició d'una oferta educativa en determinats municipis són els que es relacionen amb les majors o menor probabilitats d'accés a la universitat. També sembla clar que raonar només en termes de rural-urbà i fins i tot de distància als centres educatius no és pertinent ni són raons suficients per entendre el mapa educatiu. La dificultat està en com poder aprofundir més en la importància i relació dels factors detectats fent-ho en unitats territorials més petites. L'anàlisi per districtes a Barcelona ha mostrat que la ciutat reproduceix les desigualtats territorials segons la major o menor presència dels factors socio-econòmics analitzats. Així les diferències entre Sarrià-Sant Gervasi i Sants-Monjuic és abismal. I passaria el mateix, si a l'interior de les comarques es poguessin dur a terme anàlisi municipal i per barris dins els municipis.

c) La importància de les escoles privades i dins de les privades, de l'escola religiosa

**La importància de les escoles privades a Catalunya. Un 43.8% dels alumnes que han superat les PAAU el 2001 provenen de centres privats. A la ciutat de Barcelona són el 69.1%*

A Catalunya, com s'ha pogut observar en el capítol II, és un país on l'escolaritat en centres privats hi té molta importància, tant respecte de la Unió Europea com respecte dels altres territoris de l'Estat Espanyol. En el cas de la mesura realitzada a partir d'observar exhaustivament els estudiants que han superat les PAAU el 2001 el percentatge augmenta considerablement: les xifres oficials ens diuen que del total d'alumnes que estan matriculats al batxillerat -1er i segon curs- al voltant d'un 30% ho estan al sector privat. **Quan ja no es tracta de matriculats, sinó d'alumnes que han acabat el batxillerat i que han superat les PAAU el percentatge és del 43.8%.** Es pot considerar un indicador sintètic que mesura tant la importància quantitativa com qualitativa de l'escolaritat del batxillerat en el sector privat

**Desigualtats territorials: Desigual distribució territorial dels alumnes que provenen del sector privat*

Barcelona ciutat: un 69.1% dels alumnes de les PAAU provenen del sector Privat. Les Terres de l'Ebre 6.6%. Alt Pirineu-Aran 0%

La concentració d'oferta educativa en uns territoris, La importància històrica de les escoles privades per la preparació del batxillerat, junt amb la tardana implantació d'una xarxa potent de centres públics de secundària en el territori expliquen en bona part la

desigual distribució dels alumnes segons la titularitat del centre de procedència. És importants considerar la mitjana, de fet és la que ens mostra el nombre d'alumnes que arriben a la universitat escolaritzats en centres privats., També ho és d'observar la desigual distribució en el territori, sobretot la importància que aquesta té a Barcelona ciutat, lloc on s'hi han assentat històricament els grans centres de prestigi que han competit amb els instituts per fer-se amb la educació-instrucció de les classes dirigents. Igual que passa amb Barcelona, són també les comarques amb capital provincial i/o aquelles on històricament han concentrat oferta educativa les que superen la mitjana del país (Vegeu la taula 19 i el mapa núm. 5).

****El territori i la oferta educativa del sector privat : condicionants històrics***

La desigual oferta educativa de batxillerat és el resultat de processos històrics que l'han condicionada. En primer lloc la subordinació a un Estat i les particularitats del desenvolupament socio-econòmic del país va afavorir, des de finals del segle XIX, l'establiment i la concentració en el territori tant de les grans ordres religioses com d'altres iniciatives privades per tal de respondre a les necessitats del país. El Franquisme potencia amb força els centres religiosos. Més tard tant les polítiques del tardo-franquisme com les de la Transició democràtica segueixen fent possible la implantació de nous centres educatius privats-concertats amb subvencions públiques per tal de respondre al fort creixement demogràfic, sobretot en les zones de fort desenvolupament econòmic que és on s'hi concentra la immigració.

Tot plegat explica la importància de la oferta educativa privada encara avui molt rellevant, així com les desigualtats d'aquesta oferta tant en la qualitat i prestigi com en la distribució en l'espai. De fet el paradigma de la manca d'oferta educativa privada es pot veure en les comarques de muntanya, Pirineu-Aran i en les de les Terres de l'Ebre.

a) respecte de l'espai, el mapa mostra la concentració a Barcelona i àrea metropolitana. També a les comarques amb capital provincial o aquelles com Solsona i Osona on l'existència de seus episcopals també havien possibilitat l'existència d'escoles religioses.

b) La qualitat varia segons l'existència d'escoles de prestigi privades –laiques o privades –religioses i/o la importància de centres privats de negoci amb prioritat als objectius lucratius. Vegeu la il·lustració ----- amb un assaig de classificació

****La importància de l'escola religiosa dins de la privada. Xifres globals i territori***

Del total d'alumnes que provenen de centres privats, un 67.53% provenen dels centres privats religiosos¹¹. Aquests, respecte del total d'alumnes de les PAAU de Catalunya representen un 29.56%.

¹¹ Es consideren centres de titularitat religiosa a partir de la inscripció de la escola com a resultat de pertinença a institucions, comunitats i/o organitzacions auto-definides com a religioses .

La importància de l'escolaritat privada religiosa queda clara en les xifres globals, tant si es mira per nombre d'alumnes com per nombre de centres. Dels alumnes del sector privat, els del sector privat religiós són un 67.53%. Del centres del sector privat, el 61% dels centres ho són del sector privat religiós.

També, però, és rellevant la distribució en l'espai. Es a Barcelona ciutat i a la resta d'àrea metropolitana on els centres religiosos compateixen més amb altres centres privats laics. Vegeu la taula núm. 28. En canvi tot sembla indicar que a la resta del territori, allà on hi ha oferta d'escolaritat privada, majoritàriament aquesta és religiosa.

Es interessant de destacar la distribució en l'espai en la ciutat de Barcelona. El percentatge, a Barcelona, d'alumnes provinents de l'escolaritat privada religiosa és el 63.97% del alumnes del sector privat. Per districtes aquest percentatge observa fortes disparitats. Es a Sant<Andreu, Nou Barris i Gràcia on el percentatge d'alumnes provinents de l'escola religiosa és més elevat (85.8, 74.48 i 86.9 respectivament). En canvi, és a Sarrià-Sant Gervasi i al Barri de Pedralbes de les Corts on aquest són més baixos, xifres que mostren que es en aquests barris on l'escola privada laica d'elit i l'escola privada religiosa compateixen en la formació dels alumnes de batxillerat.

**L'escola religiosa, un mosaic d'institucions ?*

L'estudi detallat dels 158 centres del sector privat religiós, que són els centres d'on provenen els alumnes de les PAAU i que representen el 67.53% del total del alumnes del sector privat, i el 29.56% del total dels alumnes ha permès d'apuntar algunes observacions:

a) A Catalunya, la majoria d'alumnes del sector religiós (prop del 90%) provenen d'escoles religioses històriques implantades a Catalunya des de finals del XIX o començament del segle XX.. Només un 10.04% provenen d'escoles religioses de nova implantació (Opus Dei, Abat Oliva, SEK).

b) Les dades mostren a concentració dels estudiants en un nombre reduït d'ordres religioses, la majoria de les quals són de les ordres religioses històriques.

Un 58,48% dels estudiants provenen de sis organitzacions religioses, per ordre d'importància: Les escoles Pies, L'Opus, La Salle, els Maristes, els Jesuïtes, i els Salesians.

Un altre 14,48% provenen de les escoles religioses femenines més esteses, també històriques, (Jesús Maria, Vedrunes, Lestonac, Immaculada Concepció, Teresianes) El resta es reparteixen amb multiplicitat de centres religiosos femenins (18.07%), i amb altres escoles inicialment masculines. Vegeu la taula núm.44.)

c) La tradició dels estudis secundaris i superiors associats al col·lectiu de sexe masculí expliquen el predomini i la importància de les escoles religioses inicialment masculines que ara apleguen un 48,37% dels estudiants. La tradició i la història ha comportat un prestigi i una aurea de saber fer i d'experiència que les situen en un lloc prioritari en l'elecció del centre a escollir.

d) Són les escoles religioses tradicionals i històriques les que estan distribuïdes en l'espai per Catalunya. Allà on estàn ubicades, la observació empírica de terreny aporta molt indicis per apuntar la importància que tenen respecte dels altres centres públics.

**L'escola i les escoles religioses, una, posició dominant dins del camp educatiu?*

Més enllà de la importància numérica, caldria poder elaborar altres indicadors per tal de mesurar la importància qualitativa de les escoles religioses o d'algunes de les escoles religioses dins del conjunt. Un bon indicador seria poder relacionar tipus d'escola de secundària, tipus d'estudis superiors dels alumnes i quina és la posterior posició en el camp professional. També ho seria de poder tenir informació respecte de l'origen social dels alumnes, estudis i professió del pare i de la mare.

Manca d'aquestes dades, hem partit de les dades que hi ha en la base de dades explotades: la nota mitjana de les PAAU per cada escola. Hi hem afegit, amb algunes reserves per l'actualitat i fiabilitat de les dades, un percentatge que indica la proporció d'alumnes de cada escola que han superat les PAAU respecte del nombre que en tenien a ESO. Es molt aproximat, però ens semblava important per matisar la rellevància. Les observacions del centre i mesurar-ne així la qualitat..

Per tal de veure la posició de les escoles religioses i/o de les escoles privades s'han examinat els 682 centres públics i privats de Catalunya d'on provenen els alumnes de les PAAU, s'ha elaborat una llista amb els 30 centres amb millor nota. Una segona llista amb els 30 centres amb major percentatge d'alumnes que han superat les PAAU. I una tercera només amb les escoles privades, els 30 centres privats amb major nota i amb major percentatge d'alumnes que han superat les PAAU. Del resultat de tot plegat s'ha arribat a la conclusió que les dades amb la major nota de promig per escola era un indicador pertinent –vegeu-ho en les taules comparatives 56 i 57. També el llistat només amb escoles privades permet veure la seva importància en el territori- segons la titularitat religiosa o no religiosa i segons el tipus d'escola. Vet aquí les principals observacions que s'hi poden fer

**El territori i la jerarquia de les escoles –segons la nota de promig obtinguda pels alumnes de les PAAU-*

1. Respecte dels conjunt del 682 centres públic i privats

1.1. Predomini de les escoles privades entre les que tenen millor nota

Una primera llista de les 30 primeres escoles de Catalunya ordenades de més a menys segons la nota mostra que un **73.3% són privades** i només un **26.7** són públiques.

1.2. El territori:

entre els centres privats s'observa una concentració a Barcelona capital i a l'àrea metropolitana. També a les capitals de província. Tarragona Lleida i Girona

Entre les privades, la majoria són a Barcelona capital i a l'àrea metropolitana. (el 77.3%). La resta són a Igualada, Manresa, Tarragona, Lleida i Girona. A Barcelona

Capital , estan ubicades majoritàriament a Sarrià-Pedralbes s (8 de les 11, 2 a l'Eixample i una a Poble Nou). Vegeu taules 60 i 61

1.3. Entre les privades: L'escola privada religiosa compateix quasi per igual amb l'escola privada no religiosa.

De les 22 escoles, 11 són religioses i 11 de no religioses.

Entre les 11 religioses , 3 són de l'opus, institucions recents, , 4 de tradicionals: Jesuïtes, La Salle, Escola Pia i Salesians i 4 de Monges: Sagrat Cor, Santa Teresa, Lestonac i Mater Salvatoris.

Entre les escoles privades no religioses s'hi apleguen la majoria de privades no-concertades i aquelles que compten amb fundacions afegides, en qualsevol cas amb un cost econòmic elevat .(Vegeu la taules 57 i 61)

1-4. Per territoris, és a BCN on hi ha predomini de l'escola privada no religiosa.

La revisió per àrees territorials fa avinent que el predomini de l'escola privada no religiosa és propi de BCN i de l'àrea metropolitana. En **el resta d'àrees territorials, les escoles privades són religioses**, o bé de l'Opus, (cas de Girona un centre), sobretot però de les ordres religioses tradicionals.

1.5, L'escola pública és minoritària. entre la llista dels 30 primers centres segons la nota de promig. (26.7%)

Només -2 centres- són a Barcelona capital.

De les 30 primeres escoles només 8 són públiques, -el 26.7%- del total. La distribució per territoris és inversa a la de les privades. Només 2 són a Barcelona capital, , les 6 restants escampades per el territori :2 a les Comares centrals, -Berga i Manresa-. 2 a l'àrea metropolitana , -Cerdanyola i El Prat-, 2 a les Comarques gironines, -St. Hilari i Olot-.

2. La importància de les privades en el territori. Fora de Barcelona i àrea metropolitana l'escola privada només és la religiosa

De la llista feta amb el total de centres de Catalunya (682) ja hem pogut comprovar que les escoles privades que hi figuren, fora de l'àrea metropolitana, els centres són privats-religiosos.

Pe tal de comprovar-ne la seva importància i contrastar així la seva rellevància s'ha refet el procés , aquesta vegada només amb els centres privats de Catalunya, 259 centres privats en total.

El resultat és interessant perquè confirma amb escreix el predomini de l'escola religiosa fora de Barcelona i de l'àrea metropolitana.

Del conjunt de les dues llistes, segons la millor nota de promig i segons el major percentatge d'alumnes que superen les PAAU, hi ha en total 48 escoles privades. Els

resultats, a grans trets, confirmen les característiques de la mena d'escoles que aporten major proporció d'alumnes a les PAAU i amb millor nota:

*Per l'àrea metropolitana, la proporció entre privades religioses i religioses és semblant -de les 40 escoles privades de l'àrea metropolitana, 21 són religioses i 19 són privades.

***A la resta del territori totes les escoles que configuren la llista totes són religioses.** De les 8 escoles, 3 són a les comarques centrals (Igualada, Manresa, Vic), 2 a les comarques gironines, a Girona, 1 a Tarragona, i 2 a Lleida (Terres de Ponent).

*Les ordres religioses que apareixen a la llista, Les de l'Opus Dei, Jesuïtes Lestonac, Teresianes, Salesians, Maristes-escoles Pies, La Salle, Vedrunes i Pare Manyanet, fora de l'àrea metropolitana s'hi afageix a la llista St.Miquel de Vic i Mater Salvatoris a Lleida.

1.2.3. Algunes preguntes i reflexions a tall de conclusió

Del conjunt d'epígrafs se'n dedueixen algunes reflexions i idees-força en vistes a seguir el projecte de les elits a Catalunya i el sistema d'ensenyament:

1. Seria interessant poder aprofundir en el mapa escolar de Catalunya. En dos sentits, el primer, donat que es dibuixen unes escoles, sobretot les privades, també, però, algunes de públiques, amb major èxit escolar, caldria poder aprofundir en el perfil de les escoles i dels alumnes per tal d'analitzar amb més detall quines són les condicions estructurals que en fan possible aquesta realitat. **Caldrien més monografies a nivell municipal i per barris en vistes a poder relacionar els diferents tipus de factors que hi incideixen.** Establir tipologies i uns models d'anàlisi que fessin possible un seguiment en el temps.

El segon, **aprofundir també en la importància de l'escola privada a Catalunya en vistes a formar els futurs universitaris.** Caldria, **anar més enllà de les estadístiques oficials**, on si ens fixem només en el batxillerat tot fa pensar que l'escolaritat pública hi juga un paper important (les xifres baixen a la privada quan es tracta d'escolaritat privada). **De fet són unes xifres que amaguen que una bona part dels alumnes que per el batxillerat van als Instituts, provenen de la privada quan fan l'ESO, la secundària obligatòria.** I això sembla ser així tant per una bona part de les escoles privades de Barcelona i àrea metropolitana, com i sobretot per molt municipis del resta de Catalunya. Són escoles que per el batxillerat o bé les escoles no el fan i ja tenen acords curriculars amb Instituts, o bé són les mateixes famílies que una vegada als instituts ja s'ha seleccionat el públic, els veuen com una bona possibilitat perquè els seus fills hi cursin el batxillerat. **En qualsevol cas seria interessant d'aprofundir en aquestes trajectòries curriculars, ajudaria força a veure en quines condicions l'escolaritat pública pot ser tant o més eficient que la privada.** També seria interessant comparar-les amb les altres trajectòries que es desenvolupen a l'escola privada durant tot el recorregut. Quines són aquestes escoles, d'on provenen els alumnes, amb qui o amb què marquen diferència respecte d'aquelles altres que alternen la privada i la pública?.

2. Respecte de la universitat i les universitats, seria interessant poder aprofundir en la jerarquia de les universitats i de les titulacions. També, i sobretot en la jerarquia i excel·lència dels estudis de tercer cicle. Caldria en primer lloc poder establir una tipologia pertinent de doctorats i mestratsges. També, poder treballar en el perfil dels alumnes que acaben llicenciatures, doctorats i masters. Afinar més les xifres oficials, respecte de titulacions, matriculats, i procedència dels estudiants. Si s'hagués de donar prioritats caldria fer-ho aprofundint en els masters, tipologia, perfil del personal, i dinàmica.

També, i en quant a la història dels estudis superiors a Catalunya, estaria molt bé poder disposar d'una història sistemàtica de dades d'aquests ensenyaments a Catalunya que contemplessin la realitat del país, més enllà de les xifres de l'Estat. .

3. La base de dades que cada any edita la Oficina de Preinscripció universitària de la Generalitat de Catalunya, és una font de dades amb moltes possibilitats per aprofundir i afinar en el mapa de l'ensenyament secundari no obligatori a Catalunya,

a) El cens exhaustiu de les escoles, amb el nombre d'alumnes que han superat les PAAU i la nota de promig permet de fer tipologies de les escoles i de situar-les en el territori. En el cas d'aquesta primera explotació s'ha pogut comprovar: La importància dels centres privats, si es mesura tant pel nombre com per la qualitat (la nota). De fet mesurant la seva importància per aquells estudiants que han acabat i superat les PAAU els percentatges són molt superiors que aquells de les xifres oficials que ho fan a partir de matriculats en el batxillerat segons la titularitat de les escoles. **També la importància de l'escola privada religiosa en la formació d'aquest estudiants, sobretot fora de l'àrea metropolitana. Així mateix és pot establir quines són les escoles i la distribució en el territori, tant la mena d'ordres i/o institucions religioses, com els tipus d'escoles privades capdavanteres en nota i proporció d'alumnes respecte de l'ESO.**

b) El model d'explotació de les dades i la forma de fer les tipologies, caldria observar-les amb una certa periodicitat. Cada 5 anys. Aquest és un primer indicatiu, el seguiment i la continuació caldria fer-ho a tres nivells

1. **Comprovar cada cinc anys l'evolució, la estabilitat o canvi pel que fa a les escoles que configuren les llistes amb major puntuació.** Molt interessant per veure quines són i de quin tipus les escoles que es mantenen en els primers llocs.

2) **Aprofundir en la tipologia.** Aquí s'han considerat en la seva globalitat, públiques i privades. Segonament s'ha fet una incursió només en les privades. També hagués estat interessant contemplar-ho a partir del territori, veure el conjunt d'escoles, públiques i privades en els territoris fora de l'àrea metropolitana. Tot són indicadors que ajuden a entendre les condicions de possibilitat perquè les públiques puguin ser eficients. És probable que el feble 26.7% de públiques que apareixen en les llistes quedi matisat quan s'analitzi per territoris.

3. **Amb una tipologia afinada, fer monografies respecte de les escoles, tant els Instituts com les privades religioses o no religioses, que estan entre les primeres.** Molt interessant per entendre una vegada més quines són les condicions de possibilitat,

històriques, estructurals i conjunturals que afavoreixen l'èxit i la excel·lència en el curriculum educatiu.

Il·lustració I-1: Classificació territorial de Catalunya en àmbits territorials (vegueries) i comarques

Comarques de CATALUNYA	Ambit territorial núm.	Nom del Ambit territorial
BCN	1	Ambit
Barcelonès	1	Metropo-
Maresme	1	lità
Vallès Occidental	1	
Vallès Oriental	1	
Alt Penedès	1	
Baix Llobregat	1	
Garraf	1	
Gironès	2	Comar.
Ripollès	2	Gironines
Baix Empordà	2	
Alt Empordà	2	
Selva	2	
Garrotxa	2	
Pla de l'Estany	2	
Tarragonès	3	Camp de
Baix Camp	3	Tarrago-
Alt Camp	3	na
2		
Baix Penedès	3	
Conca de Barberà	3	
Priorat	3	
Baix Ebre	4	Terres
Montsià	4	de
Ribera d'Ebre	4	l'Ebre
Terra Alta	4	
Pla d'Urgell	5	Terres
Segrià	5	de
Noguera	5	Ponent
Urgell	5	
Garrigues	5	
Segarra	5	
Solsonès	6	Comar,
Osona	6	centrals
Anoia	6	
Bages	6	
Berguedà	6	
Alt Urgell	7	Pirineu
Alta Ribagorça	7	Aran
Cerdània	7	
Pallars Jussà	7	
Pallars Sobirà	7	
Val d'Aran	7	

II. Iustarció I-2

Llistat de variables socio-econòmiques i variables educatives per àrees territorials. Àmbits territorials, comarques i municipis.

a) Cens del 1996

Cens del 1996. Dades per àrees territorials, comarques i municipis

*Taxa d'atur

*Renda bruta familiar disponible per habitant

*Categories professionals. Percentatge de tècnics i professionals respecte del total de la població activa

*Població de 25 a 29 anys amb titulació universitària. Percentatge respecte del total de la població de 25 a 29 anys.

*Població de més de 29 anys amb estudis universitaris. Percentatge sobre el total de població major de 10 anys

*Població de més de 50 anys amb estudis universitaris. Percentatge sobre el total de població de més de 50 anys

b) Generalitat de Catalunya: Informe de Pre-inscripció universitària Catalunya 2001

% de joves que el juny del 2001 han superat les PAAU i tenen plaça assignada a la Universitat. Àmbits territorials, comarques i municipis.

c) IDESCAT. Departament d'Ensenyament de Catalunya.

% de joves que acaben el batxillerat el curs 2000/2001 i 2001/2002. Àmbits territorials, comarques i municipis.

Taxes d'escolarització 0-5 anys i 14-19 anys

Taxes d'escolarització als 17 anys

Taxes de graduació a l'ensenyament secundari obligatori –ESO– cursos 1999-2000, 2000,2001 i 2001-2002

Taxes d'escolarització i de graduació segons la titularitat pública o privada de les escoles

II-lustració I-3

a) Nombre d'alumnes objecte d'anàlisi i centres de procedència

Total dels alumnes que han superat les PAAU el juny del 2001 segons el tipus de centres de procedència. Distribució per Àmbits territorials

Àmbit territorial	Centres públics		Centres privats		Total alumnes
	N ^a alumnes	%/total	N ^a alumnes	%/total	
Alt Pirineu i Aran	175	100,0%	0	0,0%	175
Àmbit de Ponent	815	68,1%	382	31,9%	1.197
Barcelona ciutat	2.064	30,9%	4.621	69,1%	6.685
Camp de Tarragona	1.172	75,9%	373	24,1%	1.545
Comarques Centrals	1.081	70,9%	444	29,1%	1.525
Comarques Gironines	1.491	76,2%	465	23,8%	1.956
Resta àmbit metropolità	4.919	60,9%	3.154	39,1%	8.073
Terres de l'Ebre	450	93,4%	32	6,6%	482
CATALUNYA*	12.167	56,2%	9.471	43,8%	21.638

* Exclou els casos que figuren sense localització.

b) Total de centres objecte d'anàlisi i titularitat del centre

Distribució segons la titularitat pública o privada i els àmbits territorials .
Absoluts i percentatges (PAAU 2101)

AMBITS TERRITORIALS	Centres públics	%		TOTAL
		Centres Públics	Centres Privats	
CENTRES		públics	privats	centres
BCN	63	35,39	115	178
IÀMBIT METROPOLITÀ	191	69,45	84	275
COM.GIRONINES	50	79,37	13	63
CAMP DE TARRAGONA	32	68,09	15	47
TERRES DE L'EBRE	17	89,47	2	19
TRRES DE PONENT	29	67,44	14	43
COMARQUES CENTRALS	34	68,00	16	50
ALT PIRINEU-ARAN	7	100,00	0	7
TOTAL	423	62,02	259	682

II.El sistema educatiu a Catalunya en xifres. El context general

II.El sistema educatiu a Catalunya en xifres. El context general

Resum de les principals característiques

El resultat dels obstacles formals i dels processos de selecció educativa és poden observar en la geografia de l' escolaritat a Catalunya. Una geografia que és força il·lustrativa d'aquest procés continuat d'eliminació escolar que va des de l'escolaritat infantil fins a la Universitària,

Considerant alguns dels indicadors utilitzats per la OCEDE per mesurar la rellevància de l'educació segons els diferents països, les característiques del sistema educatiu a Catalunya es podrien sintetitzar de la següent manera

1.A nivell global, Catalunya segueix molt de prop les coordenades de l'Estat Espanyol. Tot sembla indicar que les competències exclusives de l'Estat en la ordenació i programació del sistema educatiu expliquen en bona part els punts d'inflexió bàsics que és detecten en les xifres i en els currículums Particularment el nivell d'escolarització fins al setze anys i les diferents taxes de permanència dins al sistema, l'índex d'escolarització als 17 anys, i/o la taxa de graduació en el batxillerat . Hi ha excepcions, resultat de la història del país i de l'aplicació de polítiques educatives pròpies com l'escolarització quasi universal als 3 anys, des del 1992. O la diferent oferta educativa , ja sigui per la titularitat de les escoles o per la mateixa oferta de titulacions en l'ensenyament post-obligatori. En qualsevol cas, per els grans indicadors de situació, les dades oficials de la OCDE elaborades a nivell d'Estats són útils per situar també Catalunya en les anàlisis comparatives entre països.

2.Segons el currículum educatiu, la permanència en el sistema i el percentatge de graduats en cada etapa, de les dades estadístiques de Catalunya se'n poden destacar alguns elements:

*De cada cohort d'edat, de promig, un reduït nombre d'alumnes té accés a la Universitat, tant sols al voltant del 35% , dels quals, només la meitat acaben amb diplomes universitaris. .

*L'índex d'escolarització als 17 anys finalitzat l'ensenyament obligatori mostra que , en promig, un 35% de l'alumnat ha abandonat el sistema educatiu. Un altre 30% ho fa abans dels 19 anys. Dels que es queden al sistema fent batxillerat, una tercera part l'acaba i es gradua.

*Al final de l'ensenyament obligatori, hi ha entre un 35 i un 40% de l'alumnat que no obté el graduat escolar. És un percentatge molt elevat, oi més si cal considerar que està calculat sobre els alumnes avaluats (entre un 5 i un 7% han abandonat sense ser avaluats), . I que, dels que obtenen el graduat hi ha un percentatge que no tenen adquirit alguns dels coneixements bàsics

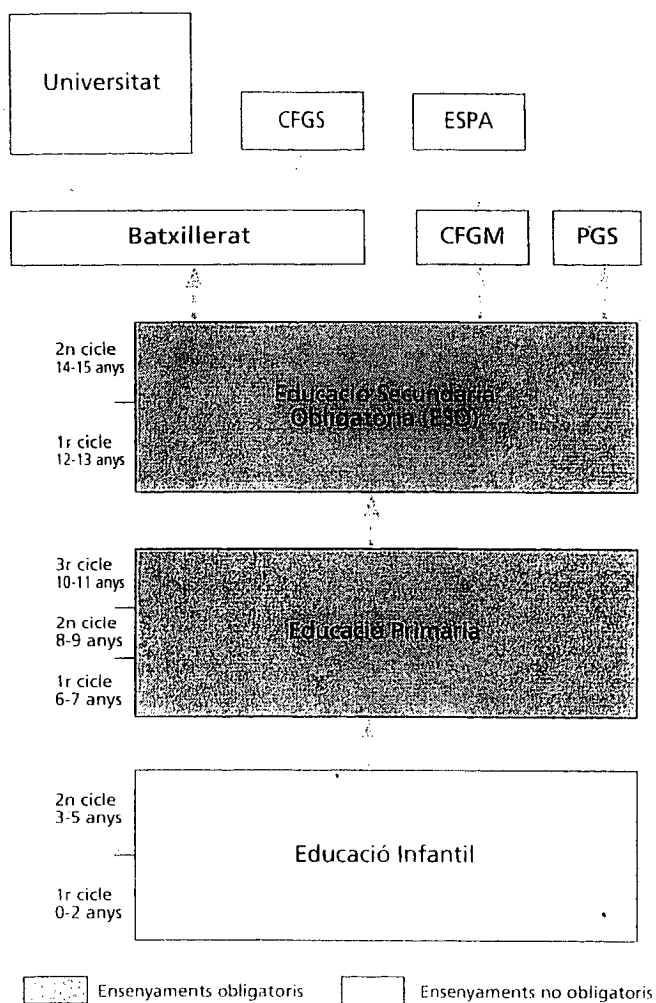
3.A Catalunya, més enllà de les dades globals , l'observació dels resultats educatius, per sexe, territori i titularitat de les escoles mostren desviacions importants . Així les probabilitats objectives de graduar-se a l'ESO, de continuar al sistema als 17 anys i/o de superar el Batxillerat als 18 anys (les PAAU) és desigual, segons si s'han cursat estudis en escoles públiques o en escoles privades. Segons l'origen social dels alumnes, o segons el territori de procedència (les comarques , el municipis o els barris). A igualtat de condicions les noies són més nombroses que no pas els nois per graduar-se, tenir millors notes o a superar les PAAU.

Les desigualtats hi són, i , també com en altres països de la Unió Europea, tot apunta que és el mapa de les posicions socials el que explica i es relaciona amb el mapa de l'èxit o fracàs educatiu.

Vegeu en les dades que aportem a continuació, extretes bàsicament de les estadístiques oficials, un breu panorama , en forma d'estat de la qüestió. Es un breu resum de les dades que hi ha a la base d'aquest resum introductiu.

Il·lustració 1
Esquema de la estructura del sistema educatiu vigent a partir de la implantació de la LOGSE

Estructura del sistema educatiu

CFGM: Cicles Formatius de Grau Mitjà
 CFGS: Cicles Formatius de Grau Superior

PGS: Programa de Garantia Social per alumnes que no han assolit l'ESO
 ESPA: Ensenyaments Substitutoris de la Prova d'Accés als CFGS

Les dades estadístiques oficials: Esbós del panorama educatiu a Catalunya

Les lleis d'educació i les polítiques educatives de cada país assenyalen les edats de l'ensenyament obligatori, i les possibilitats d'accés a l'ensenyament no obligatori. Són aquestes condicions prèvies les que marquen en primer lloc les diferències entre països.

Els indicadors de referència utilitzats per la OCEDE per mesurar el nivell i la qualitat de l'educació dels diferents països són de tres ordres. En primer lloc hi ha les taxes d'escolarització que mesuren el nombre d'alumnes escolaritzats per cada cohort d'edat. L'escolarització als tres anys i als 17 anys són indicadors de referència doncs, per la majoria de països de la Unió Europea, són franges d'edats que no estan dins del període obligatori d'escolarització¹. En segon lloc hi ha indicadors de qualitat que mesuren els nivells assolits i la valoració dels resultats tant en l'ensenyament obligatori com en el no obligatori. Són les taxes de graduació de la secundària Obligatòria, del Batxillerat no obligatori i dels cicles superiors. També les valoracions de resultats en algunes àrees de coneixements com les Matemàtiques, Ciències, lectura o Resolució de problemes,². En tercer lloc hi han indicadors on es mesura les possibilitats d'accés a l'ensenyament, les taxes d'escoles públiques i escoles privades i privades concertades relacionades amb el rendiment escolar. La despesa en educació per alumne i el PIB per càpita de cada país.

Fer anàlisis comparatives a través d'indicadors sempre és molt difícil. Donat el nostre objecte d'estudi la importància dels estudis universitaris superiors i les desiguals condicions d'accés, mostrarem un breu panorama de quines són aquestes dades a Catalunya. Ens fixarem especialment en les tasses d'accés a la universitat i en els percentatges dels col·lectius que cursen i es graduen en el batxillerat. Revisarem també les xifres de l'ensenyament obligatori. Sempre que sigui possible es faran comparacions amb altres països de la OCDE.

Les xifres globals, l'anàlisi per territoris, per titularitat d'escoles i per sexe, seran algunes de les variables que ajudaran a fer la fotografia del país. Per acabar, la revisió de dades estructurals i educatives haurien de permetre fer una tipologia per esbossar la relació entre el mapa de les posicions socials i el mapa educatiu.

¹ A la Unió Europea només Alemanya, Bèlgica i els Països Baixos l'escolaritat obligatòria acaba al 18 anys, vegeu il·lustració núm. 2, pàg. 44

² Són les que es realitzen a través del projecte PISA (Programme for International Student Assessment)

II. Il·lustració núm. 2

A la Unió Europea, només a 3 països (Alemanya, Bèlgica i els Països Baixos) l'ensenyament obligatori finalitza als 18 anys. Així mateix l'ensenyament en el sector públic és majoritari arreu. Vegeu -ho en les dues taules elaborades per X.Bonal i altres(*) a partir de les dades de la OCDE i del MEC.

a. Indicadors d'accés a la educació en els països e la UE(1996, 2001 i 2002)

**Indicadores de acceso a la educación en los países de la UE:
(1996, 2001 y 2002).**

Países	Población de 5 a 29 años (%)	Edad de finalización de la educación obligatoria	Tasa escolarización Neta (15-19 años)		Tasa neta de escolarización en edades clave (2001)			
			1996	2002	3 años	4 años	5 años	17 años
			2002	2002				
Alemania	28	18	87,9	89,2	55,1	85,9	89,5	93,6
Austria	30	15	75,7	77,1	41,2	79,2	92,8	77,4
Bèlgica	30	18	92,1	92,3	99,5	100,2	100,4	101
Dinamarca	31	16	79,6	81,8	77,1	92,0	91,1	85,8
Espanya	32	16	73,8	80,4	88,3	99,7	100,7	77,8
Finlandia	31	16	81,8	85,0	34,4	42,8	50,5	94,4
Francia	32	16	88,3	86,7	100,8	102,3	101,8	91,2
Grecia	32	14,5	72,0	82,6	nd	58,2	87,0	68,0
Irlanda	40	15	79,3	81,6	3,0	50,2	100	76,8
Italia	28	15	n.d	75,8	95,2	98,9	96,9	75,3
Luxemburgo	31	15	n.d	75,3	44,5	93,8	95,2	79,8
Països Baixos	31	18	88,5	86,5	0,1	98,1	99,9	88,8
Portugal	32	14	67,5	70,9	60,5	75,6	90,1	72,6
Reino Unido	33	16	72,1	76,8	55,2	99,3	99,0	73,6
Suecia	31	16	83,3	86,2	70,6	75,5	79,2	91,1
Media països UE	31	16	80,1	81,9	59,26	83,27	91,76	82,51

Fuente: Elaborado a partir de OCDE y MEC:

- Para las columnas 1, 2, 3 y 4: OCDE: *Education at a Glance*, 1996 y 2004; tabla A1.2 y tabla C1.2

- Para las columnas 5, 6, 7 y 8 MEC: *Las cifras de la Educación en España*, 2004

b. Estudiants matriculats en institucions públiques i privades concertades, per nivells educatius (2002)

**Estudiantes matriculados en instituciones públicas y privadas
concertadas, por niveles educativos (2002).**

Países	Educación Primaria (CINE 1)		E Secundaria Primera Etapa (CINE 2)		E Secundaria Segunda Etapa (CINE 3)	
	Pública	Privada	Pública	Privada	Pública	Privada
	Concertada		Concertada		Concertada	
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Alemania	97,4	na	93,1	na	92,8	na
Austria	95,7	na	92,3	na	90,3	na
Bèlgica	45,7	54,3	42,3	57,7	42,8	57,2
Dinamarca	89,0	11,0	80,9	19,1	96,5	3,5
Espanya	66,4	30,2	66,4	30,4	77,8	11,5
Finlandia	98,8	1,2	95,6	4,4	89,7	10,3
Francia	85,4	14,3	78,9	20,9	69,7	29,5
Grecia	92,9	na	94,5	na	94,0	na
Irlanda	98,9	na	100,0	na	98,3	na
Italia	93,3	na	96,6	na	93,5	1,0
Luxemburgo	93,3	0,8	79,3	13,4	84,7	8,0
Països Baixos	31,6	68,4	23,9	76,1	7,6	92,4
Portugal	89,5	na	89,5	na	82,0	na
Reino Unido	95,1	na	93,4	0,3	25,3	72,2
Suecia	95,4	4,6	95,4	4,5	96,6	3,4
Media UE15	84,6	23,1	81,5	25,2	76,1	28,9

Fuente: OCDE, *Education at a Glance*, 2004, tabla C2.3

na: no es aplicable el concepto de concertados en este nivel educativo

Nota: Se considera enseñanza concertada si el centro recibe de fuentes gubernamentales más del 50 por ciento de los fondos.

*Bonal, Xavier i altres *La descentralización educativa en España*. Barcelona: Fundació Carles Viver i Pi Sunyer, 2005. p. 58 i 59

1.Els estudis universitaris. Xifres globals

1.1 Percentatge de població de 25-29 anys amb estudis universitaris. Cens de 1996.

Catalunya: Promig 20.1%. Homes 16.2%. Dones 24.0%

A partir de les dades dels cens, per les variables sexe i territori s'han elaborat els percentatges d'universitaris respecte de la cohort poblacional de 25-29 anys i dels majors de 50 anys. Vegeu-ho en les taules corresponents³.

Taula núm. 1
Catalunya: Evolució de les titulacions universitàries. Cens del 1996
Distribució per àmbits territorials

	% de població de 25-29 anys amb titulació universitària respecte del total de la població de 25-29 anys	% de població de més de 50 anys amb titulació universitària respecte del total de la població de més de 50 anys
Ambit metropolità	20.9%	5.1
Comarques gironines	17.4%	4.1
Comarques centrals	17.5%	2.9
Ambit de Ponent	22.2%	2.7
Terres de L'Ebre	14.9%	2.1
Camp de Tarragona	16.7%	3.9
Alt Pirineu i Aran	20.7%	3.8
Catalunya	20.1%	6%

Fonts: IDESCAT. Estadística de població cens 1996

Taula núm.2
% de població de 25-29 anys amb titulació universitària respecte del total de la població de 25-29 anys. Cens del 1996

	Homes sobre homes anys	% total 25-29	Dones sobre dones anys	% total 25-29	Total població % sobre població 25-29 anys
Ambit metropolità	17.3%		24.7%		20.9%
Comarques gironines	13.3%		21.5%		17.4%
Comarques centrals	13.1%		22.0%		17.5%
Ambit de Ponent	16.1%		28.5%		22.2%
Terres de L'Ebre	11.5%		18.5%		14.9%
Camp de Tarragona	13.3%		20.2%		16.7%
Alt Pirineu i Aran	16.2%		25.4%		20.7%
Catalunya	16.2%		24.0%		20.1%

Fonts: IDESCAT. Estadística de població cens 1996

Es un percentatge que inclou el col·lectiu amb titulacions universitàries, siguin diplomatures, o llicenciatures⁴, d'aquí que es faci difícil de comparar-lo amb les dades de la OCEDE calculades agrupant conjuntament cicles formatius superiors i titulacions universitàries. En qualsevol cas és pertinent de fer-hi algunes observacions.:

³ Taula dels universitaris, homes i dones, percentatges del 1991 i del 1996 per comarques i taula comparant, per el cens del 1996 els percentatges globals d'universitaris entre les franjes de 25-29 anys i els majors de 50 anys

⁴ Es un percentatge que es correspon amb l'educació terciària, tipus CINE 5, A, segons les categories de la OCDE, En els indicadors de mesura de la OCDE les tasses estan calculades sobre franges d'edat 15-34 anys. vegeu annex

a) El promig del 20.1%, és una xifra que indica un canvi significatiu respecte de la formació universitària de la població. El percentatge d'universitaris entre els majors de 50 anys és només d'un 6%. Així doncs, entre generacions, la diferència en la formació universitària és important. Tot sembla indicar que l'adveniment de la universitat de masses (sic) comença a tenir efectes, almenys en les titulacions universitàries

b) Aquest percentatge té desviacions importants segons els territoris i segons el sexe. Respecte dels sexe, són les dones les que en major nombre tenen estudis universitaris (24% respecte del 16%). I les diferències són constants per territoris.

L'anàlisi per territoris mostra algunes disparitats. La importància de Barcelona explica el 26.7% de promig en la comarca del Barcelonès. Estan per sota de la mitjana les comarques de l'àrea metropolitana amb la RFDC més baixa. També algunes comarques de les Terres de l'Ebre, del Camp de Tarragona i de les Terres de Ponent,. Es rellevant constatar que la distància entre el promig més alt i el més baix és de 14 punts.

c) Respecte de la relació amb altres factors explicatius, cal formular-se una primera pregunta: es pot dir que hi ha una relació entre comarques amb major percentatge de gent amb estudis universitaris en les generacions anteriors (més de 50 anys) i el major percentatge en els joves (25-29 anys)? El que s'observa comparant les xifres és l'augment de titulacions universitàries arreu del territori. Vegeu-ho en els gràfics comparant les dues generacions (il.lustració 3. a). En efecte, tot sembla indicar que els canvis socio-econòmics i les conseqüents transformacions en l'accés a la universitat mostren la presència de nous sectors de població a l'ensenyament superior. També sembla clar que és en les àrees més dinàmiques, on hi ha l'administració i les universitats i on el sector secundari és potent és també on el nombre d'universitaris és major. Vegeu els gràfics comparant el percentatge de població amb estudis universitaris i el de estructura social amb la proporció de tècnics i professionals per comarques (il.lustració 3.b).

d) La relació amb el creixement econòmic. L'evidència d'una relació entre àrees dinàmiques i universitaris implica de retruc una relació entre creixement econòmic i més titulacions universitàries? Les dades comarcals de la renda familiar disponible mostra un mapa amb poques variacions. Amb tot quan hi són no hi ha una correspondència lineal entre més renda disponible per famílies i més universitaris. De fet més aviat el que s'apunta és que on el creixement econòmic coincideix amb un mercat de treball potent és on hi ha menys joves que segueixin estudis després de l'escolaritat obligatòria. A Catalunya aquesta coincidència es dona sobretot en les àrees territorials on el sector serveis hi és important..⁵ Vegeu-ho en els mapes on es compra la distribució comarcal de la Renda familiar disponible i la població de 25-29 anys amb estudis universitaris (il.lustració 3.c)

Per acabar, i a tall de reflexió final, caldria sospesar la importància que té en l'anàlisi de la realitat social la mena de les dades de les quals és parteix. Una anàlisi feta a partir de dades comarcals són el promig de realitats molt diferents. Així un mapa de la renda

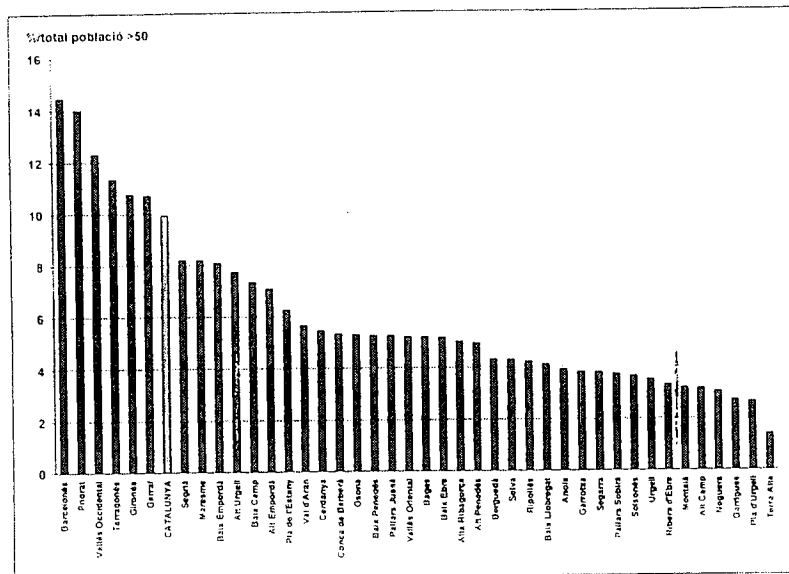
⁵ De fet sembla mostrat que a Catalunya, allà on hi ha més població activa ocupada – A la costa i en tots el territoris on el turisme és l'activitat principal- és on hi ha menys població amb estudis universitaris i també on la taxa d'escolarització als 17 anys és la més baixa. Així el creixement econòmic i una major renda per càpita no és pas el factor que per ell mateix es relaciona amb estudis universitaris. Vegeu la il.lustració núm. 3

familiar disponible per comarques mostra una Catalunya bastant homogènia on s'hi pot constatar que viure en un o altre territori, al Pirineu, al Montsià o al Barcelonès , no és, com abans, un factor que discrimina. El que no ens diu aquest mapa és que dins del territori hi ha disparitats molt importants que el promig amaga, tant de renda, com de nivell d'instrucció o de estructura de la població activa. Les correlacions canvien i, aquí sí, una renda familiar disponible baixa és relaciona i sembla vertebrar la presència d'altres factors com el nivell d'instrucció, la mena de curriculum escolar de la població, i /o les sortides professionals dels seus habitants. Vegeu a títol d'exemple els gràfics per municipis tant de renda familiar com de estudis universitaris. (il.lustració 3.d).

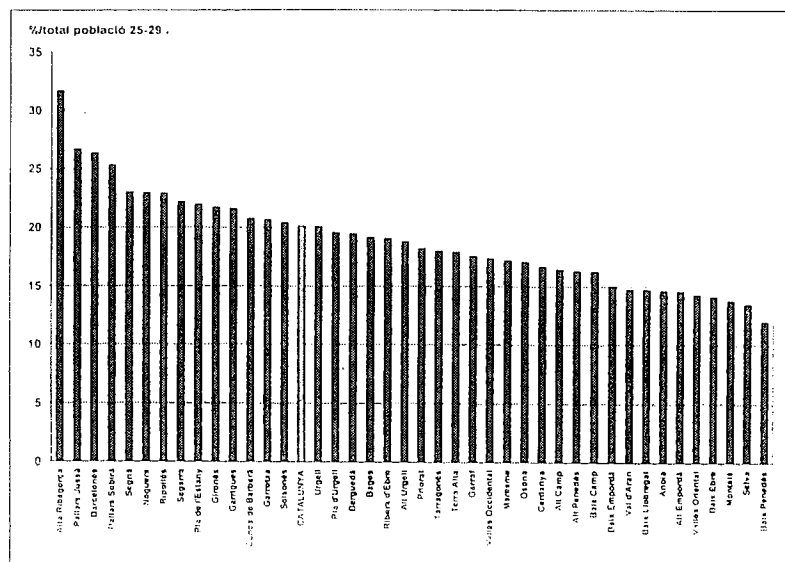
II. Il·lustració núm 3.a

Vegeu els dos gràfics que mostren les diferències entre generacions.

Gràfic IV. Població major de 50 anys amb estudis universitaris per comarques (1996)

Gràfic V. Població entre 25 i 29 anys amb estudis universitaris per comarques (1996)

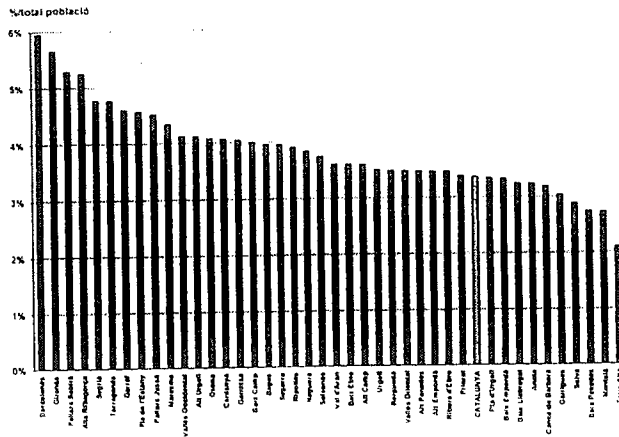

Fonts: Idescat, cens 1996

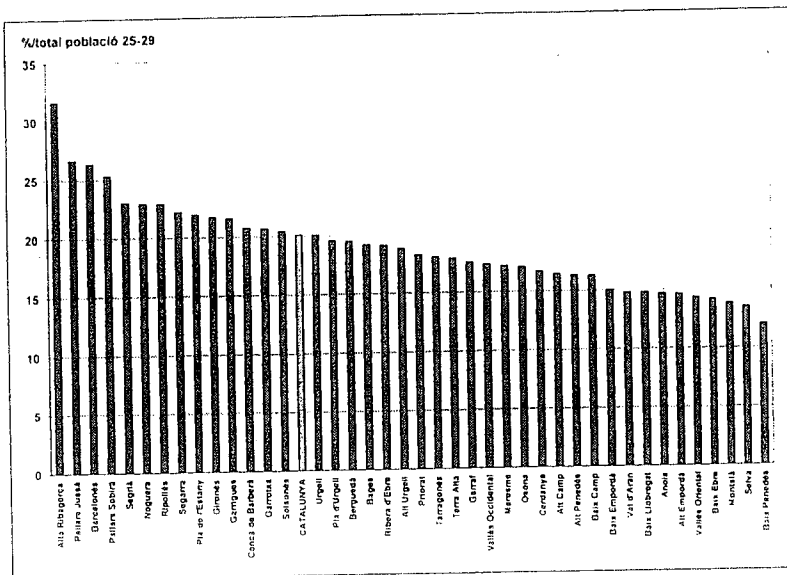
il·lustració 3.b

Gràfics comparant el percentatge de població amb estudis universitaris i el de estructura social amb la proporció de tècnics i professionals per comarques

Gràfic . Proporció de tècnics i professionals científics i intel·lectuals sobre el total de la població (1996)

Gràfic Població entre 25 i 29 anys amb estudis universitaris per comarques (1996)

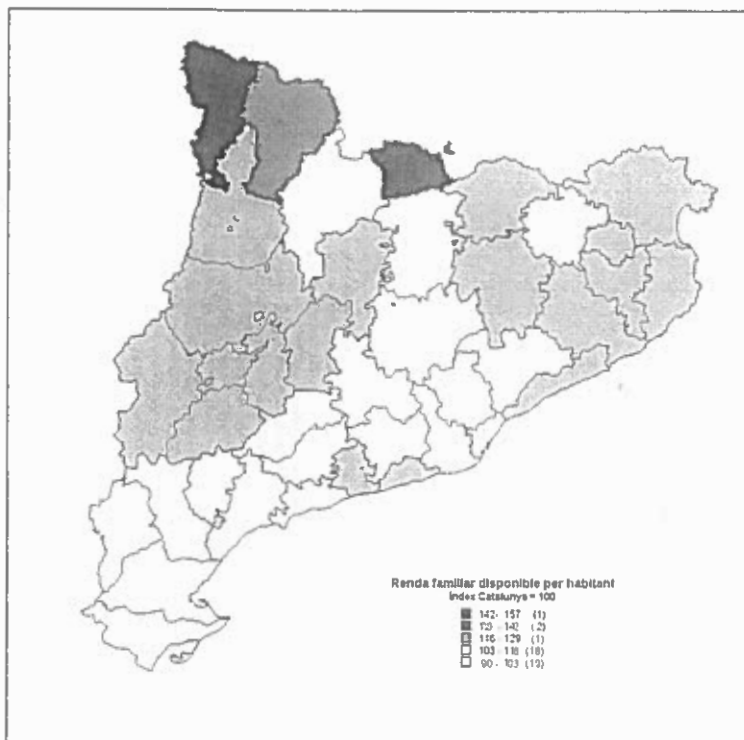
Fonts: IDESCAT, cens 1996

Il·lustració 3.c

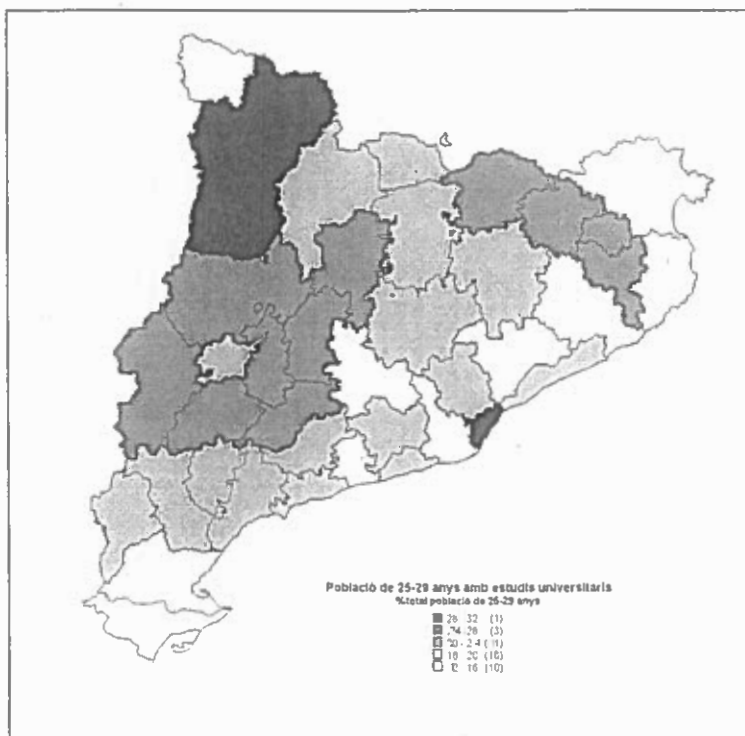
Un exemple de com el mapa de la renda no es correspon amb el mapa d'un major percentatge de persones amb estudis universitaris. Algunes comarques amb major renda, Alt i Baix Empordà, La Selva, El Garraf, Baix Penedès o La Vall d'Aran compten amb menor percentatge de gent amb estudis universitaris.

I a l'inrevés, comarques com el Barcelonès, o el Vallès occidental i Oriental on un nivell de renda més baix –de promig- hi ha un percentatge molt més elevat de gent amb estudis superiors.

Mapa: renda familiar disponible per habitant. Cens 1996. IDESCAT

Mapa Població de 25 a 29 anys amb estudis universitaris. Cens 1996. Idescat

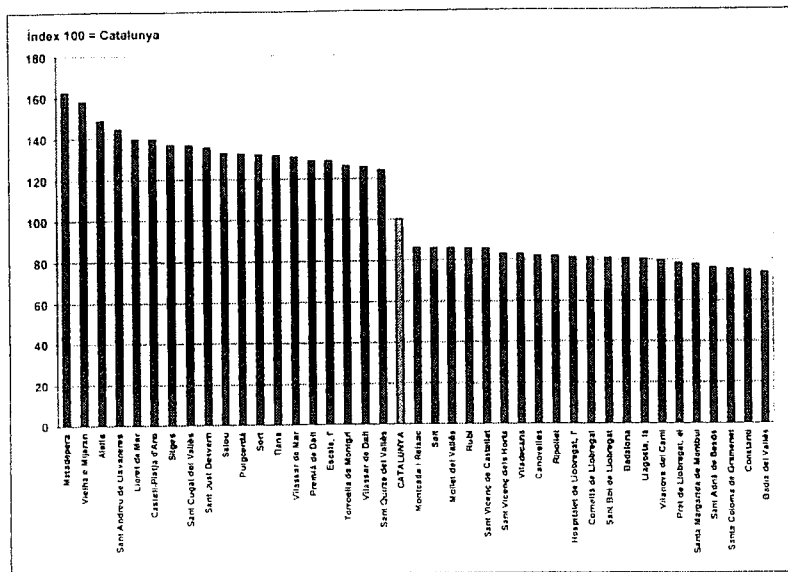

Il·lustració 3.d.

Amb tot cal tenir present que les comarques són unitats massa grans per analitzar territoris. Els promig comarcal amaga desigualtats molt importants en les condicions objectives d'existència dels seus habitants. Vegeu com a exemple les dades de la renda i dels universitaris per municipis. Aquí sí que els gràfics mostren les disparitats, tant en la renda com en estudis, i una certa coincidència en uns municipis entre les dues series de dades.

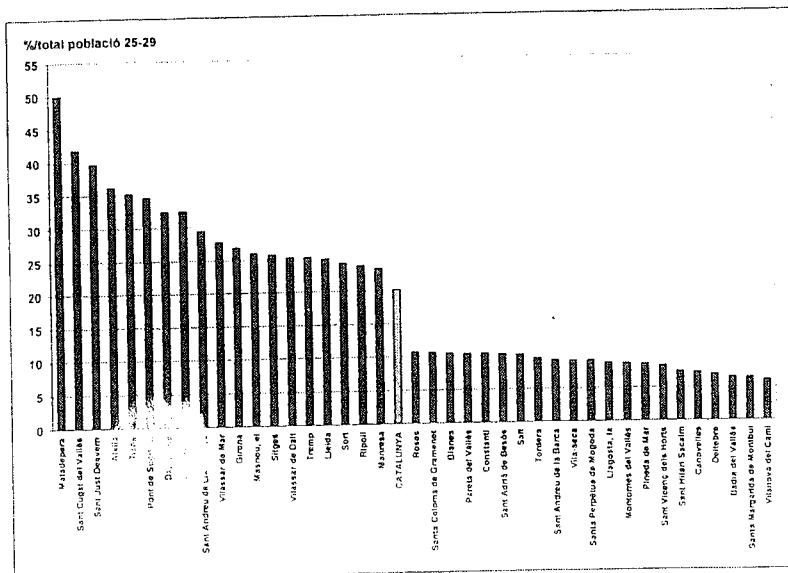
Gràfic Renda familiar disponible per municipis (1996). Índex 100= Catalunya

Gràfic VII. Renda familiar disponible a Catalunya per municipis (1996). Índex 100 = Catalunya

Gràfic Percentatge de població entre 25 i 29 anys amb estudis universitaris per municipis (1996)

Gràfic IX. Percentatge de població entre 25 i 29 anys amb estudis universitaris per municipis (1996)

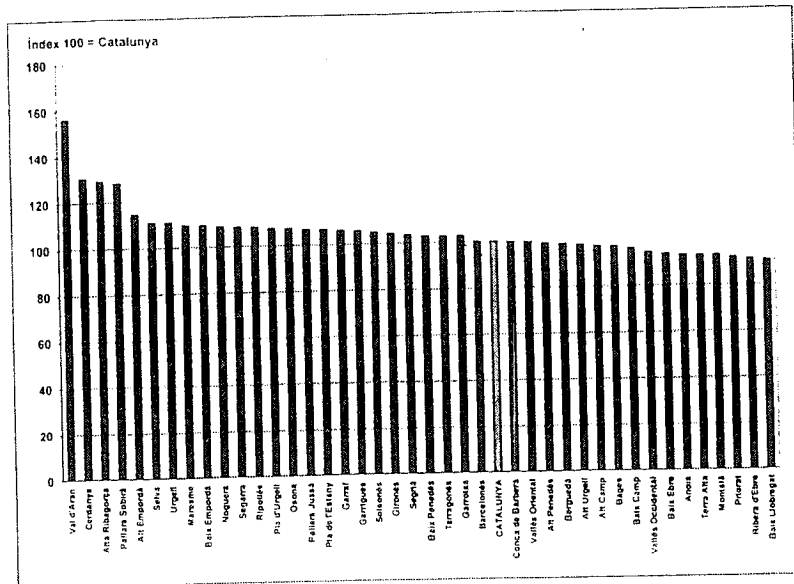

Fonts: IDESCAT, cens 1996

Il·lustració 3.e

La renda familiar disponible a Catalunya; Les diferències són sobretot entre municipis

Gràfic núm VI. Renda familiar disponibles a Catalunya per comarques (1996). Índex 100 = Catalunya

Gràfic per municipis

Fonts: IDESCAT, cens 1996

2.Els context previ a la universitat: Les PAAU i les Taxes d'escolarització ,un procés sostingut d'eliminació escolar

Més enllà de les dades dels cens, que són el resultat del procés educatiu, és interessant d'observar altres xifres: les del mateix procés, per tal de veure la mena de coll d'embut que caracteritza el sistema educatiu. A títol introductorí es pot observar que són només al voltant d'un 35% de promig dels nois i noies de 18 anys els que aproven les PAAU per accedir a la universitat. El procés ja es visualitza en les taxes d'escolarització, entre les quals la dels 17 anys és una de les taxes de referència i és confirmada en el percentatge d'estudiants que acaben el batxillerat.

2.1.Accés a la universitat via batxillerat i PAAU: Al voltant d'un 35% d'estudiants de cada cohort poblacional

L'accés a la Universitat a partir del currículum reglat, de promig:un 35%

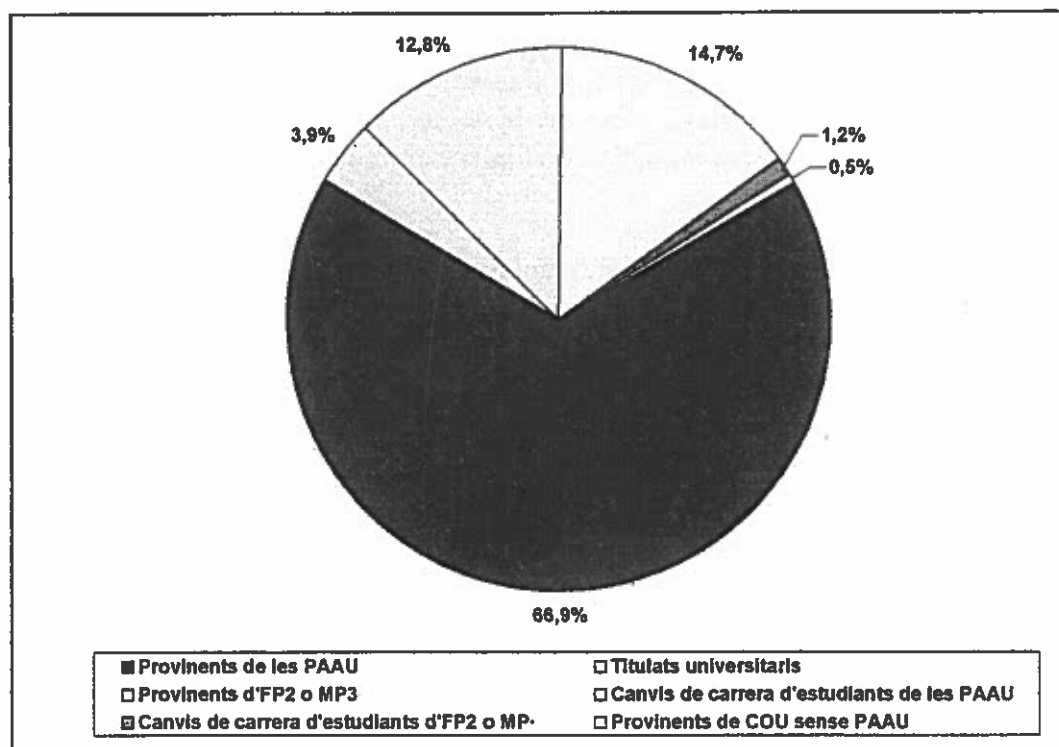
Una anàlisi de les sèries històriques del DURSI, mostra que la mitjana dels estudiants que accedeixen a la Universitat via PAAU, respecte de la cohort poblacional, és al voltant del 35 %.

Taula 3⁶ Percentatge d'estudiants amb plaça assignada segons via d'accés PAAU sobre la població de 18 anys de cada any
Accés a la universitat a través de preinscripció universitària

	Població de 18 anys	Curs	Estudiant prov. de les PAAU	%/total població 18 anys
1991	101.493			
1992	100.939	1992/93	30.543	30,26
1993	100.108	1993/94	31.974	31,94
1994	99.276	1994/95	32.741	32,98
1995	98.445	1995/96	36.676	37,26
1996	98.168	1996/97	33.054	33,67
1997	94.277	1997/98	32.812	34,80
1998	88.441	1998/99	32.856	37,15
1999	82.605	1999/00	32.990	39,94
2000	76.769	2000/01	29.865	38,90
2001	71.905	2001/02	27.507	38,25

Font: Població. 1991, 1996 i 2001 Idescat. Anys intermedis: elaboració pròpia a partir d'interpolacions lineals. Estudiants de les PAAU. DURSI

Gràfic I. Estudiants amb plaça assignada a les universitats públiques segons la vida d'accés (mitjana 1992-2002)

⁶ Càlcul efectuat sobre la cohort poblacional de 18 anys per cada any. Es l'edat modal. Tot i que alguns .pocs tenen 17 anys i d'altres 19 anys. De fet es compensa un any per l'altre. Aquest és també el càlcul que efectua el Ministeri per els percentatges de joves que acaben el batxillerat amb èxit.

Unes xifres que des del 1991 han observat un creixement sostingut, però que en qualsevol cas indiquen que dels que inicien l'escolarització obligatòria només un terç de promig accedeixen al primer curs de la Universitat⁷.

2.2 Les taxes d'escolarització: una visió de conjunt

Les taxes d'escolarització són els indicadors quantitius que mostren la població escolaritzada segons les edats. A la majoria de països de la Unió Europea l'educació obligatòria comença als 4 anys i acaba als 16 anys⁸. També a Catalunya. En aquest sentit, si bé són importants les tasses d'escolarització en el període que per llei aquesta és obligatòria, ho són molt més aquelles que fan referència a les edats on no hi ha l'obligatorietat. Especialment, i pel que fa al nostre país, són significatives les taxes que mesuren el percentatge d'alumnat escolaritzat abans dels 4 anys i després dels 16 anys. Són aquestes les que mostren la salut del sistema en tant quant són indicadors tant d'actituds positives envers la educació com de possibilitats de recursos que en afavoreixen l'accés. La coincidència dels temps d'escolarització obligatòria amb la majoria de països europeus també en facilita la comparació.

Les taxes d'escolarització 0-5 anys i 14-19 anys, Series històriques

Un 30% abandonen el sistema educatiu als 16 anys / un altre 30% al 17 anys

Les taxes d'escolarització⁹ mostren dues puntes interessants, totes dues referides a l'educació no obligatòria. Vegeu-ho en els gràfics.

En primer lloc cal destacar el 1er cicle d'educació infantil. Des del 1994-95, a Catalunya, l'escolarització des dels 3 anys és ja universal. En canvi és el primer cicle 0-2 anys el que marca diferències significatives¹⁰. Fins l'any 2000, estan integrats al sistema escolar un 47.4% dels infants de 2 anys, un 25% dels d'1 any i només un 4% de menys d'un any. Possiblement indica sobretot el dèficit de centres de titularitat pública per als infants d'aquesta edat. En qualsevol cas seria interessant veure la distribució territorial i per sectors productius. Així com la possible relació amb un determinat tipus de currículum.

Segonament cal fixar-se en la secundària obligatòria. Les taxes ens indiquen dues fites importants d'eliminació escolar. La primera és als 17 anys on es pot observar que a Catalunya prop d'un 30% d'estudiants abandonen el sistema educatiu¹¹. La segona és comprovar que als 19 anys, la taxa es situa tant sols en un 23.1%.¹² Tot i que, això sí

⁷ Són, el que es matriculen seguint el curs normalitzat, la via 1. D'aquest, seguint diversos estudis, es pot deduir que acaben el curs superior al voltant del 15%

⁸ Només Alemanya, Bèlgica i els Països Baixos és als 18 anys, i Portugal als 14. Vegeu la taula comparativa, -il·lustració 2, pàg. 19

⁹ Calculades sobre la cohort poblacional per cada any. Vegeu notes metodològiques oficials

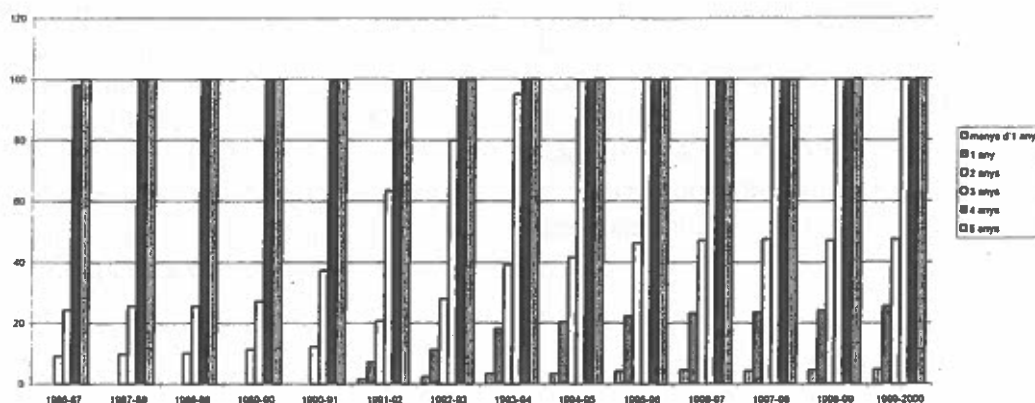
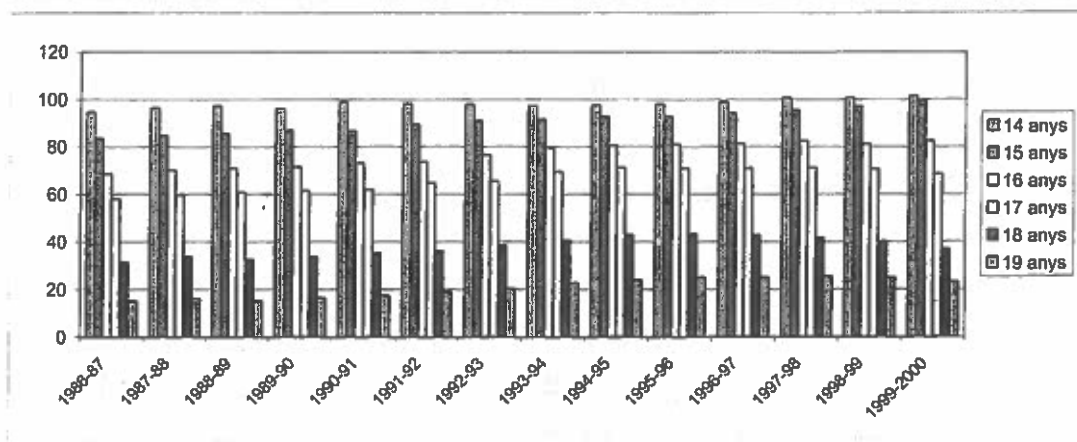
¹⁰ Es aquesta realitat de fet la que ha portat a la divisió estadística segons les edats. 1er cicle infantil (0-2 anys) 2n cicle infantil 3-5 anys. Educació primària 6-11 anys. Escolarització secundària obligatòria 12-16 anys. Escolarització secundària no obligatòria (batxillerat més CFGM) 17-18 anys. Veure Departament d'Ensenyament (2003) Estadística d'Ensenyament. També Bonal i altres, pag. 41 i 42

¹¹ Edat modal on s'ha passat a la secundària post-obligatòria

¹² Vegeu també les taules de l'annex on aquestes taxes hi són per els anys següents. 2001-2002 i 2000-2001. També hi són per noies on s'hi pot veure que l'abandó és menys en les noies que en els nois (tant sols un 25% contra el 35% del nois) Taxes netes d'escolaritat -MECD fins al 17 anys

cal constatar un augment sostingut en el decurs dels anys, Tot sembla indicar que als 19 anys els que han fet cicles formatius mitjans ja han acabat, i aquells que varen optar per el batxillerat , alguns l'han abandonat al primer curs, d'altres no han seguit estudis superiors. Vegeu les taules , a títol il·lustratiu que indiquen l'abandó en primer i segon any de batxillerat.¹³

Gràfics 2 i 3
Les taxes d'escolarització. 14-19 anys i 0-5 anys

Font: IDESCAT, Nivell d'instrucció de la població i el Departament d'Ensenyament, Estadístiques d'ensenyament

¹³ Seria interessant tenir també les taxes d'abandonament en els cicles formatius mitjans. Així mateix el nombre d'estudiants que comencen el primer curs de batxillerat i el primer de cicles formatius mitjans. Les dades del Departament i de l'IDESCAT són per el total del cicle. Batxillerat (és per els dos anys) CFM (és per els dos anys). D'aquí que la taxa per anys sembli més il·lustrativa. Les dades posteriors del 2000/01 i 2001/02 a l'Idescat no les publica per cada any. Vegeu les dades recents a l'annex. Amb tot les del Ministeri, per Catalunya sí que podem comprovar la tendència. 2000/2001, 17 anys taxa 70.7%, 16 anys 82.2%, 15 anys 94.8%. Taules a l'annex 3

La forma com es publiquen les dades fa difícil esbrinar quants d'aquest 70% van a Batxillerat i quants a CFM. Amb tot si considerem el percentatge publicat de taxes d'ensenyament secundari no obligatori dels dos anys posteriors a l'ESO (estudiants a Batxillerat i CFM), el percentatge de gent que entre a les PAAU –que ha acabat el batxillerat. I els percentatges de les taxes d'escolarització als 17 anys i als 19, sembla que es pot apuntar que de l'alumnat que es queda al sistema –el 70%- el primer any, un terç opta per cicles formatius, i dos terços per el batxillerat. L'abandó ja des del primer anys del batxillerat (un 31% segons les xifres del 2000/01) , més el nombre que no superen la prova final és el que sembla explicar el percentatge que finalment es queda al sistema accedint a la universitat. La taxa als 19 anys –més baixa- pot mesurar així mateix l'abandó després del primer anys d'universitat.

Un llarg camí amb abandonos successius, on es pot fer l'analogia del sistema d'ensenyament amb la figura de l'embut. Hi són tots a l'ensenyament obligatori, la base és àmplia, s'aguanta amb una solidesa incerta (els certificats del final ho mostren) i de mica en mica es va aprimant, només uns pocs arriben al final.

2.3 Les taxes d'escolarització als 17 anys

Catalunya, promig d'abandó del sistema : 36.63% , Unió Europea:13.5%. Curs 2001-2002

La taxa d'escolarització als 17 anys és el primer indicador de referència que mostra la sortida del sistema. A Catalunya des de l'aplicació de la LOGSE amb l'ensenyament obligatori als 16 anys , el promig d'abandó és del 33%, amb algunes puntes màximes d'un 39.3% (l'any 1988-89) i mínimes d'un 28.3% (curs 1994-95)¹⁴. Les dades dels curs 2001-2002 la taxa d'abandó és de 36.63%, al voltant del promig de les series històriques. Ens fixarem amb les dades d'aquest curs amb l'objectiu de poder aprofundir en l'anàlisi, tant pel que fa a les comparacions internes, entre els sexes, entre territoris com per les comparacions entre països.

Analitzant al detall aquestes dades s'hi pot veure que a Catalunya, als 17 anys, molt joves -un 36.63%- han deixat l'escola. Tot sembla indicar que tot just acabada la EGB, són molts els que abandonen el sistema educatiu. Es un percentatge elevat. Si es compara amb La Unió Europea, on el promig d'escolarització a aquesta edat és del 82.51%, que vol dir que només un 13.5% estan fora. . També respecte de l'Estat l'Espanyol , el percentatge d'abandó és superior a Catalunya, al voltant de 4 punts..¹⁵

En l'anàlisi per territoris, s'hi poden observar disparitats importants amb desviacions de 20 punts de distància. Es cert que les dades econòmiques dels Cens –La Renda Familiar Disponible- mostren un territori més homogeni, sobretot les grans mitjanes comarcals- , vegeu-ho en la taula corresponent¹⁶. Però també és cert , que tot i tractar-se igualment

¹⁴ Vegeu la taula en annex. Taxes d'escolarització als 17 anys per comarques i àmbits territorials. Series Històriques 1988-89 1999-2000. Generalitat de Catalunya Departament d'Ensenyament

¹⁵ Vegeu la taula comparativa en annex. Bonal, pag. 58.

¹⁶ Vegeu les il·lustracions 3, b, c,d, on s'hi pot s'hi pot comprovar que la majoria de comarques estan al voltant de la mitjana de RFDC una altre cosa és aprofundir a nivells de territoris més petits els municipis i el barris.

de mitjanes comarcals, les xifres educatives mostren més disparitats. Tot sembla indicar que els nivells educatius varien segons les possibilitat d'accés al mercat de treball. Si hi ha feina, perquè, per a molts, seguir a l'escola?. També semblen variar segons la tradició educativa de la població. L'escola desvetlla les ganes d'aprendre per ella mateixa, o això és així sobretot quan aquest interès es desvetlla des de la família? La coincidència en alguns territoris d'una determinada estructura socio-professional de la població és relaciona així mateix amb més o menys abandó Són els percentatges de població nouvinguda en alguns territoris el que explica aquest major percentatge d'abandó als 17 anys?

Com s'apuntava abans, no és mai un sol factor. Sobre el mapa, però, apareixen les diferències. Vegeu-ho en els mapes i taules que comparen els nivell educatius de la població¹⁷. La taula que proposem a continuació mostra de forma agrupada les comarques segons la proximitat o allunyament de la taxa d'escolarització-

Taula núm. 4 . Catalunya Taxa d'escolarització als 17 anys. Curs 2001-2002
Situació de les comarques respecte de la mitjana de Catalunya (Mitjana de Catalunya: 63.7%).
Entre comarques: 20 punts de distància
Fonts: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, curs 2001-2002

Inferiors a la mitjana -58.37%	Alt Camp (53.56) Alt Penedès (57.16) Baix Empordà (52.98) Baix Llobregat(55.21) Baix Penedès (51.74) Cerdanya (37.86) Conca de Barberà (46.73) Garrigues (50.25) Maresme (57.95) Pallars Sobirà (51.06) Pla d'Urgell(52.98) Priorat (25.97) Ripollès (52.94) Segarra (51.18) Selva (51.34) Terra Alta (42.86)	
Mitjana Entre 58.37 i 68.37% +- 5 punts	Alt Empordà (58.42) Anoia(65.34) Baix Camp ((64.47) Berguedà (61.98) Garraf (59.21) Montsià (67.75) Osona (65.85) Ribera d'Ebre (66.67) Solsonès (64.10) val d'Aran (64.79) Vallès Occidental(62,34) Vallès Oriental (61.84)	
Superiors a la mitjana + del 68.37%	Alt Urgell (98.13) Alta Ribagorça (97.06) Bages(68.54) Baix Ebre (76.67) Barcelonès (87.44) Garrotxa(73.11) Gironès (88.43) Pallars Jussà (71.82) Pla de l'Estany72.69) Segrià (89.99) Tarragonès(81.55) Urgell (70.95)	

Les distàncies significatives són al voltant de més menys 20 punts. Per sobre hi ha aquells territoris on s'hi concentra l'ensenyament secundari i/o on aquest és de prestigi,

¹⁷ Sobretot els mapes de la població amb estudis universitaris major de 50 anys. També les taules on s'hi mostra la estructura professional de la població per comarques. - % de tècnics i professionals. Il.lustració 3,b i 3, c, pàg. 23 i 24

tant en la seva vesant professional com per el batxillerat¹⁸. Tarragona, Girona, Lleida i Barcelona, llocs que acullen població dels voltants -d'altres municipis i comarques-. Es el mateix que pot explicar la situació en aquesta tipologia de l'Urgell (Tàrrrega i el prestigi de les escoles privades) Manresa pel Bages que acull alumnat de l'Anoia i que compte amb una bona oferta de CFGM i CFGS. Banyoles al Pla de l'Estany. Les comarques més petites cal matisar el lloc que ocupen en la tipologia només per un problema estadístic de nombre.

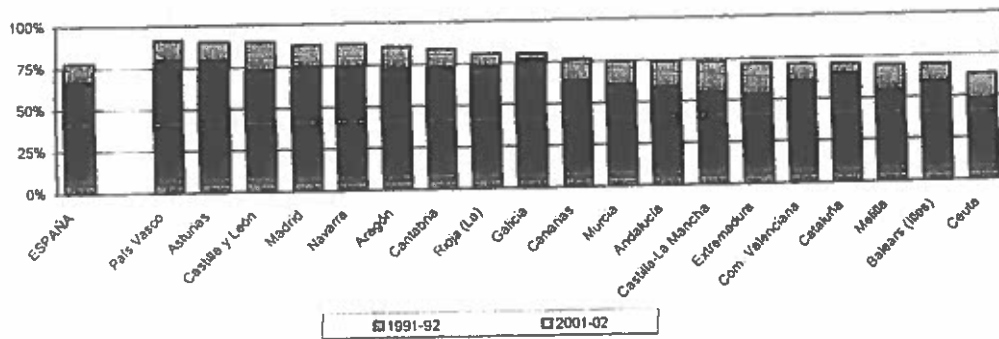
Són també simptomàtiques les comarques que estan, per sota de la mitjana, Responen a algunes constants en el mapa escolar de Catalunya. Per una banda hi han les comarques amb menys població i més importància del sector primari (Garrigues, Segarra, Alt Penedès, alt Camp, Priorat, Ripollès....) i d'altres amb fortes desigualtats socioeconòmiques, com el Baix Llobregat, el Maresme. Més les comarques de la costa ,amb als nivells d'ocupació en el sector serveis que de forma recurrent mostren una menor escolarització, menor taxes de batxillerat, universitàries etc. (Baix Empordà, Baix Penedès, part del Maresme en aquesta tipologia. Vegeu també com l'Alt Empordà i el Garraf estan al límit per baix de la tipologia central.)

¹⁸ Vegeu l'últim capítol on s'analitza el mapa de Catalunya segons el prestigi de les escoles i la seva ubicació en les distintes capitals comarcals.

II. Il·lustració 4

Vegeu, a partir de les dades del MEC, la comparació de les taxes d'escolarització als 17 anys segons les diferents comunitats autònomes.*)

Taula a) Variació de les taxes netes d'escolarització als 17 anys

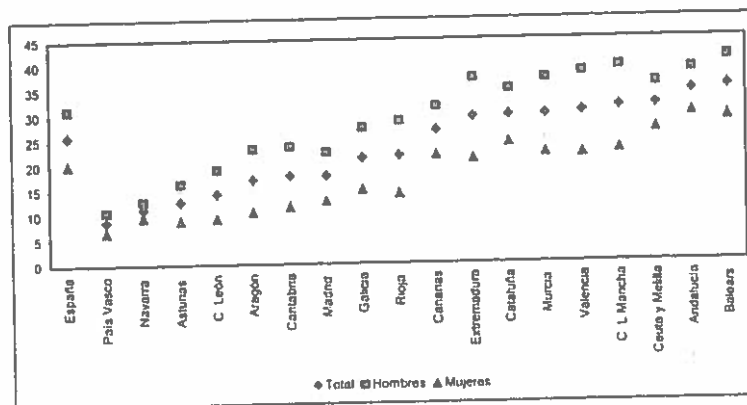

Font: Estadística de la enseñanza en España. MEC

Vegeu a partir de les mateixes dades, el gràfic elaborat per Xavier Bonal, on s'hi mostren així mateix les diferències per sexe. Com succeeix en l'anàlisi per comarque a Catalunya, sempre la taxa d'abandó és superior en els homes que en les dones. i altres a La descentralización administrativa, op. Citada.

Taula b

Tasa de Población fuera del Sistema Educativo a los 17 años por sexo (2001-2002)

Fuente: Elaborado a partir de MEC: *Las cifras de la educación en España* (Edición 2004), tabla C2.3

(*) Les dades del MEC i les del Departament d'Ensenyament de la Generalitat varien una mica. Aquesta és sempre una constant quan es comparen dades.

La taula amb totes les dades, total i per sexe la poden consultar a l'annex d'aquest capítol. Així com les notes metodològiques on el MEC apunta l'elaboració dels càlculs

(**) Bonal, Xavier i altres a *La descentralización administrativa*, op. Citada p. 148

2.4.El Batxillerat: Taxes de graduació.

A Catalunya es graduen un 41.10%.Curs 2001-2002

El camí d'abandó del sistema és va perfilant. Respecte de la cohort de 18 anys, de promig, a Catalunya són un 41.10% els que acaben el batxillerat. Del primer al segon curs l'abandó és important, i la proporció és redueix si és té en compte els que no es graduen al segon curs¹⁹.

En qualsevol cas una vegada més aquest percentatge no és homogeni. Són més noies que no pas nois els que es graduen . I per territoris les diferències són significatives. Vegeu-ho en la taula següent

***Taxa d'alumnes que finalitzen el batxillerat ,Curs 2001-2002
20 punts de (+-10) de clivella entre comarques, IDESCAT***

¹⁹ A le dades del curs 2001-02 s'hi mostra que de cada 100 alumnes matriculats al primer curs de batxillerat, a la pública, només se'n graduen 54.1, i de cada 100 matriculats a la privada se'n graduen 75. Bonal i altres Les desigualtats educatives pag. 90. . Vegeu les taules a l'annex

Taula núm 5

Taxa d'alumnes que finalitzen el batxillerat per comarques.2001-2002(dades del curs anterior.)

Mitjana de Catalunya 41.10%

Comarques amb menys del 38.6%: 23

<u>Batxillerat % joves acaben batxillerat</u> Mitjana Catalunya. 41.10%	Comarques	Distància Baix Penedès 23.3, Urgell (54.34)-També Segrià. Barcelonès, Gironès, prop del 52%) 30 punts de diferència
- del 33,7%	Alt Empordà(31.6) Baix Empordà(28.4) Baix Llobregat (30.7) Baix Penedès(23.3) Cerdanya (30.06) Garraf (30.59) Garrigues (23.6) Montsià (31.69) Pallars Sobirà(19.64) TerraAlta (29.46) Val d'Aran (32.50)	11 comarques
Entre 33,7 i 38.6	Baix Camp (24.3) Conca de Barberà (35.38) Maresme(35.5) Priorat (34.44) Segarra (34.76) Vallès Occidental (34.31) Vallès Oriental (34.93) Alta Ribagorça(38.24) Bages(37.10) Pla d'Urgell (36-.25) Ribera d'Ebre (36.65) La Selva (37.54)	12 comarques
Entre 38.7 i 43.7 (M)	Alt Camp (41.41) Alt Urgell (39.66) Anoia(40.78) Baix Ebre (41.78) Ripollès (39) Tarragonès (39.89)	Total 6 comarques
Entre 43.8 i 48.8	Alt Penedès (45.62) Garrotxa (44.82) Noguera(44,84) Osona (44.80) Pla de l'Estany(44.12) Solsonès (45.30)	Total 6 comarques
Més el 48.8%	Gironès (50.72) Berguedà (49.10) Barcelonès (51.90) Segrià (51.26) Urgell (54.34) Pallars jussà (53.64)	Total 6 comarques

Fonts:Elaboració pr'òpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament, Vegeu en annex la llista completa junt amb el cens de la població de 18 anys 2001-2002-(Distribució per comarques i segons sexe)

El mapa és va perfilant. Per una banda es confirmen les capitals de província, zones amb una importantíssima oferta educativa de qualitat i de prestigi. Unes zones on també hi coincideixen la major presència d'escoles privades amb una relació molt significativa amb el nombre d'alumnes que accedeixen a l'Universitat. Caldria contrastar-ho amb més precisió, amb tot si que podem avançar que a la ciutat de Barcelona que és on s'ha fet ²⁰ s'ha pogut comprovar com el 70% d'alumnes que aproven les PAAU provenen de l'escola privada.

²⁰ Veure el capítol de les PAAU on s'hi mostren aquest percentatges i la corresponent ubicació territorial per barris i districtes

Per altre, també apareixen com a zones importants i amb percentatges elevats respecte de la mitjana, aquelles de la Catalunya interior, amb més equilibri socioeconòmic i demogràfic i/o amb una certa tradició històrica mesurada per l'existència d'instituts (abans dels 60) , i d'escoles religioses de prestigi que ja impartien el batxillerat (Osona., la Garrotxa, Solsonès, el Pla de l'Estany).

Així mateix, les comarques de muntanya, i aquelles amb importància dels sector primari i de serveis (turisme) són les que continuen perfilant-se amb percentatges més baixos de batxillerat.²¹

També, una ullada ràpida a la composició dels percentatges segons el sexe i per comarques , mostra una vegada més que les noies són majoria arreu. A partir de la mitjana (41.10) sabem que un 24.20 són noies i un 16.90 són nois. Aquesta diferència, amb menys o menys punts de distància, és constant. En cap comarca el percentatge de nois és superior al de les noies. , Les variacions són entre +-6 punts de distància entre nois i noies. (Vegeu les taules a l'annex) .

3.Un indicador de qualitat: Taxes de graduació a l'ensenyament obligatori

Del total d'alumnes que acaben ESO , graduats: 70%

Per la qualitat del sistema són significatives tant les taxes d'escolarització com els nivells assolits. També ho són, però, els indicadors de qualificació de l'ensenyament obligatori.

Si ens fixem en les estadístiques oficials són al voltant del 30% els alumnes que no obtenen la graduació escolar. Són alumnes que no han aprovat l'ESO, i que, de fet tant sols compten amb un certificat on hi consta que han anat a l'escola fins als 16 anys. Aquest 30% de promig, a nivell de territori i de sexe segueix les pautes de les dades per les taxes d'escolarització dels 17 anys. Tot sembla indicar, doncs, que hi ha una correspondència entre els que abandonen el sistema a 16 anys i els que només obtenen el certificat escolar. Ho podeu comprovar en una taula a l'annex²²

²¹ No cal pas oblidar que les classes mitjanes -econòmiques i culturals- d'aquestes comarques envien els seus fills a cursar el batxillerat fora de la comarca. Les estadístiques d'ensenyament provenen dels centres d'escolarització, no hi ha informació de la mobilitat inter-territoris. Això s'hauria de fer a partir d'estudis monogràfics estudiant centres significatius (els jesuïtes a Lleida, etc. etc.). Les dades d'escoles religioses per territoris que es mostren al darrer capítol en serien una base per pensar en l'estudi a través de monografies.

²² Taula núm.ESO, avaluació dels alumnes, Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Dades d'avaluació de segons sicle d'ESO (curs anterior) Curs 199-2000 , 2000-2001, 2001-2002. Vegeu les taules completes a l'annex del capítol. anotar el núms i referències-

Taula núm. 6

Catalunya: Educació secundària obligatòria, avaluació segon cicle d'ESO. Total Catalunya

Curs	Avaluats	Graduats	Certificació	Repeteixen	% graduats
1999-2000	47.191	31.797	9.199	6.198	67.3%
2000-2001	71.067	50.839	12.018	8.206	71.5%
2001-2002	66.927	48.747	10.041	8139	72.8%

Font: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Estadística d'ensenyament

Un 30% és un percentatge important de fracàs escolar que confirma la difícil i problemàtica implantació de la LOGSE, especialment en l'etapa 15-16 anys. Una etapa que esdevé, per a molts escolars, una sala d'espera obligada, si us plau per força, abans d'entrar al món del treball.

Aquestes dades, però, són les estadístiques oficials i estan calculades sobre els alumnes avaluats. Són diversos els estudiosos i professionals que apunten que la problemàtica del fracàs escolar es força més greu fins i tot a nivell quantitatiu.²³ En un estudi realitzat l'any 2001 als instituts de secundària per l'ACESC, els autors apunten algunes observacions, i també algunes dades prou interessants..²⁴

a) Les estadístiques oficials calculen els resultats sobre alumnes avaluats i no sobre matriculats. No hi són comptats els alumnes que abandonen l'escola abans d'acabar el curs tot i estar matriculats i que són, segons les seves dades al voltant del 6%.

b) A partir d'una mostra molt significativa, assenyalen que a l'escola pública el fracàs escolar -no graduació d'Eso- és del 42.01% i (que si s'hi afegix el 5.08% esdevé un 47.09%)

c) Apunten així mateix, que el 52.9% que sí que obtenen el graduat d'ESO, prop de la meitat ho fa amb serioses mancances de coneixements en algunes àrees bàsiques..

²³ Bonal i altres *Apropiacions escolars*, Barcelona: Octaedro, 2003. També, Trepal, C. A *La Secundària a examen*, op. Cit.. ídem T. Sala. *Petita Crònica d'un professor de secundària*, Barcelona, ed.62 2002 Maribel Garcia

²⁴ L'avaluació final de l'ESO a l'ensenyament públic: l'abast dels fracàs escolar. Barcelona: Documents ACESSC, núm. 4. Maig del 2001. Estudi realitzat per l'ACESC.ANCABA el maig del 2001, pel curs 1999-00

4. Escoles de titularitat pública i de titularitat privada, igualtat d'oportunitats?

En principi la titularitat de l'escola no hauria de ser el factor que descrimini la qualitat de la educació. El que discrimina si de cas és la manca de recursos disponibles en els centres escolars segons les necessitats del públic escolar que apleguen.

Cal tenir present que allò que caracteritza la població per escolaritzar és la seva diversitat i la desigualtat d'aptituds i d'actituds que en condicionen les possibilitats de rebre i assolir amb èxit els coneixements transmesos. Un bon coneixement d'aquesta realitat de partida és la que hauria de permetre als governs de programar polítiques educatives amb prous recursos i amb una distribució adequada segons les característiques de les diferents realitats socials a les quals ha de donar resposta. Això no és fàcil, i en condicions adverses l'escola pública ho té bastant més complicat per endegar processos que facin possible l'èxit d'un programa educatiu.

En efecte, a condicions iguals, l'escola privada disposa de molts més mecanismes per seleccionar l'alumnat i el professorat i per decidir la distribució dels recursos. En canvi, és l'escola pública la que ha d'escolaritzar tot tipus d'alumnes, vinguin d'on vinguin i estiguin dotats o no dels recursos i actituds esperats per l'escola que són els que afavoreixen la recepció dels coneixements.

I és aquest fet el que explica els resultats desiguals entre escola pública i escola privada i que majoritàriament sigui a la privada on s'obtenen millors resultats. Amb tot és també aquesta realitat la que fa avinent que quan l'escola pública està ubicada en zones benestants, els resultats són molt semblants als de la privada. També és pot comprovar en els Instituts de Batxillerat que després de l'ESO ajunten els alumnes que han decidit continuar a més a més dels que provenen d'altres escoles privades que no fan batxillerat. Els Instituts segueixen sent escola pública, però les diferències en els resultats són menys importants.

Cal desmitificar la creença que a la clivella escola pública escola privada li correspon l'altre clivella de mals resultats, bons resultats. L'homologia, quan hi és, cal cercar-la en altres factors. En primer lloc en l'origen social dels alumnes i en la manca de recursos que des dels governs s'hi destinen per fer-hi front. També, és clar, en la estructura de desigualtats socials que explica que unes famílies més que no pas unes altres puguin invertir i dur a terme estratègies educatives per als seus fills.

A Catalunya, la història del país ha anat configurat un mapa educatiu peculiar amb la presència molt important de les escoles privades-concertades. Unes escoles en molts casos dotades de prestigi i que han permès d'aplegar bona part de les famílies per a qui l'educació compta dins de les estratègies de inversió. És aquest factor, més que no pas la titularitat del centre el que explica la diferència en els resultats. Però les diferències hi són, cal constatar-les, a més a més d'esbrinar les relacions entre titularitat de les escoles i estructura social.

4.1 La presència de l'escola pública i privada en els diferents nivells educatius

Catalunya: sector privat a la primària: 42.2% Sector privat a la secundària obligatòria : 36.9%

A la Unió europea, estadístiques de la OCDE, es considera ensenyament concertat si els centres reben de fonts governamentals més del 50% de les despeses del centre. En la majoria de països l'escola privada-concertada és minoritària. De fet, en 10 del 15 països de la Unió Europea l'alumnat escolaritzat en l'escola privada concertada és inferior al 10%. I això tant en l'escola primària com en la secundària obligatòria²⁵. A Catalunya aquests percentatges són molt superiors. A l'educació infantil i primària el sector privat, majoritàriament concertat, aplega el 40.5 i el 42.2% respectivament. A la secundària obligatòria, és d'un 36.94%. Només a la secundària no obligatòria els percentatges no són tant distants de la Unió Europea²⁶

Taula núm. 7

Catalunya, dades del 2001-2002

Cicles educatius (taxes d'escolarització per cicles) i titularitat de les escoles.²⁷

Cicles	Total en %	Sector públic %	Sector privat %
Primer cicle ed. infantil 0-2 anys	27.18	9.45	17.73
Segon cicle ed. Infantil 3-5 anys	102.71	62.23	40.48
Educació primària 6-11 anys	102.99	60-81	42.18
ESO ed, secundària obligatòria 12-16 anys	82.86	45.92	36.94
Batxillerat 17-18 anys	69.45	43.49	25.95

Fonts Departament d'Ensenyament (2003) Estadística de l'Ensenyament.

4.2. Escola pública escola privada: Distància en els percentatges de graduacions a ESO i a Batxillerat

Graduats a ESO, escola privada 85%, escola pública 65% (curs 2001-2002)

Batxillerat, graduats sector privat: 78.1%, sector públic: 66.4%

En l'estudi realitzat als Instituts públics per l'ACESC, amb dades del curs 1999-2000 els autors informen que el % de graduació escolar a ESO, és d'un 58% sobre alumnes avaluats. Les xifres oficials del Departament d'ensenyament, confirmen aquest percentatge, si més no s'hi acosten. En efecte, del 67.3% de graduats respecte dels avaluats en el seu conjunt, s'hi pot observar que si es contempla la pública per separat

²⁵ Vegeu-ho en la il·lustració núm. 2 de la pàg. 44 d'aquest capítol. Cal tenir present que a la majoria dels països la quasi totalitat de l'ensenyament primari i primer nivell de secundari és públic

²⁶ La taula completa amb els percentatges d'escola pública i privada per comarques la podeu consultar a l'annex 7

²⁷ Dades elaborades per Xavier Bonal i altres *Les desigualtats territorials de l'ensenyament a Catalunya*. pag-41 Els càlculs són efectuats sobre els totals de la població per cada cohort d'edat. Les diferències són degudes a les fonts estadístiques- l'ensenyament obligatori infantil i primari hauria de ser <100%. Les d'ESO, 82% s'expliquen per les diferències d'edat. A l'últim curs hi ha un percentatge important de joves que tenen més de 16 anys.

aquests són un 61.9%, mentre que a la privada són 78.8%. Quasi 18 punts de diferència.²⁸

Unes dades que també és confirmen pel curs 2001-2002 a partir de les dades del MEC, aquesta vegada amb 20 punts de diferència, són 65% els que es graduen a la pública i 85% els que ho fan a la privada.²⁹

Taula núm. 8
Catalunya; Educació secundària obligatòria, avaluació segon cicle d'ESO.Per titularitat dels centres

Curs	% de Graduats sobre el	% de graduats sobre le total d'alumnes del	% de graduats sobre el total d'alumnes del
	total alumnes	Sector Privat	Sector públic
1999-2000	67.3%	78.8%	61.9%
2000-2001(*)	71.5%	85.0%	65.0%
2001-2002(**)	72.8%		

Font: Departament d'Ensenyament

(*)les dades per sector privat i públic són del MEC, citats per X.Bonal i altres

(**)No hi ha les dades al Departament d'Ensenyament per sectors públics i privats

També al batxillerat s'hi poden observar diferències. Molt menys importants. Les dades disponibles per sectors públic i privat, les del curs 2001-2002³⁰ mostren 12 punts de diferència: al sector privat els graduats són 78.1% i al sector públic 66.4%. Si és té en compte que després de l'ESO hi ha un traspàs important d'alumnes del sector privat al sector públic, aquesta progressió vers l'equilibri entre sectors seria un indicador més que fa pensar que les diferències respecte del rendiment escolar no és només una qüestió de la titularitat de l'escola, sinó, i possiblement molt més, dels col.lectius que hi assisteixen.

4.3 El territori i les diferències entre sector públic i sector privat.

Les xifres globals són mitjanes. L'observació de les mateixes per àmbits territorials, comarques, per municipis i districtes quan s'escau, mostra la desigual distribució dels percentatges. I s'hi insinua una relació amb l'estructura social del lloc, tot i que, per confirmar-ho caldria treballar amb dades més precises. Les estadístiques ens informen de correlacions globals, i segueixen sent mitjanes. Amb tot són suggerents.

²⁸ El fracàs escolar és d'un 38% a la pública i d'un 21% a la privada. Molt aprop dels 20 punts que estableixen els autors en el seu estudi

²⁹ Són dades del MEC, elaborades per Xavi Bonal i altres en un estudi comparatiu per Comunitats Autònomes.

Vegeu la taula en annex. Una taula prou il·lustrativa doncs queda clar que és un fet recurrent a tot l'Estat.

³⁰ Les dades globals, per territori i sexe es publiquen cada any. En canvi les dades per escola privada escola pública són més problemàtiques. Sobretot alguns indicadors com el de les avaluacions i el del tipus d'immigració segons la titularitat de les escoles no es publiquen de forma regular i sistemàtica.

L'èxit a l'ESO: Graduats escolars, titularitat de l'escola i territori

L'observació per comarques de les dades sobre l'èxit assolit a l'Eso – les del 1999-2000 – ens confirmen la tendència central. Amb algunes puntes, 6 punts de variació respecte de la mitjana. Vegeu les taules i resum de les comarques que es signifiquen. Cal seguir observant que els majors percentatges d'alumnes amb graduat escolar, en els territoris on hi ha escola privada, provenen de la Privada. També que les comarques amb major equilibri socioeconòmic són les que contempnen majors percentatges de graduats escolars.

Es cert que la presència d'escola privada està desigualment repartida en el territori. Està concentrada en primer lloc a les capitals de província, així el Gironès, El Segrià. El Tarragonès i el Barcelonès –especialment Barcelona capital- il·lustren aquesta implantació. També a d'altres capitals de comarca de tradició històrica i/o amb major desenvolupament econòmic (Osona, Garraf, Solsonès---) . L'àrea metropolitana, tant per la història dels assentaments demogràfics com per el paper que ha jugat en el desenvolupament econòmic, és on la presència de l'escola privada hi és superior. Tant la de qualitat com la de negoci sorgida a partir dels anys seixantes per donar resposta a unes necessitats educatives que no eren cobertes per el sector públic. Vegeu el mapa que il·lustra aquesta realitat.

En qualsevol cas el mapa comarcal il·lustra aquesta realitat, resultat de processos històrics diversos, però que queda reflectida amb la desigual implantació dels sectors públics i privats, i amb desigual percentatge de graduació a l'ESO

Il·lustració núm. 5, a

El 42.18% del sector privat en l'ensenyament primari i el 36-94% a l'ESO mostren variacions importants si es contempla per territoris. De fet l'oferta educativa del sector privat està molt relacionada amb el procés històric del país. Les grans ordres religioses estan ubicades en les zones més dinàmiques des de l'inici de la industrialització. Són uns territoris on també hi coincideixen escoles privades de negoci sorgides i potenciades els anys seixantes quan el règim franquista no era capaç de respondre a les noves onades migratòries. En conjunt, la categoria escola privada aplega sectors molt diferents. Un esbós de tipologia utilitzat en el capítol IV es podria resumir de la següent manera:

Escola privada no religiosa	d'elit, privada privada. Educació per la distinció De negoci: amb objectius d'eficiència (amb o sense programes innovadors) Amb objectius pragmàtics (respondre a necessitats del barri no cobertes pel sector públic) Cooperatives: Educació eficient i innovadora respecte de temàtiques i continguts pedagògics Educadors –(persones que han creat escoles per respondre a ideals d'educació)
Escola privada religiosa, Abans dels seixantes	Grans ordres tradicionals (històriques) masculines Altres ordres religioses més localitzades (masculines= Diocesanes, parroquials Grans ordres tradicionals (històriques) femenines Altres ordres més localitzades femenines
Després dels seixantes	Noves escoles religioses (Opus Dei, Abat Oliva, Legionaris de Crist <Rei)

Vegeu, a partir de l'elaboració i síntesis que en ha fet X. Bonal quina és la distribució i importància en el territori.

Taula 3.12. L'escolarització al sector privat d'ensenyament primari i secundari obligatori. Casos extrems i total Catalunya (2000-01)

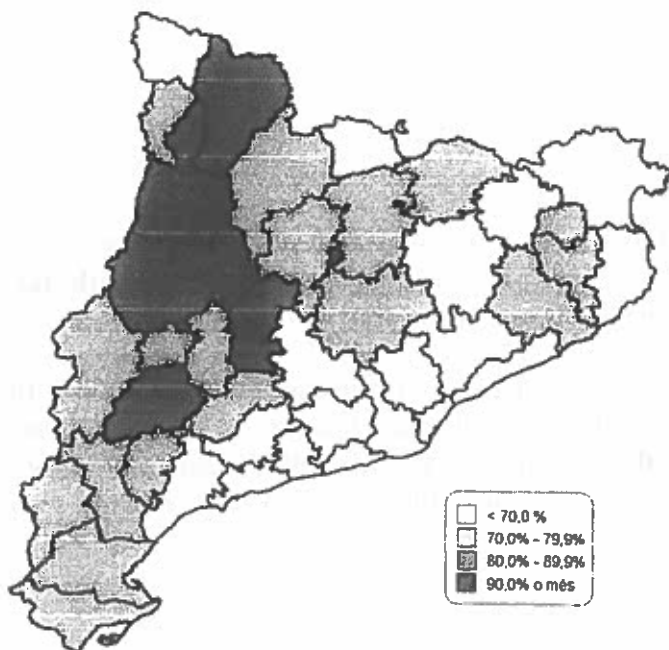
% Alumnes matriculats al sector privat al cicle de	Educació Primària	ESO
Alta Ribagorça	0,00	0,00
Barcelonès	61,89	54,59
Gironès	51,40	44,40
Maresme	40,71	36,41
Osona	44,01	39,54
Pallars Jussà	16,54	16,02
Pallars Sobirà	0,00	0,00
Pla de l'Estany	10,64	8,98
Priorat	0,00	0,00
Ribera d'Ebre	13,39	11,19
Ripollès	40,25	29,17
Segarra	11,39	0,00
Solsonès	35,30	36,71
Terra Alta	0,00	0,00
Urgell	35,17	25,22
Val d'Aran	0,00	0,00
Vallès Occidental	42,00	35,88
Catalunya	42,18	36,94
Mitjana entre comarques	26,16	22,43
Desviació entre comarques	14,88	12,96
Coefficient de variació %	56,87	57,77

Font: Departament d'Ensenyament (2003) *Estadística de l'Ensenyament* [en línia] www.gencat.net 10/03.

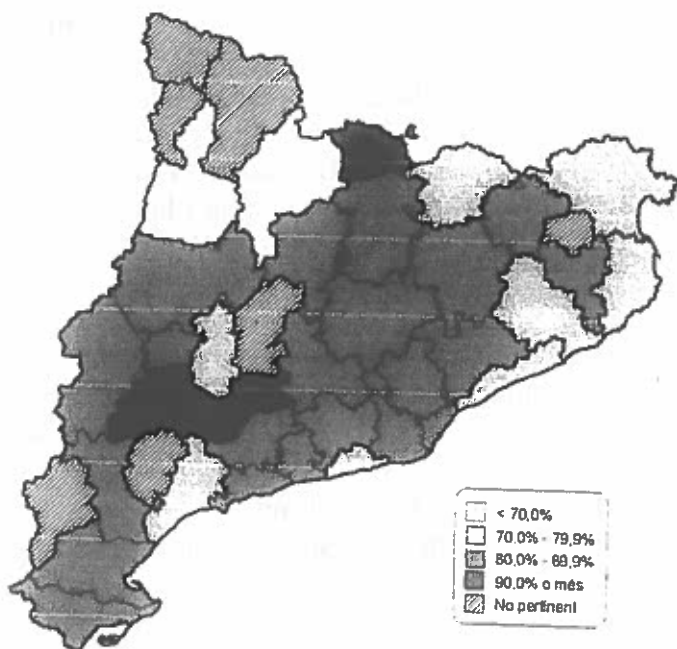
Il·lustració 5. b

El mapes elaborats per Xavier Bonal i altres, visualitzen , per territoris, la constant d'un major percentatge de graduació a les escoles de la xarxa privada

Mapa 4.1. La distribució comarcal de la graduació a l'ESO pública (2001-02)

Mapa 4.2. La distribució comarcal de la graduació a l'ESO privada (2001-02)

Elaborats Per Xavier Bonal, Xavier, i altres Les desigualtats territorials de l'Ensenyament a Catalunya Barcelona Fundació Jaume Bofill, Setembre 2004-pàg 579 i 80. Fonts Generalitat de Catalunya Departament d'Ensenyament

5. A tall de conclusió: Esbós de relació entre el mapa escolar i el mapa socio-econòmic: una visió de conjunt.

5.1. Vegueries i comarques: Perfil d'una tipologia

Després de contemplar els mapes educatius i socioeconòmics, observant més de prop les correlacions entre variables socioeconòmiques i educatives, s'hi poden observar uns vincles curiosos que caldria contrastar més.

a) Per comarques, una major situació econòmica - un nivell de renda elevat Renda bruta familiar disponible per habitant, menys atur, més categories professional elevades- no sembla pas explicar per ell mateix un major nivell educatiu.

b) Quan s'hi dona una correlació positiva entre nivell econòmic i educatiu és en aquelles comarques on hi coincideixen les capitals de comarca potents, les provincials en primer lloc, també altres comarques amb tradició històrica, que coincideixen en qualsevol cas en la concentració d'una oferta educativa important.

En efecte, en una anàlisi per zones estadístiques (vegueries) relacionant dades educatives i socioeconòmiques³¹ s'hi dibuixen quatre grups de comarques.

1er grup:

Menys nivell econòmic, més atur, menys cat, altes

Menys nivell educatiu (- -)

Són comarques de l'àmbit metropolità, nivell alt d'industrialització, fortes disparitats econòmiques, més atur que la mitjana i amb menys presència de categories professionals altes. (Vallès Oriental i Occ i el Baix Llobregat).

També les comarques del Camp de Tarragona (sense el tarragonès). Les de les Terres de l'Ebre i l'Anoia(*)³² i el Bages de les Comarques centrals

2n. Grup

Més nivell econòmic, menys atur, categories econòmiques +-

Menys nivell educatiu (+ -)

Comarques que coincideixen en un nivell més elevat de renda familiar disponible, menys atur, presència variable de categories professional altes (respecte de la mitjana), però amb un nivell educatiu més baix.

³¹ Vegeu en annex la taula on s'hi mostren les relacions entre var educatives i var socioeconòmiques. Variables educatives: Taxa de població amb estudis universitaris en la franja ° 25-29 anys, Ídem per la població superior a 29 anys, % d'estudiants que acaben el batxillerat i que aproven les PAAU pel curs 2001/2002. Variables econòmiques: nivell de renda bruta familiar per habitant, atur, categories socio.professionals

³² L'asterisc indica que la comarca no correspon a un perfil nítid com les altres del grup. Vegeu la taula síntesis de la pàgina següent

Són les comarques on hi ha presència important del turisme i el sector serveis. També hi coincideixen, cas del Maresme i del Garraf amb residències habituals d'alt nivell de gent que treballa a l'àmbit metropolità.

A l'àmbit metropolità, està format per les comarques de l'alt Penedès, Maresme, Garraf. A les *Comarques Gironines*: Baix i Alt Empordà i La Selva. Al *Camp de Tarragona*, el Baix Penedès. Quasi la totalitat de les comarques de l'*Alt Pirineu-Aran*(Alta Ribagorça, Cerdanya, Val d'Aran i Pallars Sobirà.

3er. grup

Més nivell econòmic, menys atur, més cat. Professionals altes

Més nivell educatiu (+ +)

Són les comarques que compten amb capitals provincials – motors de l'economia, de la política i /o de la cultura-. On també s'hi concentra l'administració, amb un alt percentatge de funcionaris. Unes característiques que fan possible que , a nivell global, s'observin correlacions entre nivell econòmic i nivell educatiu.

A l'àmbit metropolità, hi ha el Barcelonès. Una comarca que està en aquest grup per l'impacta de Barcelona capital. Ja veurem com junt amb aquesta correlació positiva és també la comarca que compta amb els municipis més pobres en recursos com St. Adrià i Sta. Coloma.

A les *comarques Gironines*, hi ha el Gironès, també degut a la importància de Girona. A més a més del Pla de l'Estany i del Ripollès (*)³³

Al *Camp de Tarragona*, només el Tarragonès (*)³⁴. A les *Comarques centrals*, Osona , a *Les Terres de Ponent*, el Segrià(*)³⁵, l'Urgell i el Solsonès. A l'*Alt Pirineu-Aran*, El Pallars Jussà

Grup. 4

Menys nivell econòmic, taxa d'atur variable, categories professional altes variables

Més nivell educatiu (- +)

Aquest és un grup format per comarques que coincideixen en un nivell de renda inferior a la mitjana, i que en canvi s'hi observa un nivell educatiu superior a la mitjana.

En total són 5 comarques, l'Alt Penedès a l'àmbit metropolità, , l'Anoia, La Garrotxa i el Berguedà a les *Comarques centrals*, i l'Alt Urgell al *Pirineu-Aran*.

Són comarques que caldria aprofundir més quins o quin factor és relaciona amb aquestes característiques.

³³ ídem que la nota 20

³⁴ ídem que la nota 20

³⁵ ídem que la nota 20

Taula núm. 9.
Tipologia de les comarques catalanes, en base a variables educatives i socioeconòmiques³⁶

Menys nivell econòmic, més atur, menys cat, altes Menys nivell educatiu (- -)	Més nivell econòmic, menys atur, categories econòmiques +- Més nivell educatiu (+ -)
<p><u>Ambit metropolità :</u> Vallès occidental Vallès Oriental Baix Llobregat</p> <p><u>Camp de Tarragona</u> Baix Camp Alt Camp (*) Conca de Barberà Priorat</p> <p><u>Terres de l'Ebre</u> Baix Ebre Montsià Ribera d'Ebre TerraAlta</p> <p><u>Comarques Centrals</u> Bages</p> <p style="text-align: center;">TIPUS IV</p>	<p><u>Ambit metropolità</u> Maresme Garraf</p> <p><u>Comarques gironines:</u> Baix Empordà Alt Empordà La Selva</p> <p><u>Camp de Tarragona</u> Baix Penedès</p> <p><u>Terres de Ponent</u> Pla d'Urgell Garrigues La Segarra La Noguera(*) <u>Alt Pirineu-Aran</u> Alta Ribagorça Cerdanya Pallars Sobirà Val D'Aran</p> <p style="text-align: center;">TIPUS II</p>
Menys nivell econòmic Més nivell educatiu (- +)	Més nivell econòmic, menys atur, més cat. professionals Més nivell educatiu (+ +)
<p><u>Ambit metropolità</u> Alt Penedès</p> <p><u>Comarques centrals</u> Anoia(*)³⁷ Berguedà Garrotxa (*)³⁸ <u>Alt Pirineu-Aran</u> Alt Urgell</p> <p style="text-align: center;">TIPUS III</p>	<p><u>Ambit metropolità</u> Barcelonès</p> <p><u>Comarques gironines</u> Gironès Ripollès Pla de l'estany</p> <p><u>Camp de Tarragona</u> Tarragonès</p> <p><u>Terres de Ponent</u> Segrià(*)³⁹ Urgell Solsonès</p> <p><u>Comarques Centrals</u> Osona <u>Alt Pirineu-Aran</u> Pallars Jussà</p> <p style="text-align: center;">TIPUS I</p>

Fons: Variables socioeconòmiques: Idescat Cens del 1996: Taxa d'Atur, Categories professionals altes, Renda Bruta familiar disponible per habitant.

Variables Educatives: Idescat, i elaboració pròpia a partir del cens del 1996. Nivell d'instrucció de la població (Col·lectiu de 25-29 anys amb estudis universitaris respecte de la cohort de 25-29 anys - Població de més de 29 anys amb estudis universitaris. Col·lectiu de més de 50 anys amb estudis universitaris sobre la cohort de més de 50 anys -

³⁶ Vegeu la taula en annex i les notes metodològiques

³⁷ ídem que la nota 20

³⁸ ídem que la nota 20

³⁹ ídem que la nota 20

Il·lustració núm. 6, a
Vegeu reflectida en els mapes les tipologies de relació entre variables socio-econòmiques i educatives

Tipus I:

Més nivell econòmic, menys atur, més cat. professionals
 Més nivell educatiu (+ +)

Àmbit metropolità

Barcelonès

Comarques gironines

Gironès

Ripollès

Pla de l'estany

Camp de Tarragona

Tarragonès

Terres de Ponent

Segrià(*)⁵⁰

Urgell

Solsonès

Comarques Centrals

Osona

Alt Pirineu-Aran

Pallars Jussà

Tipus II:

Més nivell econòmic, menys atur, categories econòmiques +-
 Menys nivell educatiu (+ -)

Àmbit metropolità

Maresme

Garraf

Comarques gironines

Baix Empordà

Alt Empordà

La Selva

Camp de Tarragona

Baix Penedès

Terres de Ponent

Pla d'Urgell

Garrigues

La Segarra

La Noguera(*)

Alt Pirineu-Aran

Alta Ribagorça

Cerdanya

Pallars Sobirà

Val D'Aran

⁴⁰ ídem que la nota 20

Il·lustració 6.b

Tipus III:

Menys nivell econòmic
Més nivell educatiu (- +)

Àmbit metropolità

Alt Penedès

Comarques centrals

Anoia (*)⁵¹

Berguedà

Garrotxa (*)⁵²

Alt Pirineu-Aran

Alt Urgell

Tipus IV:

Menys nivell econòmic, més atur, menys cat, altes

Menys nivell educatiu (- -)

Àmbit metropolità

Vallès occidental

Vallès Oriental

Baix Llobregat

Camp de Tarragona

Baix Camp

Alt Camp (*)

Conca de Barberà

Priorat

Terres de l'Ebre

Baix Ebre

Montsià

Ribera d'Ebre

Terra Alta

Comarques Centrals

Bages

⁵¹ idem que la nota 20

⁵² idem que la nota 20

5.2. Apunt final: reflexionant sobre les unitats territorials d'anàlisi

5.2.1. Comarques i municipis: són les comarques una unitat d'anàlisi amb suficient força explicativa per fer tipologies territorials?

L'anàlisi comarcal és interessant en la mesura que mostra uns territoris que els processos històrics han anat configurant i que de fet el que hi observem és el resultat de l'empremta d'aquest passat. També, però, són el resultat de la intervenció més recent de nous factors que l'han modelat i transformat: els nous pols de desenvolupament, el sistema de comunicacions, i/o els mateixos canvis en el sistema educatiu, cada vegada més estès, més divers i menys concentrat en uns punts concrets.

Amb tot l'anàlisi comarcal amaga disparitats importants dins del territori. Les mitjanes estadístiques que observem en els indicadors i taxes són el resultat de sumar realitats molt diferents. És un primer nivell d'anàlisi, una fotografia panoràmica que ens mostra el conjunt però que caldria mirar més en detall. Fixar l'objectiu i analitzar en profunditat i més de prop les realitats diverses.

Al nostre parer tot anàlisi hauria de considerar la importància de territoris més petits. Dins de cada comarca caldria partir d'unitats d'anàlisi més delimitades: Per una banda els municipis i la dinàmica inter-municipal. També quant els municipis són grans, acostar l'objectiu als barris i als districtes.

Només a tall d'exemple hem fet unes petites incursions en el món dels municipis i dels barris que creiem il·lustratives per tal de fonamentar la seva importància i establir la necessitat d'aprofundir en l'estudi de la realitat social a través de monografies,

5.2.2. *El nivell de renda: Renda bruta familiar disponible per habitant (1996)* Comarques i municipis

La distribució comarcal mostra disparitats importants, 73 punts de distància entre la comarca amb un major nivell de renda (La Val D'Aran) i les que el tenen més baix: menors El Baix Llobregat i la Ribera d'Ebre. També, però s'hi pot apreciar un cert equilibri a l'entorn de la mitjana, de Catalunya (índex 100). De fet 25 de les 41 comarques estan al voltant de la mitjana.⁴³

Aquestes dades que mostren un cert equilibri territorial canvien radicalment si s'observen per municipis. S'han considerat els 20 municipis de Catalunya amb la Renda més elevada i els 20 municipis amb la renda més baixa. Són il·lustratius a tall d'exemple.

⁴³ Vegeu les dades en l'annex. Dossier amb les taules de dades socioeconòmiques

Taula. núm. 10

Catalunya: els 21 municipis de renda més alta i els 21 de renda més baixa relacionats amb % de joves universitaris entre 25 i 29 anys.

(Ordre de més a menys pels municipis de renda alta. Ordre de menys a més pels de renda més baixa)

- municipis segons la RBF i % d'universitaris-

		RBF Catalun- ya Índex 100	Pob. 25-29 anys Est Unv. CAT: 40%			RBF Catalun- ya Índex 100	Pob. 25-29 anys Est UV. CAT: 40%
Municipis amb la Renda més elevada +++		1 al 21 més alta menys alta		Municipis amb la renda més baixa ---		1 al 21 més baixa menys baixa	
Matadepera	Vallès Occid-	163	50%	Badia del Vallès	Vallès occid	74	6.5
Vielha	Pirineo-Aran	158	13.9%	Constantí	Tarragonès	75	10.4
Alella	Maresme	149	36.2%	Sta.Coloma Gramanet	Barcelonès	75	10.6
St Andreu de LLavaneres	Maresme	145	29.4%	St.Adrià del Besós	Barcelonès	76	10.2
Lloret de Mar	La Selva	140	14.7%	Sta.Margarita Montbui	Anoia	78	6.4
Castell-Platja d'Aro	Baix Empordà	140	17.8%	Prat del Llobregat	Baix Llobregat	78	11.2
Sitges	Garraf	137	25.7%	Vilanova del Camí			
St. Cugat del Vallès	Vallès occidental	137	41.9%	La Llagosta	Vallès oriental	81	8.7
St. Just Desvern	Baix Llobregat	136	39.7%	Badalona	Barcelonès	81	12.9
Salou	Tarragonès	133	15.8%	St.Boi Llobregat	Baix Llobregat	81	11.6
Puigcerdà	Pirineo-Aran	133	14.9%	Cornellà del LL	Baix Llobregat	81	15,8
Sort	Pirineo-Aran	132	24.3%	Hospitalet del Llobregat	Baix Llobregat	81	16.3
Tiana	Maresme	132	35.2%	Ripollet	Vallès oriental	82	10.8
Vilassar de Mar	Maresme	131		Canovelles	Vallès oriental	82	7.2
Premià de Mar	Maresme	129	17.6	Viladecans	Baix Llobregat	83	10.8
L'Escala	Empordà	129	17.3	Mollet del Vallès	Vallès oriental	86	11.7
Torroella de Montgrí	Empordà	126	17.6	Salt	Gironès	86	10.01
Vilassar de Dalt	Maresme	126		Montcada i Reixac	Vallès oriental	86	12.2
St. Quirze del Vallès	Vallès Occidental	124	20.7%	Rubí	Vallès occid	86	12.3

Fonts: Fonts: Variables socioeconòmiques: Idescat Cens del 1996: Taxa d'Atur, Categories professionals altes, Renda Bruta familiar disponible per habitant.

Variables Educatives: Idescat, i elaboració pròpia a partir del cens del 1996. Nivell d'instrucció de la població (Col·lectiu de 25-29 anys amb estudis universitaris respecte de la cohort de 25-29 anys - Població de més de 29 anys amb estudis universitaris. Col·lectiu de més de 50 anys amb estudis universitaris sobre la cohort de més de 50 anys -

Els exemples són clars. El Baix Llobregat, una de les comarques amb una RBFd més baixa de Catalunya, compta amb municipis com El Prat, amb una RBFd encara més baixa. També però amb un dels municipis St. Just Desvern que és un dels 10 primers de Catalunya amb nivell de renda

L'exemple paradigmàtic és el del Vallès Occidental. A nivell comarcal, una de les comarques també amb nivell més baix (índex 97), que compta però amb dos dels municipis més rics de Catalunya: Matadepera i St. Cugat. I també amb el més pobre, Badia del Vallès,

Igualment per el Barcelonès. Si bé com a comarca, per l'efecte de Barcelona capital, està amb un nivell alt de RBFd. En canvi, els municipis de l'entorn, compten entre els més pobres, vegeu en el quadre el cas de St. Adrià, Sta. Coloma i de Badalona.

I el mateix és pot observar si ens endinsem en els barris de les ciutats. Vegeu en el cas de Barcelona en la taula que figura en l'annex. Només si ens fixem en el nivells d'instrucció, les persones de 25-29 anys amb estudis universitaris la distància entre barris és de 40 punts, Això mostra que no és pot parlar de segons quins territoris com un tot

Taula núm. 11

Barcelona capital. Distribució per Districtes segons el nivells d'instrucció i d'ocupació 1996.⁴⁴

	Nivell d'instrucció Persones de 25-29 anys amb estudis superiors	Activitat Persones desocupades de 25-64 anys
Ciutat Vella	21.6	28.4
Eixample	43.0	15.5
Sants -Montjuic	25.7	19.5
Les Corts	48.0	13.7
Sarrià-St.Gervasi	59.1	13.2
Gràcia	40.1	16.3
Horta-Guinardó	27.2	18,8
Nou Barris	19.0	22.0
St.Andreu	27.0	18.9
St.Martí	23.3	19.5
Barcelona (Global)	32.4	18.3

Font Estadística de la població annexa al padró de 1996 (IDESCAT)

Em qualsevol cas les disparitats entre municipis són molt importants i és aquí on seria més interessant poder aprofundir en aquestes realitats i comparar municipis d'una mateixa comarca amb volum de població semblant (exemple St Cugat i Rubí). També és podria fer amb municipis de comarques distintes. Es bastant probable que entendre els processos històrics que han anat modelant les distintes realitats ajudaria força a

⁴⁴ Vegeu les dades completes en la taula de l'annex. Per districtes i per barris dins de cada districte

els processos històrics que han anat modelant les distintes realitats ajudaria força a comprendre el perquè de les disparitats educatives i de la estructura d'oportunitats diferents segons l'entorn de vivència i de socialització

III. La universitat i els universitaris a Catalunya. Dades per un context històric sobre estudis superiors a Catalunya i formació de les elits.

III. La universitat i els universitaris a Catalunya.

Dades per un context històric sobre estudis superiors a Catalunya i formació de les elits.

1. Les transformacions a la Universitat: d'una universitat inclusiva a una jerarquia d'universitats obertes a diversos sectors socials

Les xifres dels universitaris a Catalunya es poden resseguir de dues maneres, fer-ne una descripció i constatar el que mostren les estadístiques, o bé analitzar-les d'una forma més sostinguda intentant comprendre la seva significació més enllà de la dades,¹.

En el primer cas les xifres ens mostren el creixement espectacular i exponencial dels universitaris. La progressiva participació de les dones a la universitat així com l'accés a aquests estudis de les diferents categories socials. Unes constatacions que fonamenten les valoracions optimistes a l'entorn de la democratització de l'ensenyament, i que en alguns casos són tan agosarades que es parla de la quasi universalització dels estudis universitaris². També però, es poden sospesar un xic més les dades i preguntar-se a) si les mateixes dades són un indicador tant potent de la democratització³ i b) Si la democratització és només una qüestió de nombre o si més aviat caldria mesurar-la a partir de la igualtat d'ensenyament i d'oportunitats per a tothom.

El gran debat actual és el de la transformació d'aquesta institució, la Universitat, que suava representava el locus màxim del saber i de la seva transmissió, en alguna altre cosa on el Saber ja no és una etiqueta en majúscula, almenys no ho és per a tothom.

Més que de la universitat com a categoria cal parlar de les universitats i de la seva jerarquia. És cert que algunes universitats es distingeixen per la seva exigència i en l'accés al saber, continuant en la millor tradició de quan aquest accés era minoritari. En moltes, però, el nombre creixent de l'alumnat i la nova composició social dels col·lectius que hi accedeixen ha comportat per a la institució transformacions estructurals en profunditat. Tant en el mateix professorat com en els propis estudiants i en els corresponents plans d'estudi, sovint més pròxims d'uns aprenentatges instrumentals que no pas teòrics i reflexius.

Les xifres, doncs, cal situar-les al interior d'aquestes transformacions. A Catalunya, com a la resta dels països occidentals, hi ha un abans i un després de la universitat segons el canvi en les possibilitats d'accés.⁴

¹ Tota lectura de les dades és interpretació. Allò que hi veiem de fet és el resultat de les ulleres que ens posem, de les teories prèvies, del que hem llegit, de la pròpia experiència. De les xifres universitàries és interessant constatar-ne el nombre i si el nombre significa obertura a nous grups socials i d'aquest fenomen social se'n diu democratització, és un forma de dir-ho. Amb tot cal ser prudents i no usar els noms en va. L'any 1992 Margarita Latiesa va defensar una tesis, en la qual, contra el discurs existent, demostrava que no hi havia tanta diferència entre la Universitat dels anys 20 que contava tant sols amb un 3% de la població en edat d'estar a la universitat i la dels anys norantes que era del 40%. Sobretot si es resseguia els itineraris dels estudiants, per una banda observava que només la meitat acabaven, però també que només per un 5% la universitat seguia sent el locus del coneixement i de trampolí cap llocs de lideratge en els camp científic, econòmic, polític o social. Veure: a, Latiesa, Margarita. La deserción universitaria. Madrid. CIS 1992

² Perez Diaz, Victor i alt. Educación superior y futuro de España. Madrid Santillana, 2001

³ Un 36% que arriben a la universitat, un 15% que acaben són suficients per parlar de quasi universalització d'ensenyament universitari? Si a més a més l'ensenyament universitari està devaluat. per la majoria, és símptoma de democratització o més aviat d'una universitat que respon com pot a l'augment dels estudiants?

⁴ Bàsicament els canvis en l'accés deguts a les noves lleis d'educació. Igual que va succeir a Europa després e la II Guerra mundial, són els canvis en en els models de desenvolupament econòmic i social allò que implica una major demanda de formació. A

Històricament la universitat de minories, locus màxim de transmissió i creació de coneixement és un fet fins a mitjans segle XX. És una universitat, on s'hi conreen les branques bàsiques dels saber. La Filosofia, El Dret, Les Ciències i La Medicina. És una universitat minoritària, com minoritaris són els grups socials que hi poden tenir accés. És un saber exclusiu a nivell social i de gènere, propi de classes distingides culturalment i socialment, també, però, dominat i quasi monopolitzat per homes,

La universitat actual, a Europa la de després de la II Guerra mundial, és caracteritzada per donar una major importància als coneixements instrumentals i compte amb unes possibilitats d'accés més majoritàries. És una universitat que sorgeix com a resposta als profunds canvis i transformacions socioeconòmics propis de l'època. A l'Estat Espanyol els canvis socioeconòmics hi arriben molt més tard, cal esperar els seixantes i ben entrats els setantes per parlar de canvis i de transformacions en la Universitat. La màxima expressió en és la LGE, la llei General d'Educació de Villar Palasí del 1970, a partir de la qual es va obrint pas a les posteriors lleis d'educació, com la LOGSE -1990- que modificaran encara més les possibilitats d'accés a la Universitat.⁵ Uns canvis que es materialitzen primer amb la creació d'una xarxa important d'instituts de secundària, també amb més Facultats i tipus d'estudis. en ares de respondre a les demandes del mercat i que comporta transformacions de fons: No només hi han més titulacions sinó que també es dona rang d'estudis universitaris a estudis de cicle curt - com el magisteri, infermeria. i els peritatges entre altres- que fins aleshores estaven al marge del rang universitari.

Una tendència que marca un procés inparable. De fet, s'entra al segle XXI amb les propostes de Bolonya, expressió legal a tota la Unió Europea dels canvis en profunditat de la institució universitària, on s'hi materialitzen tant les transformacions en el contingut -plans d'estudi- com en la forma -les titulacions-⁶

l'Estat Espanyol aquest canvis s'inicien durant el tardo franquisme, i és la LGE -Llei General d'Educació de Villar Palasí del 1970 la que en concreta les modalitats. Vegeu la taula núm. On s'hi mostren aquests canvis.

⁵ La llei d'educació de Villar Palasí de l'any 70, la LGE és la primera que instaura l'ensenyament obligatori per a tothom fins als 14 anys, potenciant el primer canvi important en quant al nombre d'accés que és materialitza els anys 75-80. La Logse (1990), amb la secundària obligatòria fins a 16 anys acaba de consolidar aquest canvi en les possibilitats d'accés a la Universitat. El que passa és que aquests canvis, igual que havia passat a Europa, suposen una disminució exponencial del nivell de coneixements ja en la secundària que es va fent extensiu a les universitats. Fet que ha comportat com apunten alguns analistes europeus un nou tipus de desigualtat més encoberta, alguns ja l'etiqueten de molt més profunda i estructural, en qualsevol cas molt lluny de la igualtat d'oportunitats per a tothom i de l'accés per a tothom a un ensenyament de qualitat, sigui o no sigui universitari.

⁶ Bolonya sembla consagrar la mena d'ensenyament universitari existent de fet a Europa en l'últim terç del segle XX. Una universitat majoritària, de múltiple accés, lligada al mercat. També una universitat que aplega, majoritàriament, un públic menys preparat -a nivell de referents i de coneixements- per accedir al tradicional cenacle dels elegits. Una universitat que compta amb uns actius -patrimonis, edificis, professorat- com a resultat del creixement de l'últim terç de segle. En definitiva, una universitat que no pot fer marxa enrere i que s'ha d'adequar a les noves realitats. I que tot sembla passar com si l'adequació es digués jerarquia d'universitats, diferents nivells de titulacions: Unes de tres anys, més instrumentals, on s'hi poden desenvolupar els mètodes d'aprendre a aprendre, com una continuació dels mètodes de la pedagogia comprensiva propis de la majoria d'escoles de secundària. I unes titulacions amb més grau per a aquells estudiants més excel.lents per a qui a més a més del aprendre a aprendre també podran accedir a mestratges més propis del saber, la teoria i la reflexivitat. Això sí, s'haurà salvat l'honor, tothom amb titulacions universitàries, s'haurà fet veure i fet creure -amb la complicitat de tothom, sense esquerdes ni fissures- que és el títol universitari el que fa iguals a la gent

Lleis universitàries i requisits per entrar a la Universitat. Estat Espanyol/Catalunya(*)

Lleis generals d'educació	Ensenyament obligatori	Requisits per Entrar a la universitat, currículums normals	Període de vigència	Observacions
Llei de 1938 (**) que regula el batxillerat. Es de 7 anys i amb l'obligació de passar l'examen d'Estat (emesa a Burgos. Victòria de Franco)	Dels 7 als 12 anys, (llei d'ensenyança primària de 1945, que regula i concreta la que de fet s'exercia des del 1937 allà on Franco havia vençut	Examen d'Estat	Fins el curs 1951-1952	M.Mata parla també de la llei de 1943 "llei d'ordenació universitària", que completa la del batxillerat de 1938
Llei de 1953 l'ordenació de l'ensenyament mitjà. Batxiller en dos nivells,, l'elemental,, 4 anys,m s'hi havia d'accedir mitjançant un ingrés, i passar una revàlida al acabar. , per obtenir el títol de batxiller superior, dos anys més i una segona revàlida. Per la universitat s'havia de completar amb el PREU , - curs ,més prova de maduresa externa.	Batxillerat Elemental ingrés més 4 anys i revàlida Superior, dos anys més revàlida Preu	Batxiller superior PREU i aprovar prova de maduresa, externa	1952-53 fins el 1970/71	
1970/llei general d'educació Villar Palasí	Fins als 14 anys Reemplaça el batxillerat elemental per l'EGB, (educació general bàsica) que és per tothom	BUP. (Batxillerat unificat polivalent) 3 anys, 2 de batxillerat superior més un, el COU(curs d'orientació universitària) (sense cap prova externa)	1971/72 1972/73 1 1973/74	Només tres anys sense prova externa
1974-75, és desenvolupa llei Villar Palasí, llei 30/1974 s'estableix proves d'accés, la selectivitat		BUP , 3 anys, (2 de batxillerat més un de COU), s'hi afegeix Selectivitat Proves de selectivitat, externa	Des del 1974/75 Fins a l'actualitat, proves de selectivitat externa	Des del curs 1985-1986 Majors de 25 anys Des de 1976, s'hi pot accedir des de FP superior
1990: LOGSE Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu 1/1990 del 3 d'octubre	Fins 16 anys Secundària obligatòria fins als 16 anys	PAAU , Graduat, al final ESO,(16 anys) + 2 anys de batxillerat (sec.no obligatòria)	PAAU (selectivitat externa , el nom que pren a partir de la Logse, 1990)	

Fonts Perez Diaz, op. cit. Pag. 91-92 Calero, Bonal, op. Cit. 67-93
Canals, M. A. I altres La renovació pedagògica a Catalunya, pàgs. 38 i següents

*La Llei Moyano del 1857 és la primera llei de l'Estat Espanyol que regula l'organització bàsica del sistema escolar. Amb petits parèntesis, sobretot durant la II República, va ser la llei vigent fins que el franquisme en modifica alguns elements, més restrictius en els aspectes de control ideològic. La Llei Moyano només regulava l'ensenyament obligatori entre els 6 i els 9 anys. Més teòric que real doncs tampoc no hi havia escoles per poder-ho aplicar.

**Llei de 1938 datada a Burgos. I que reemplaçava a Catalunya la de la República del 1934

Il·lustració núm. 2

Fins el 1957-1958 a Catalunya només hi ha 15 instituts. 8 a Barcelona, i els altres 7 repartits en el territori, Girona: 1 a Girona i 1 a Figueres. Lleida: 1 a Lleida i 1 a la Seo d'Urgell, i a la província de Tarragona, 3, el de Reus, el de Tarragona i el de Tortosa

Instituts. Catalunya 1920-1970

	Províncies	Nom.lloc	Observació	Nombre	Total
1920	Barcelona	Balmes Manresa		2	
	Girona	Girona Figueres		2	
	Lleida	Lleida		1	
	Tarragona	Reus Tarragona Tortosa		3	8
1930	Barcelona	Balmes Maragall(*) Manresa	1 de més, la rest idem		
	Girona	Girona Figueres		2	
	Lleida	Lleida		1	
	Tarragona	Reus Tarragona Tortosa		3	9
190-41	Barcelona 5 més Manresa	Ausias March Jaume Balmes M.Pelayo Maragall Verdaguer Manresa	3de més	6	
	Girona	Girona Figueres		2	
	LLeida	Lleida Seu d'Ugell	1 de més	2	
	Tarragona	Reus Tarragona Tortosa		3	13
1950-51	Barcelona	Ausias March Jaume Balmes M.Pelayo Maragall Verdaguer Manresa *Montserrat *Milà i Fontanals	2 mes	8	
	Girona	Girona Figueres		2	
	LLeida	Lleida Seu d'Ugell		2	
	Tarragona	Reus Tarragona Tortosa		3	15
1960-61**	Barcelona	22 centres (14 de més)	14 centres més, tots a partir de l'any 1959-60 ***	22	
	Girona	Girona Figueres		2	
	LLeida	Lleida Seu d'Ugell		2	
	Tarragona	Reus Tarragona Tortosa		3	29
1970-71	Barcelona	34 centres	12 centres més	34	
	Girona	3 centres	1 de més	3	
	Lleida	3 centres	1 de més	3	
	Tarragona	4 centres	1 de més	4	44

*En negreta els nom dels nous instituts que apareixen en els anuaris estadístics

**No hi ha nom del centre només nombre total per províncies

***L'anuari dels curs 1957-58 encara hi havia només els 8 instituts a Barcelona i 1ls 7 de les altres províncies)

Fonts: Anuario Estadístico de España

2. Les xifres de les universitats i dels universitaris a Catalunya entre 1910-2002, dades per un context

2.1 Introducció. Un apunt d'història per poder situar les xifres.

Una primera revisió de les dades de les universitats i dels universitaris apunten que, a Catalunya, la història d'aquesta institució ha seguit a grans trets les tendències pròpies de la Universitat arreu d'Europa. També, però, amb característiques específiques que s'expliquen per la pròpia història política, econòmica i social.

Com a Europa, a Catalunya fins molt avançat el segle XX els estudiants universitaris són molt pocs. L'accés és restringit, majoritàriament són homes i els ensenyaments universitaris són generalistes – tot i estar especialitzats en 5 grans branques. Medicina, Ciències, Filosofia, Farmàcia i Dret. El batxillerat -pas previ a la universitat- era també un afer minoritari, una titulació que ja per ella mateixa distingia.⁷

La particularitat de Catalunya, la rellevància i distribució territorial dels centres universitaris, així com l'autonomia per decidir la mena d'universitat desitjada cal situar-la en el 1714. Hi ha a un abans i un després del 1714, la data que materialitza la pèrdua de la independència, i, doncs les capacitats de decisió del país.

Fins al 1714 la història de les universitats catalanes segueix el ritme del país, i s'adiu molt amb el context europeu. Es remunta al segle XI amb les primeres universitats jueves, Coneix un desenvolupament sostingut fins al segle XV. I és durant el segle XVII que compta amb un desenvolupament important, tant pels ensenyaments com per l'extensió territorial. El 1714, Catalunya comptava amb estudis universitaris, a Lleida, Barcelona, Tarragona, Tortosa, Vic, Girona i Solsona.

Després del 1714, es suprimeixen totes les universitats. Fins ben entrat el segle XIX el país només compta amb la Universitat de Cervera, creada per Felip V arran del Decret de Nova Planta. Cal esperar el 1837 per comptar amb el restabliment de la Universitat de Barcelona. I, la data rellevant per situar les xifres dels universitaris del segle XX, és que la Universitat de Barcelona serà la única Universitat del País entre 1842 i 1968.⁸

⁷ S'entenen com a estudis universitaris els que es realitzaven dins de l'institució universitària. Un estudi complet i exhaustiu des dels estudis mitjans i superiors a Catalunya caldria fer-ho aplegant les dades de totes aquelles altres escoles que no tenien el rang oficial. Exemple, les escoles tècniques que es van anar creant a Catalunya en els centres industrials, la de Terrassa en és un exemple paradigmàtic per la seva importància. En hi havia, però a tot el territori (consulteu a tall d'exemple un cens d'aquestes escoles tècniques en el Anuario Estadístico de Espanya de l'any 1930). També en el camp de l'art i de la cultura (l'escola Massana i el Conservatori, com a exemples). Un altre exemple prendre en consideració les escoles de magisteri i les d'infermeria (infermeres i llevadores).

Tot plegat dibuixaria un mapa diferent dels estudis mitjans i superiors a Catalunya i mostraria almenys dues coses prou importants: la primera que el mapa educatiu sempre ha anat junt amb els canvis i transformacions econòmiques. A Catalunya l'impacta i les formes que va prendre la revolució industrial explicarien l'emergència d'un determinat mapa educatiu, tant pel que fa a escoles i titulacions com per els col·lectius que hi accedeixen. De fet la creació de les escoles superiors d'ESADE i del IESE als anys seixanta estarien en aquesta mateixa línia: respondre a les demandes creixents de formació d'empresaris moderns. La segona, que a Catalunya sempre ha existit un mapa educatiu, paral·lel i molt important a l'ombra del oficial. Tan la realitat sociopolítica, com la econòmica l'expliquen. També però, la dificultat de trobar-ne les dades per manca de fonts oficials i d'institut d'estadística propi, en fan difícil la pertinent constatació

⁸ Vegeu la cronologia històrica en les il·lustracions 9b i 9c. En les pàgines 65 i 66

A partir del 1968, ja en els setantes, Catalunya igual que l'estat Espanyol entra en la nova era universitària. El "desarrollismo" del tardo franquisme marca una nova etapa socioeconòmica que afecta el mateix sistema d'ensenyament

Es la llei Villar-Palasi la que permet el canvi en l'accés al Batxillerat i de retruc a la universitat, Amb uns quants anys de retard respecte d'Europa, la Universitat s'adequa a una realitat canviant, creix, és creen més centres i és diversifiquen els estudis. Per l'Estat i per Catalunya aquesta llei és la que marca el primer canvi en profunditat de la universitat, que passa de ser enciclopèdica i selectiva, locus dels saber per les elits i classes privilegiades a una universitat oberta en teoria a tothom.⁹

A Catalunya és concreta primer amb la progressiva creació d'una xarxa extensa d'instituts, cal pensar que fins el 1960 només en hi havia 15 a tot el país¹⁰, i que l'església i l'escola privada tenia el quasi-monopoli de l'ensenyament secundari. Després amb la creació de noves Universitats públiques, L'UAB el 1968 i l'UPC el 1971. També és el moment d'ESADE i del IESE institucions superiors privades (1958-1965)¹¹ que imparteixen formació a les noves classes dirigents que el país necessita.

Una progressió que culmina entre 1990 i el 2000 amb la creació de noves universitats, unes de nova creació com l'UPF (1990) l'UOC (1995) i la de Vic (1997). I d'altres com a resultat d'agrupaments de centres anteriors, La Raimon Llull (1991), o del reconeixement de pròpia autonomia a centres que havien començat com a extensions, La Universitat de Girona, la de Lleida i la de Tarragona (Rovira i Virgili), totes el 1991¹²

⁹ Insistim amb allò de la teoria, doncs junt amb aquesta obertura a tothom, com ha mostrat T. Berchem a Tradition et progrès. La mission de l'Université . efectivament és tracta de canvis, però que són canvis que suposen transformacions profundes tan en els continguts de transmissió de sabers com en la mateixa missió de la universitat.

Per una banda, la universitat es professionalitza, les titulacions han de respondre més a les demandes del mercat de treball i de l'economia, tant en formació com en recerca. Per altra, l'arribada en massa d'estudiants provinents de diferents entorns socials i àrees geogràfiques suposa algunes disfuncions. Ni la majoria d'estudiants disposen a nivell cultural de tot aquell pòsit que la formació universitària pressuposa adquirit, ni una bona part dels ensenyants i els plans d'estudis semblen partir d'aquesta nova realitat. Es cert que els estudis universitaris canvien, es creen noves titulacions, moltes de cicle curt., es dona prioritat als continguts tècnics i pràctics. Però no és menys cert que més enllà del nombre, els estudiants s'orienten cap a titulacions diferents segons l'origen social i els coneixements de partida. També que l'abandó universitari és molt important, sobretot en aquelles carreres on l'exigència és més alta.

¹⁰ A la província de Barcelona 8: 7 a BCN i 1 a Manresa. A la província de Girona 2: 1 a Girona capital i 1 a Figueres. A la província Lleida 2: 1 a Lleida capital i 1 a La Seu d'Urgell. A la província de Tarragona 3: 1 a Tarragona capital i 1 a Reus i 1 a Tortosa. Vegeu la il.lustració 8 a la pàg. 60

¹¹ Tant ESADE com IESE consta l'any 1958 com a data de fundació

¹² Vegeu la taula i la cronologia

II. Il·lustració núm 30.
Universitats Catalunya 1920-2001

	Espanya	Catalunya	Facultats
1915/1920 <i>11 universitats públiques</i>	11 universitats	U. de Barcelona Escola Superior d'Arquitectura Escola Sup enginyers industrials *BCN *Terrassa Conservatori, Superior	Ciències Dret Farmàcia Filosofia Medicina
1930/31 <i>12 universitats públiques</i>	12. (1 més una: La Laguna)	idem	idem
1940-41	12 universitats	idem	idem
1950-51	12 universitats	idem	idem
1960-61	12 universitats més a Madrid; Facultat de Polítiques i d'econòmiques Veterinària	idem	Més facultat d'econòmiques 1958. (també ESADE el 1958)
1970-71 <i>15 universitats públiques</i>	15 universitats(més 3: UAB Bilbao Madrid, Un.Autonoma)	Més universitat Autònoma, el 1968	1968 UAB Filosofia i lletres Ciències Medicina Econ. i empresarials Dret (1971) C. informació(1971)
1980/81 <i>30 universitats públiques</i> <i>4 universitats privades</i> <i>Total: 34 universitats</i>	34 universitats, (15 més de públiques i 4 de privades) <u>Les 15 noves públiques:</u> Alcalà de Henares Alicante Cadiz Cantabria CastillaLa Mancha Córdoba <u>Extremadura</u> Islas Balears León Málaga Politécnica de Canaries Politécnica de Catalunya Politécnica de Madrid Politécnica de Valencia Uned <u>Les 4 Privades:</u> Deusto Navarra Comillas PontSalamanca	Politécnica de Catalunya (1971/72)	1973. UB. la facultat de filosofia i lletres es divideix en 3 facultats: *filologia *filosofia i ciències de l'educació *geografia i història *La facultat de ciències. En 5 Fac. *Matemàtiques *Física *Química *Biologia *Geologia L'UB s'organitza en 5 divisions temàtiques i 2 de territorials *C,humanes i socials *C ,jurídiques, ec. I socials *Ciències experim i matemàtiques *Ciències de la salut *Ciències de l'educació Territorials(Lleida i Tarragona, UB Territorial Girona UAB
1990-91 <i>41 universitats públiques</i> <i>5 universitats privades</i> <i>Total 46 universitats</i>	46 universitats 11 més de públiques i 1 més de privada) Total: 40 de públiques 5 de privades. Les noves universitats són: Carlos III Madrid Jaume I Castellón La Coruña Palmas de Gran Canaria Pública de Navarra La Rioja Vigo Girona Lleida Pompeu Fabra Rovira Virgili <i>Privades; (nova)</i> <i>Ramon LLull</i>	Girona(1991) Lleida(1991) Pompeu Fabra(1990) Rovira Virgili(1991) Ramón Llull(1991)	UAB: Veterinària (1982) Polítiques i Sociologia (1985) Psicologia (1989)
2000/2001		UOC (1995) Univ. De Vic(1997) Abat Oliva(2001. 02?)	UAB fac.Ciències educació (1992) Traducció i Interpretació (1993)

Il·lustració 3.8
 Cronologia de les universitats a Catalunya. Període: abans del 1714

Universitats a Catalunya abans de 1714 (1717)(*)
 (Estudis generals)(**)

Data i contextes	Nom	Fundació	Abolició Per real decret 4/10/1717	
Privilegis de Jaume II	Estudi General de LLeida	1300	1717	Primera institució a la Corona de Catalunya i Aragó. Jaume II, en decretà a Lleida el monopoli dels estudis universitaris en tots els seus estats
Martí l'Humà 1408, Carles V 1533	Estudis generals universitaris de Barcelona	1408 /1533	1717	Des de 1408 funciona de forma autònoma, és ratificada i s'estableixen definitivament els estudis universitaris com a privilegi de Carles V.
Arquebisbe Gaspar de Cervantes	Estudis generals universitaris de Tarragona	1572/1588	1717	Comença a funcionar el 1572, no és fins al 1588 que el rei li concedeix el privilegi de conferir Graus acadèmics
Alfons el Magnànim(1446) Pau V(1605)	Estudis generals de Girona	1446/1572/1605	1717	Comença a funcionar el 1572, butlla de Pau VI el 1605, Obté el privilegi per conferir títols el 1710
Butlla Pau V	Universitat literària de Solsona	1620	1717	Regentada per dominicans s'hi formaven els futurs capellans S'hi ensenyava Arts i Teologia.
Decret de Felip IV de Castella 1645	Universitat literària de Tortosa	1645	1717	Regentada per dominicans s'hi formaven els futurs capellans, S'hi ensenyava Arts i Teologia.
	Universitat de VIC	1599	1717	

(*)Totes les universitats de Catalunya són abolides pel real decret de Felip V del 14 d'Octubre del 1717

(**)Abans dels estudis generals universitaris cristians, les primeres institucions universitàries del territori català foren les jueves. A l'Escola Major Jueva, apareguda a Barcelona entre els segles XI i XII, s'hi impartien lliçons de filosofia, matemàtica, física astronomia, alquímia, geografia, cirurgia i medicina.

La primera universitat cristiana dels territoris catalans s'establí a Montpeller, a principis dels mateix segle XII. Al principat, en canvi, no és fins a tombant del segle XIV(el 1300) que es funda l'estudi General de Lleida que fou la primera institució d'Ensenyament superior del Principat. Fou creada per privilegis de Jaume II de Catalunya i Aragó el qual en decretà per a Lleida el monopoli dels estudis universitaris en tot els seus estats.

Il·lustració 3. C

Cronologia de les universitats a Catalunya. 1714-2003

Períodes històrics	Universitats	Universitats	Altres centres superiors
1714-1931 Derrota i dependència de Madrid (el reial decret del 14 d'Octubre de 1717 aboleix totes les universitats del Principat) Segle XIX, nous clima polític i Lluita pel retorn de la Universitat de Barcelona Finals del XIX començament del XX: represa econòmica i emergència de mv. socials potents	1717- 1837/1842 1837/42 refundació de la Universitat de Barcelona	Universitat de Cervera Universitat de Barcelona	 Fins al 1968 sera la única universitat de Catalunya *Escola superior d'Arquitectura *Escola Superior d'enginyers A Barcelona i Terrssa *Conservatori, grau superior
1931-1939 .La II República La il·lusió de la Autonomia universitària	Recull el resultat de tot el mv. de renovació educativa del segle XX, expressat en els dos congressos universitàries Catalans (1903 i 1918), potenciats per la Mancomunitat	Universitat Autònoma de Barcelona (també dita Universitat de Catalunya)	Només dos anys d'existència
1939-1975: El Franquisme Retorn a la dependència Estatal	Represàlia a tots els promotors de les innovacions educatives. Es prohibeixen tots els ensenyaments que no s'adeqüen als plans estatals	Fins al 1958 Només Universitat de Barcelona 1968: Universitat Autònoma 1971 Universitat Politècnica de Catalunya	 ESADE i IESE (privats)
1975-2003 Transició democràtica i Quasi autonomia universitària	 1990 1991 1991 1995 1997 2003 2003	Universitat de Barcelona, amplia a nous territoris Pompeu Fabra Universitat de Girona Universitat de Lleida Universitat Rovira Virgili Ramón Llull(1991) UOC.Universitat Oberta de Catalunya Universitat de Vic Universitat Internacional de Catalunya Abat Oliva	Extensions de la UB a Lleida. Girona i Tarragona Antigues extensions es funden Com a universitats Primera universitat privada Privada Privada Privada

Fonts: Elaboració pròpia a partir del DURSÍ i del *Anuario de estadística Universitaria*

2.2. La selecció de les dades. Períodes i seqüències temporals

Les xifres de la universitat es presenten segons dos períodes, de 1910 a 1960 i de 1970 al 2002 i amb seqüències de 10 anys. I això és així per raons teòriques i tècniques.

Pel que fa als períodes, les raons teòriques obeeixen als continguts substantius dels canvis en la universitat catalana. Fins al 1960 la universitat catalana és clarament, com arreu, una universitat de minories privilegiades. Aquest, al nostre entendre, es un criteri cabdal. En efecte, més enllà dels canvis de règim polític propis del període hi ha un comú denominador, el seu accés és una qüestió de minories amb prou capital econòmic i cultural per poder accedir-hi. A partir del 70 la universitat comença a obrir-se a nous sectors socials, progressivament va incloent titulacions que abans no eren universitàries (els mestres, els ATS i d'altres de noves), obertura i canvi en nombre i en contingut que es consolida a partir dels 90.

També hi ha uns criteris tècnics. Les mateixes estadístiques oficials consultades fins al 1960 es presenten seguint la estructura de la universitat amb les de facultats tradicionals, de fet fins al 1960 la estructura varia molt poc: facultats de Dret, Ciències, Medicina, Farmàcia i Filosofia. Les xifres de les escoles tècniques superiors, arquitectura i enginyeries, es mostren apart, són irregulars i de vegades, alguns anys no es troben. En canvi després del 1970, ja és possible comptabilitzar junt amb els estudiants de les facultats, els de les escoles tècniques superiors. També progressivament, els estudiants de cicles curts ja siguin humanístics o tècnics.

Les seqüències de 10 anys es contempen per la seva coincidència amb el cens. Semblava important que a més a més de poder dir el nombre d'estudiants universitaris i la distribució segons un seguit de variables, també ho era de mesurar-ne la importància relativa. Quina proporció representen respecte de la població total i/o de la seva cohort d'edat. Les dades del cens són les que ens permeten amb més fiabilitat d'establir les xifres de població

2.3. Les estadístiques universitàries entre 1910 i 1970

Fins al 1970, la universitat de les classes privilegiades

***Poca gent i de sexe masculí**

El període analitzat mostra i fa avinent l'origen del mite fundador d'una universitat, com cenacle dels elegits, locus màxim a aspirar si es volia accedir al saber i al coneixement

El 1910, a Catalunya, la Universitat de Barcelona, única al país, compta tant sols amb 2.674 persones, que no arriben al 1% per cent de la població entre 18 i 23 anys recansada en les estadístiques oficials No hi ha dades sobre la presència femenina, que cal suposar nul·la o mínima atès que el primer any que les dones consten en les dades estadístiques, el 1915, hi han 30 dones que no arriben ni a l'1% del total d'universitaris

Taula 1. Nombre d'universitaris per sexe. Catalunya :1910-1970¹³

Anys	Homes	%	Dones	%	Total
1910	-	-	-	-	2.674
1915	3.328	99.1%	30	0.9%	3.358 (100%)
1920	2.967	97.6%	73	2.4%	3.040 (100%)
1930	5.242	98.7%	375	1.3%	5.617 (100%)
1940	4.328	89.8%	493	10.2%	4.821 (100%)
1950	4.766	82,4%	1.016	17.6%	5.782 (100%)
1960	6.627	75.4%	2.158	24.6%	8.785 (100%)
1970	18.832	66.0%	9.680	44.0%	28.512 (100%)

Fonts:Elaboració pròpia a partir del Anuario estadístico de España 1916-1972

Sigui com sigui, observar el nombre d'universitaris i la proporció de dones és un bon indicador d'una universitat distingida, on es pot ben dir que accedir a l'excel·lència era qüestió de poca gent., i de sexe masculí

*Una minoria que només representa entre l'1 i el 3% de la *cohort poblacional de 18-23 anys*

El càlcul respecta de la cohort poblacional de 18-23 confirma amb escreix la rellevància del nombre reduït d'universitaris, i sobretot d'universitàries.

¹³ les dades del 1910 per sexe no hi consten en les fonts oficials consultades. També hi manquen les dels enginyers superiors i arquitectes que, en les dades oficials de l'Estat tenen un tractament desigual. De fet és difícil separar les de Catalunya. A tall d'exemple, un any que les dades consten per separat a l'Anuari –anuari del 1952, dades del 1950) hi consta el total per Espanya: 639 arquitecte homes, i després és divideixen en dues parts igual a l'escola superior de Barcelona i a la de Madrid (320 a BCN i 320 a Madrid)

Taula II. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a les universitats a Espanya i Catalunya

Total	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Espanya	23.508	33.633	33.743	51.633	62.255	168.612
Catalunya	3.040	5.617	4.821	5.782	8.785	28.512

Homes	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Espanya	22.588	31.607	29.297	43.966	48.470	113.546
Catalunya	2.967	5.242	4.328	4.766	6.627	18.832

Dones	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Espanya	920	2.026	4.466	7.667	13.785	49.333
Catalunya	73	375	493	1.016	2.158	9.680

Fonts:Elaboració pròpia a partir del Anuario estadístico de España 1916-1972

Taula III. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a les universitats a Espanya i Catalunya (%/població de 18 a 23 anys)

Total	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Espanya	1,0%	1,3%	1,2%	1,7%	2,4%	5,4%
Catalunya	1,2%	1,9%	1,6%	1,8%	3,0%	6,2%

Homes	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Espanya	2,1%	2,4%	2,2%	2,9%	3,6%	7,1%
Catalunya	2,4%	3,6%	3,2%	3,1%	4,6%	8,3%

Dones	1920	1930	1940	1950	1960	1970
Espanya	0,1%	0,2%	0,3%	0,5%	1,1%	3,2%
Catalunya	0,1%	0,2%	0,3%	0,6%	1,4%	4,2%

Fonts:Elaboració pròpia a partir del Anuario estadístico de España 1916-1972

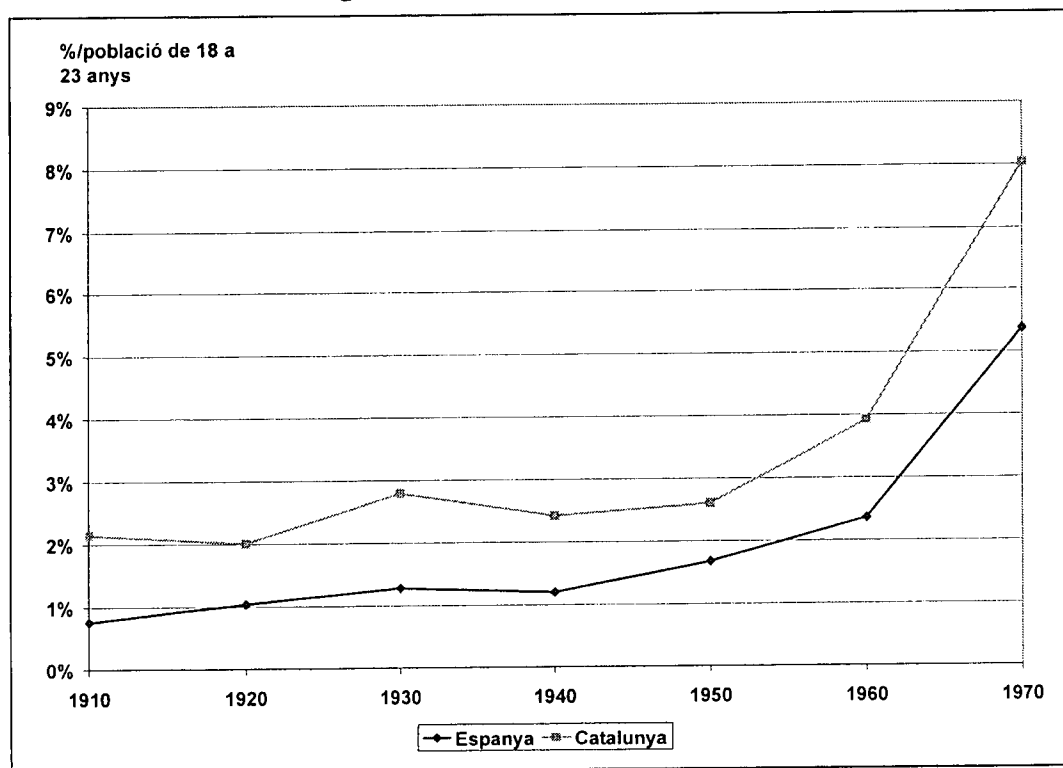
Fins al seixantes les proporcions d'estudiants universitaris respecte de la població de referència són molt petites. El 1920, a Catalunya representen tant sols l'2 % del total d'aquesta cohort poblacional. **Però el 1960 aquesta proporció és encara del 3%.** Uns percentatges que varien, i en molt, si es calculen per separat entre el total d'homes i el de dones.

Si ens fixem en el nombre global són unes proporcions semblants a les de l'Estat –amb variacions a l'alça a Catalunya- i probablement no estarien gaire lluny de les d'altres països europeus, només, això sí, amb un decalatge en el temps.¹⁴

¹⁴ Sempre pensant que es comparen les xifres oficials d'universitaris. Les diferències amb l'Estat serien molt diferents si es contemplessin a Catalunya les generacions d'estudiants formats en les escoles tècniques i altres a l'ombra de l'ensenyament oficial-estatal.

Sembla clar, comparant series estadístiques de les mateixes fonts¹⁵, que és el 1970, l'any on hi ha el punt d'inflexió. Una quinzena d'anys més tard que a Europa, No és endebades que la guerra civil i el franquisme que la va succeir significaren un estancament, sinó un retrocés respecte de la dinàmica i de tot el que s'havia iniciat durant la II república. ,¹⁶

**Gràfic I. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a Espanya i Catalunya (1910-1970)
Percentatge sobre la població de 18 a 23 anys**

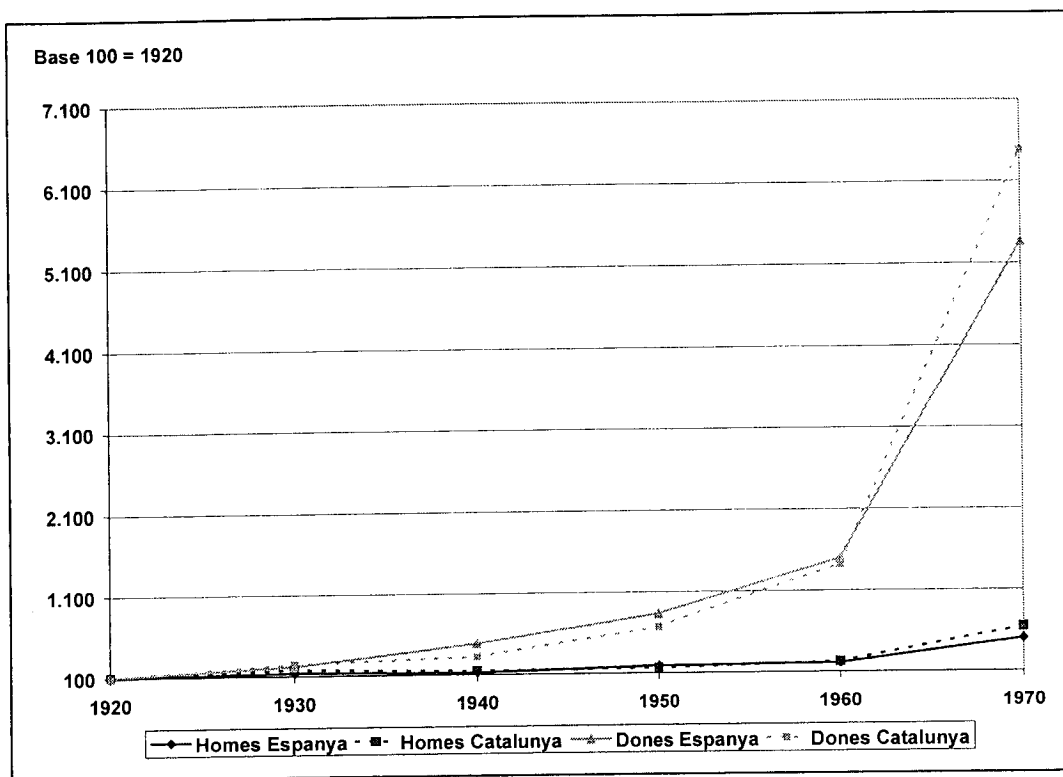

Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España*. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

¹⁵ Fins al 1970 és possible comparar les xifres a partir de les mateixes classificacions i categories. Igual que per el 1910 i els altres anys. No hi consten els arquitectes i els enginyers superiors

¹⁶ A Europa la segona guerra mundial és al que marca un abans i un després en els canvis en el sistema d'ensenyament, els estudiosos marquen el punt d'inflexió entre 10 i 15 anys abans que a l'Estat Espanyol. Veure annexa, on s'hi fa referència. Vegeu també per Europa autors com Pierre Bourdieu i d'altres que assenyalen els cinquantes com el moment del canvi en el sistema d'ensenyament

Gràfic II. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a Espanya i Catalunya per sexe (1920-1970). Índex 100 = 1920

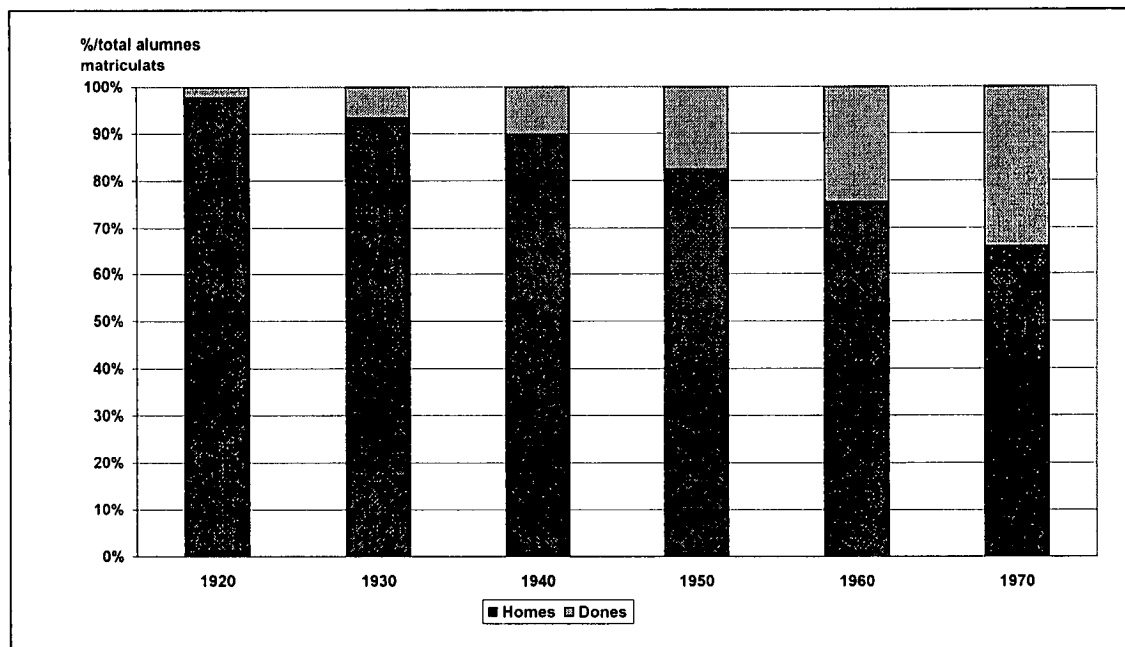
Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España*. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

.Una minoria, però majoritàriament de sexe masculí.

Els càlculs sobre la cohort de 18-23 anys segons el sexe, evidencien la enorme clivella entre la presència masculina i la femenina a la universitat. Veure-ho a distància i a través de les sèries estadístiques històriques és com visualitzar el llarg camí que han seguit les dones per fer-se presents, en un món, el del saber i la ciència, que els hi era vedat.

De ser tant sols 30 el 1915, -un 0.8% del total del universitaris, han passat a ser 2,158 el 1960, un 24.6% del total d'efectius. El 1970, any on es visualitza d'inflexió són 28,512 i representen el 44%. Un percentatge que no parerà de créixer i que el 2002 superarà en nombre i percentatge del homes

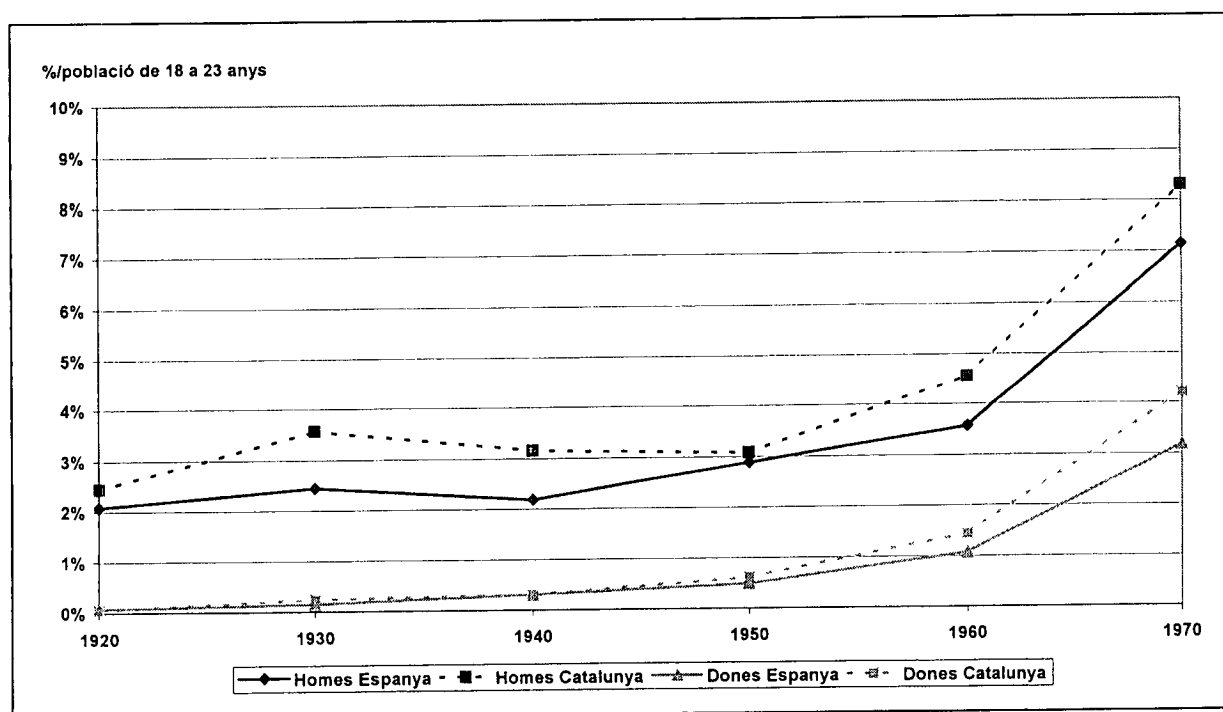
**Gràfic III. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a Catalunya per sexe (1920-1970)
Percentatge sobre el total d'alumnes matriculats cada any**

Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España*. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

Són uns percentatges que difereixen poc dels de l'Estat¹⁷. Més elevats en el cas de Catalunya, especialment als anys cinquantes, i, sobretot fins l'any 1970, on sembla evidenciar-se una distància més gran.

Gràfic IV. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a Espanya i Catalunya per sexe (1920-1970)
Percentatge sobre la població de 18 a 23 anys

Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España*. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

¹⁷ Parlar de l'Estat, és tenir present el mapa universitari estatal, que, fins el 1968, apart la Universitat de Barcelona –única a Catalunya– comptava només amb 11 universitats. Vegeu la cronologia de les universitats a l'Estat Espanyol. en annexa,

**Un apunt sobre la distribució dels universitaris per facultats*

Fins al 1970 la Universitat de Barcelona compta amb 5 Facultats, Medicina, Dret, Ciències, Filosofia i Farmàcia. Vegeu-ne la distribució en la taula núm IV. S'hi poden fer algunes observacions

Segons la importància numèrica dels universitaris, fins el 1960, són les facultats de Medicina primer i la de Dret les que apleguen el major nombre d'estudiants. Amb un desenvolupament sostingut fins al 1960. Ciències es la tercera en importància, seguida de la de Farmàcia. La facultat més minoritària del període és la de Filosofia. L'any 1970 marca un canvi radical en la tendència que sembla relacionada amb la progressiva presència de les dones en els estudis universitaris.

En efecte, el 1970 és sobretot la Facultat de Filosofia la que compta amb més estudiants. I són les dones les que superen en percentatge al homes, com es pot comprovar, dels 8.945 matriculats, 4.872 són dones, representen un 54.5%. Les Ciències són els altres estudis que passen al segon lloc, amb un 30% de dones. Medicina manté la seva importància, també així mateix amb una progressiva presència d'estudiants de sexe femení¹⁸. Són els estudis de Farmàcia els que evolucionen de forma sostinguda, i, percentualment amb major presència de dones respecte dels homes.

Escullen les dones estudis feminitzats? Fins el 1960, Ciències és la Facultat que compta amb una major presència de dones i més sostinguda durant el període. Després Farmàcia, més minoritària al començament, però que molt aviat –des del 1930– compta amb presència femenina considerable. La Medicina, l'os dur de rossegar, (5 dones a l'any 15, 15 a l'any 20, 34 a l'any 30, ...). Filosofia, la facultat on s'hi comença amb prudència, però que anirà observant un augment considerable, fins arribar al salt exponencial del 1970. I, finalment Dret, uns estudis inescrutables per les dones a l'inici, el 1920 encara no hi havia cap dona, i el 1960 només en hi havia 132.

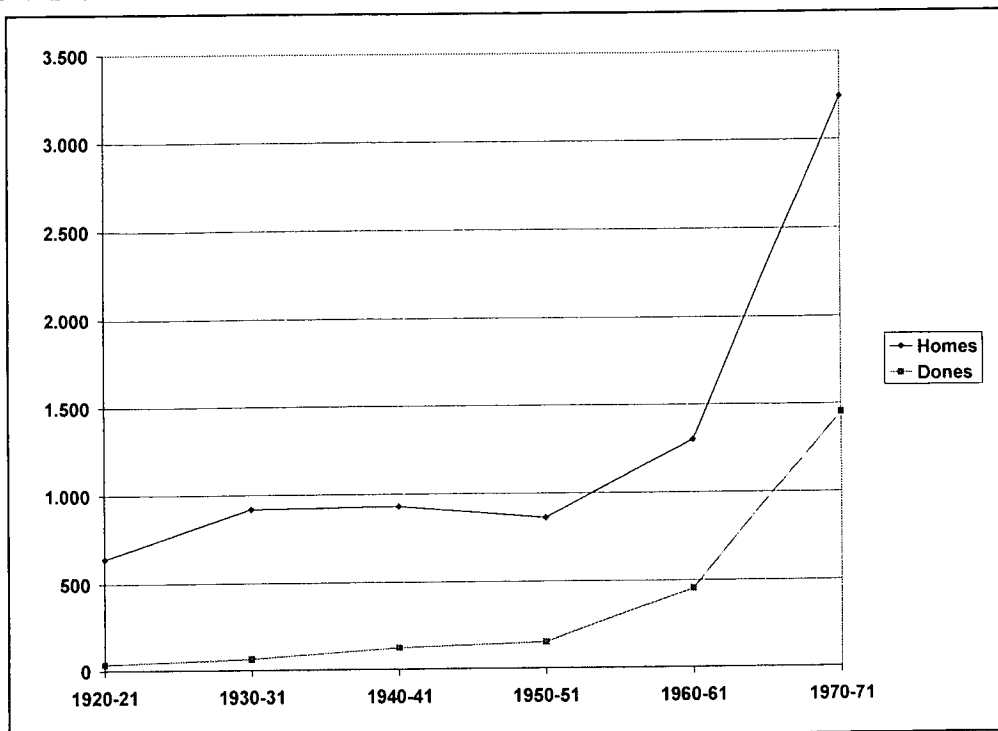
Unes tendències que canviaran de forma important a partir del 1970.. Filosofia, humanitats i Ciències Socials es consolidaran com a estudis de presència majoritària de dones. Ciències i farmàcia seguiran amb percentatges similars. Medicina, i Dret, esdevindran estudis molt feminitzats.

¹⁸ El 1970 són ja 1235 dones les que estudien medicina, una mica lluny de les 5 que s'inicien a la carrera l'any 1914.-15)

Taula núm. IV
Catalunya: Evolució dels estudiants universitaris per anys, facultats i sexe¹⁹

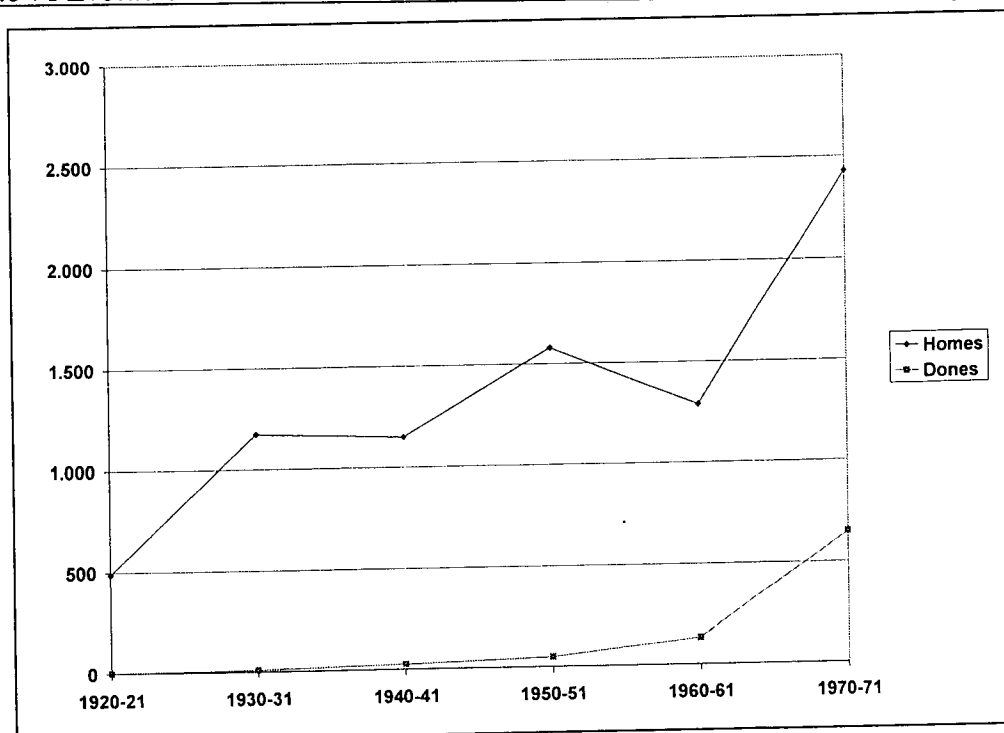
Anys acadèmics	Ciències		Dret		Farmàcia		Filosofia		Medicina		Econòmiques		Total		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
1909-10			546			623			175			921			2.674
1914-15	745	10	755	576	0	676	486	5	491	260	10	270	1.161	5	1.166
1920-21	639	32	671	487	0	487	431	16	447	226	10	236	1.184	15	1.199
1930-31	918	60	978	1.171	9	1.180	1.404	227	1.631	108	45	153	1.641	34	1.675
1940-41	930	122	1.052	1.148	25	1.173	447	160	607	672	161	833	1.131	25	1.156
1950-51	860	149	1.009	1.578	47	1.625	504	378	882	174	368	542	1.650	74	1.724
1960-61	1.298	453	1.751	1.287	132	1.419	709	579	1.288	515	748	1.263	1.707	160	1.867
1970-71	3.243	1.452	4.695	2.428	648	3.076	850	936	1.786	4.073	4.872	8.945	4.291	1.235	5.526
													1.111	86	1.197
													3.947	537	4.484
													18.832	9.680	28.512

Gràfic V Evolució del nombre d'alumnes matriculats a ciències a Catalunya

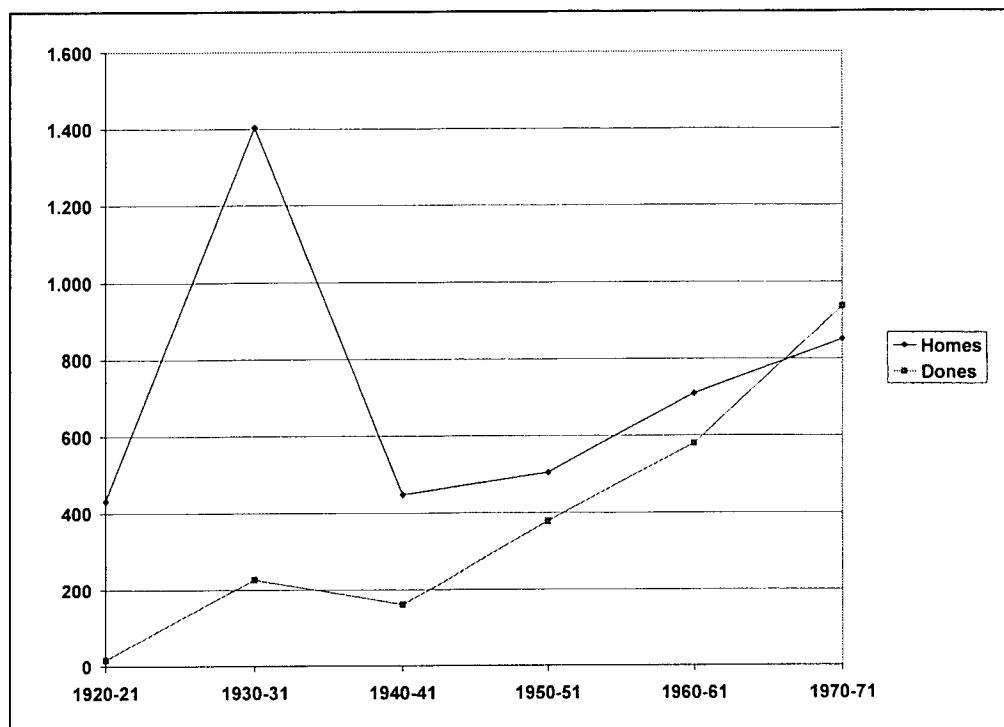
Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España*. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

Gràfic VI Evolució del nombre d'alumnes matriculats a dret a Catalunya

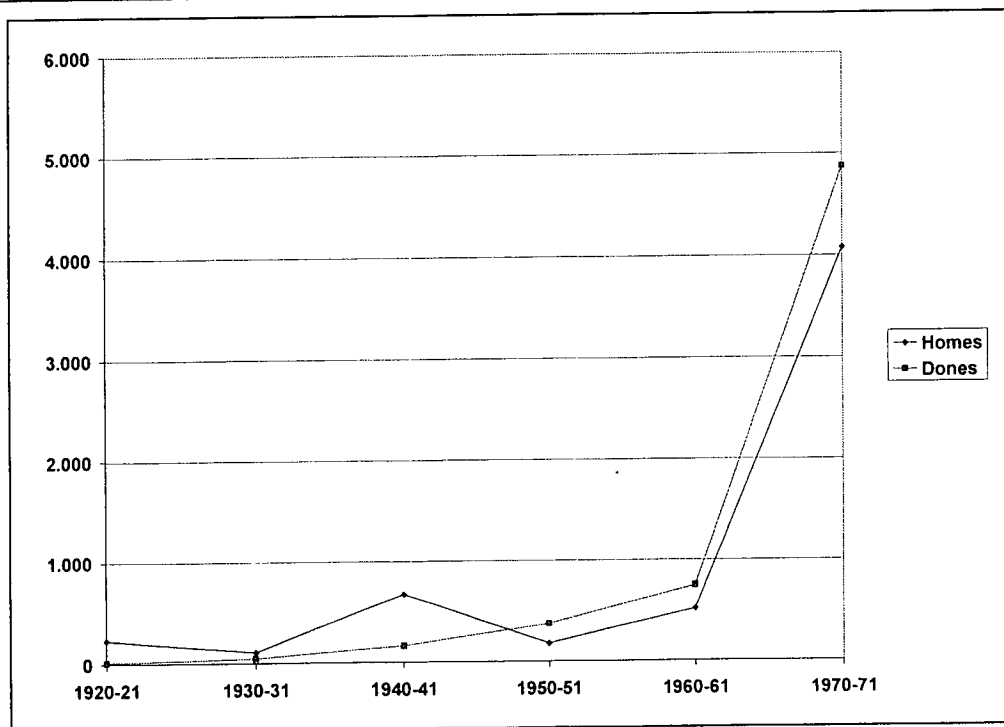
Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España*. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

Gràfic VII Evolució del nombre d'alumnes matriculats a farmàcia a Catalunya

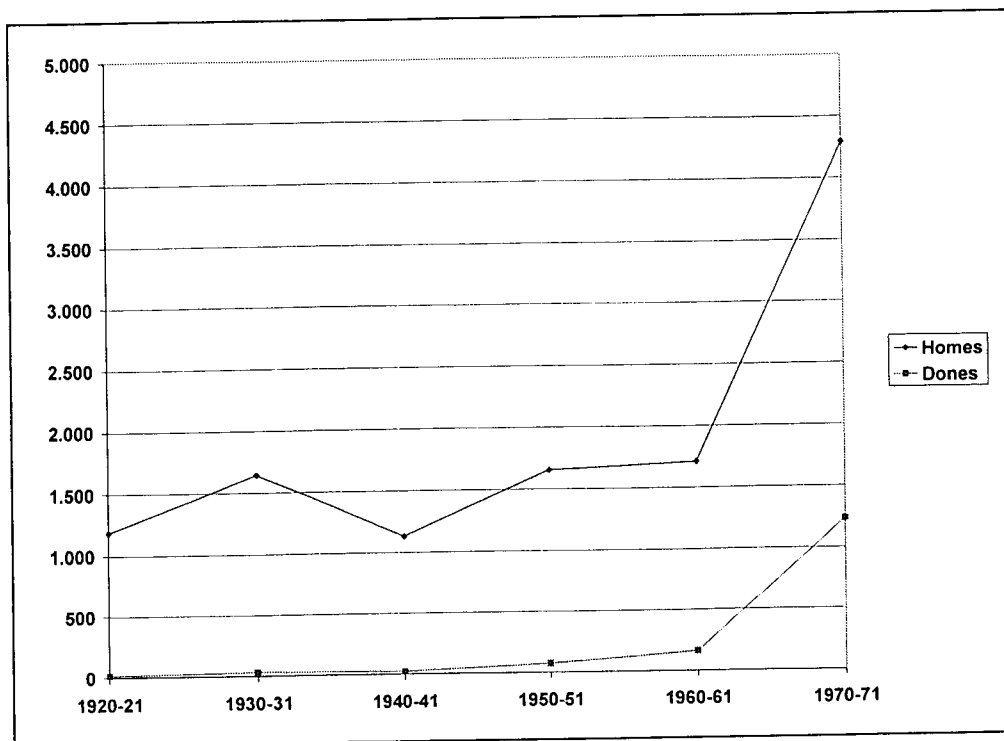
Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística*. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

Gràfic VIII Evolució del nombre d'alumnes matriculats a filosofia a Catalunya

Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística*. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

Gràfic IX Evolució del nombre d'alumnes matriculats a medicina a Catalunya

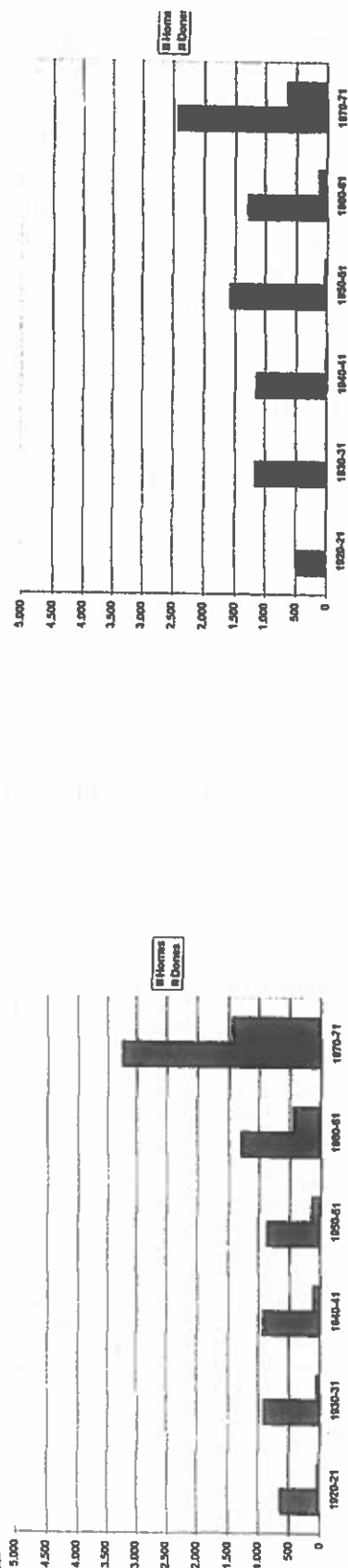
Fonts: Elaboració pròpia a partir dels butlletins del *Anuario estadístico de España*. Presidencia del Consejo de Ministros. Dirección general del Instituto geográfico, cadastral y de Estadística. Madrid. Anys: 1911, 1916, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961 i 1971

Distribució per facultats i sexe. 1910-1970

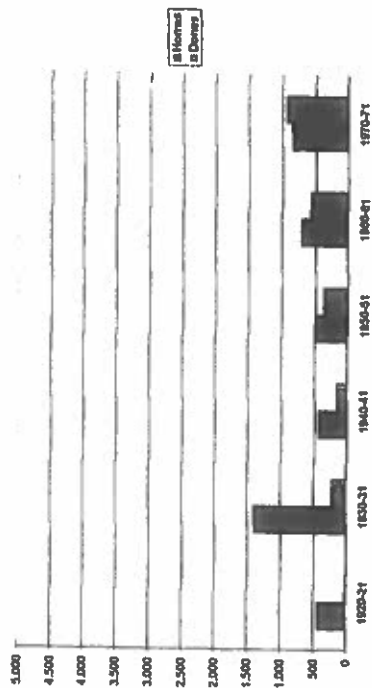
Alumnes matriculats a les universitats catalanes segons el tipus d'estudi

Ciències

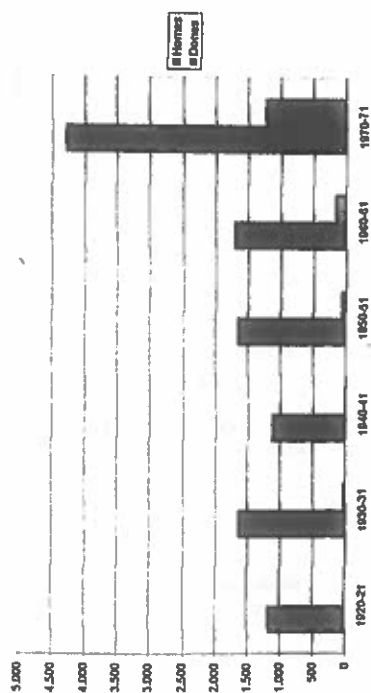
Dret

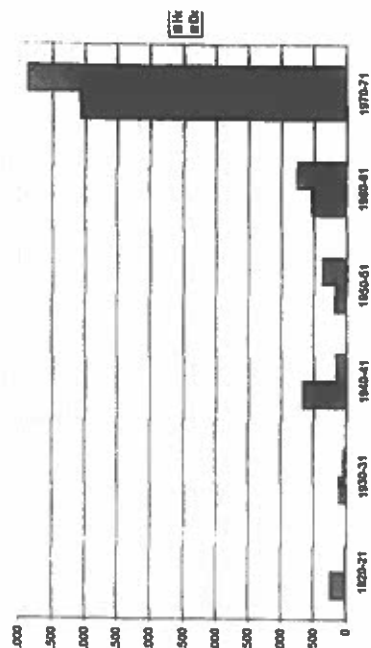
Farmàcia

Medicina

Filosofia

2.4 Les estadístiques universitàries entre 1970 i 2001/02

***Un creixement de quasi un 400% entre 1970 i 2001**

A partir del 1970 els canvis a la universitat s'acceleren. Es diversifiquen facultats i titulacions dins de cada facultat. Les mateixes àrees de coneixement agrupen titulacions diferents. Els estudis de cicle curt van formant part progressivament dels estudis universitaris.²⁰ De fet, com avisa Perez Díaz²¹, caldria matisar el creixement exponencial dels estudis superiors, contemplant que el gruix més important ho és en els estudis de cicle curt.²² I afegeix encara, relacionant-t'ho amb la primera constatació, que una bona part del creixement és degut a la pròpia oferta "universitària", que implica canvis d'etiqueta en el rang dels estudis que s'ofereixen com a universitaris. Es en l'estadística del 1970-71 on s'hi pot observar la inclusió dels estudis de cicle curt, molts dels quals abans no tenien el rang d'universitaris.. Vegeu en la il·lustració 10 de la pàgina 79 la llista dels estudis de cicle curt considerat ara ja estudis universitaris.

A Catalunya no hem trobat les dades treballades a partir dels estudiants de cicle curt i cicle llarg. Però una primera aproximació feta per els matriculats dels cursos 1990-91 semblen confirmar la seva importància. Vegeu-ho en les dades de la il·lustració núm. 10 (pàg. 105) : prop d'un 35% dels estudiants ho fan amb titulacions universitàries de tres anys. Amb diferències, això sí, segons la mateixa oferta universitària. Són els estudiants d'enginyeries tècniques (els antics peritatges) els que és desvien en més de quasi 15 punts de la mitjana (són 53,6%). També són significatives l'àrea de socials i la de ciències de la salut. A socials, s'hi incorporen els mestres, els graduats socials i els de treball social. I a C.de la salut les infermeres i òptics, entre altres..²³

Sigui com sigui, amb la nova sèrie de dades, sumats cicle curt i cicle llarg, que són les que s'utilitzen per les anàlisi de la universitat²⁴, el creixement des de l'any 1970-71 és

²⁰ Vegeu en quadre apart i annexes les agrupacions i titulacions segons els diferents períodes. Per Catalunya és prenen en consideració les dades del DURSI. El primer butlletí del DURSI és el de les estadístiques universitàries del 1988/1989. Hi ha, però les sèries estadístiques històriques des del 1970/71. Amb algunes mancances, per exemple no hi són per sexe. D'aquí que per les dades detallades de l'any 1970-71 i del 1980-81, s'utilitzen les del Consejo e Universidades. Anuario de estadística universitaria 1981 i 1981. També són aquestes fonts les utilitzades per les dades d'Espanya.

²¹ Perez Díaz, Víctor i altres. Educación superior y futuro de España, 2001: 109

²² Vegeu la il·lustració de la pàgina 105

²³ L'any 1970-71, a Catalunya, el recompte d'estudiants a partir de les carreres de cicle llarg, les que fins aleshores eren les universitàries eren en Total 38.156 estudiants (dels quals 29.556 de les titulacions de sempre i 8.600 de tècnics superiors). De les de cicle curt acabades d'incorporar al rang universitari, el total era de 22.418 estudiants. un 37% del total. Una proporció que es mantindrà amb tendència a créixer amb la incorporació de noves titulacions. Es un indicador potent per mesurar el canvi universitari, que ja des del 1970 s'apunta que és un canvi sobretot en l'etiqueta d'universitari. Fonts: Les universitats de Catalunya. Estadística universitaris. DURSI, Memoria del 1988. Es el primer butlletí del DURSI, on hi apareixen les sèries històriques publicades per el Ministri de Madrid.

I una pregunta que suggereix les dades, les propostes actuals de Bolonya del diploma als tres anys per totes les carreres (del 3+2 o del 3+1) és una nova manera d'adequar l'oferta universitaris més de prop d'allò que ja existeix?. Es l'etiqueta d'estudis universitaris la que canvia per seguir donant ara "des de la universitat" allò que ja impartien -i potser millor- escoles tècniques i professionals de rang mig.

²⁴ Que inclouen els estudis tècnics superiors i tots aquells altres estudis fins aleshores considerats mitjos . com el magisteri , infermeria i les enganyaries i peritatges tècnics, Unes categories que no era pertinent usar-les abans del 1970, però que molts estudiosos en ares de "comparar" les han reconstruït , tot incloent com a universitaris tots els estudis mitjos que des de principis de segle XX i fins al 1970 no eren universitaris. Són opcions teòriques. Aquí hem optat per dues sèries de dades segons allò que s'etiquetava d'universitari en cada època. t

importantíssim. I és a partir d'aquestes xifres que es pot afirmar el creixement espectacular del quasi 400%²⁵

En efecte, el nombre d'estudiants que el 1970 eren 60.574, passen a ser 224.177 ²⁶el curs 2001/02. S'han multiplicat per 4. Un nombre que és confirma si ho contemplem a partir de la seva importància relativa, calculant la proporció que representa respecte de la cohort d'edat de 18-23 anys. Vegeu-ho en la taules de l'annex. També en els gràfics XV i XVI

Seria interessant poder-lo desglossar per alumnes de cicle curt i de cicle llarg. Així com també contrastar-ho amb el nombre de titulats per poder matisar els resultats. Ho proposem per fer-ho més endavant, .

²⁵ El 1970 els alumnes de les escoles superiors d'arquitectura i d'enginyeria són 8.600 efectius. Vol dir que si els haguéssim sumat a les series anteriors, haurien sumat al voltant dels 38.000 matriculats. El resta, fins arribar als 60.574, són els prop de 22,000 estudiants de les carreres curtes.

²⁶ El nombre total d'estudiants matriculats, en tots els cicles i per tots els centres, associats i homologats.

Il·lustració num 5

Importància del estudis de cicle curt. Un exemple a partir de les dades del curs 1990/91

A) Catalunya: % d'alumnes de cicle curt sobre el total. Curs, 1990-91.

	Total alumnes	Alumnes cicle curt	%d'alumne cicle curt sobre el total
Humanitats	26.912	1.209	4.5%
Ciències socials	70346	25.046	35.6%
Ciències	18.162	2.975	16.4%
Ciències de la salut	16.498	5.666	34.3%
Tècnica	32.935	17.649	53.6%
Total	164853	52,545	31.9%

Fonts: Elaboració pròpia partir de Estadística de la enseñanza superior 1991.1991. i del Dursi

B) Titulacions/Estudis de cicle curt dins de cada àrea. Curs 1990-1991

àrea de socials:	Estudis d'empresarials
	Graduats socials
	Gestió i administració pública
	Professorat EGB
	Treball social
Humanitats	Biblioteconomia
	Traductors i intèrprets
	Teologia
Ciències exactes	
I naturals	Estadística
	Informàtica
Mèdica	
Ciències de la	
Salut	Òptica
	Podologia
	Infermeria
	Fisioteràpia
	Dietètica i Nutrició
Tècnica	
Enginyeria i	
Tecnologia	Arquitectura tècnica
	Enginyeria tècnica agrícola
	Enginyeria tècnica forestal
	Enginyeria tècnica industrial
	Enginyeria tècnica sistemes
	Enginyeria tècnica gestió
	Enginyeria tècnica minera
	Enginyeria tècnica Obres públiques
	Enginyeria tècnica telecomunicacions
	Enginyeria tècnica tipogràfica

Font. Elaboració pròpia a partir de Estadística de la enseñanza superior 1991.1991. i del Dursi .dades pel curs 1990.91

Les dades , que provenen primer del DURSI, que el primer butlletí es del 1988/89, tot i que conté series històriques des del 1970-71, i contrastes amb les del Ministri, del Consejo de Universidades, *Anuario Etsadística Universitaria*, són les següents :

Taula 5. Alumnes matriculats a les universitats catalanes

Curs	Alumnes matriculats
70/71	60.574
71/72	66.216
72/73	67.531
73/74	69.777
74/75	74.602
75/76	89.190
76/77	95.454
77/78	104.839
78/79	94.589
79/80	101.379
80/81	104.556
81/82	105.380
82/83	108.078
83/84	114.753
84/85	120.687
85/86	129.617
86/87	138.331
87/88	146.438
88/89	152.683
89/90	154.799
90/91	164.990
91/92	173.753
92/93	175.044
93/94	181.728
94/95	193.069
95/96	196.892
96/97	200.277
97/98	205.735
98/99	215.039
99/00	219.075
00/01	221.889
01/02	224.177

Fonts:Elaboració pròpia a Partir del butlletins del DURSI 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitaria* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81.

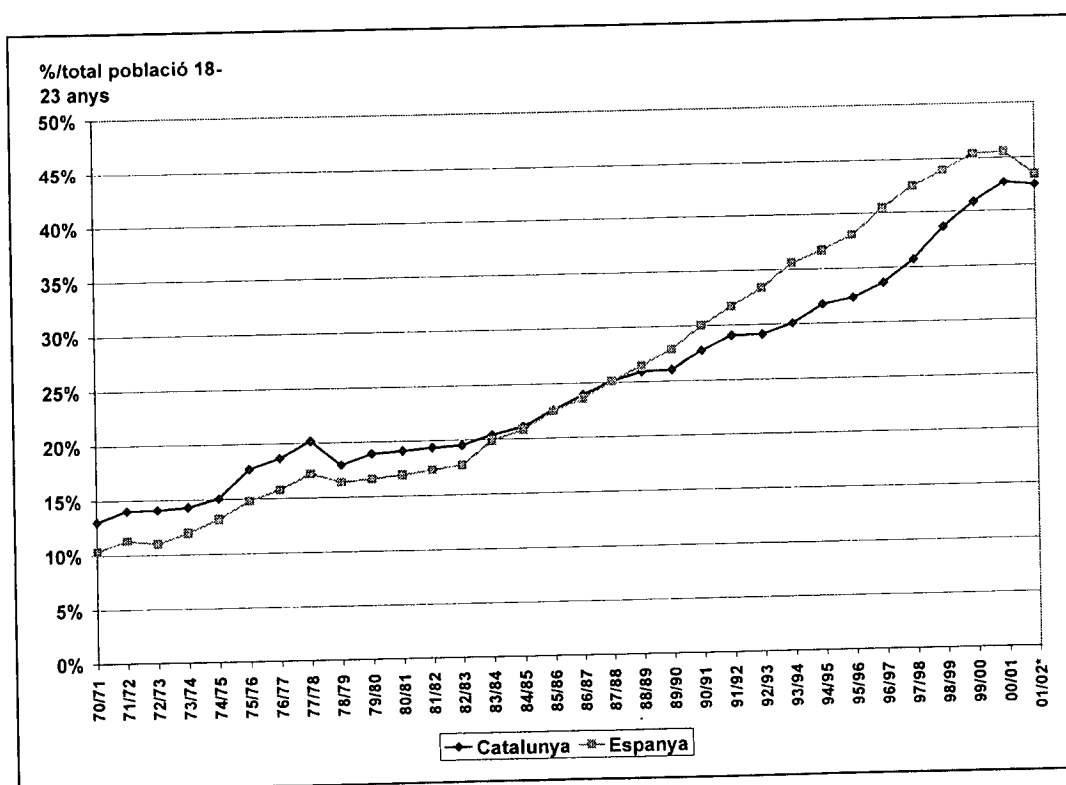
Taula 6. Alumnes matriculats a la universitats segons sexe. Catalunya (1980-2001)

Xifres absolutes			
Curs	Homes	Dones	TOTAL
80/81	57.542	47.014	104.556
90/91	81.155	83.835	164.990
00/01	102.689	119.200	221.889

Percentatges per curs			
Curs	Homes	Dones	TOTAL
80/81	55,0%	45,0%	100,0%
90/91	49,2%	50,8%	100,0%
00/01	46,3%	53,7%	100,0%

Fonts:Elaboració pròpia a Partir del butlletins del DURSI 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitaria* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81.

Gràfic XV. Evolució del nombre de matriculats a les universitats a Catalunya i Espanya (1970-2002)
Percentatge de la població de 18 a 23 anys

Fonts:Elaboració pròpia a Partir del butlletins del DURSI 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitaria* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81.

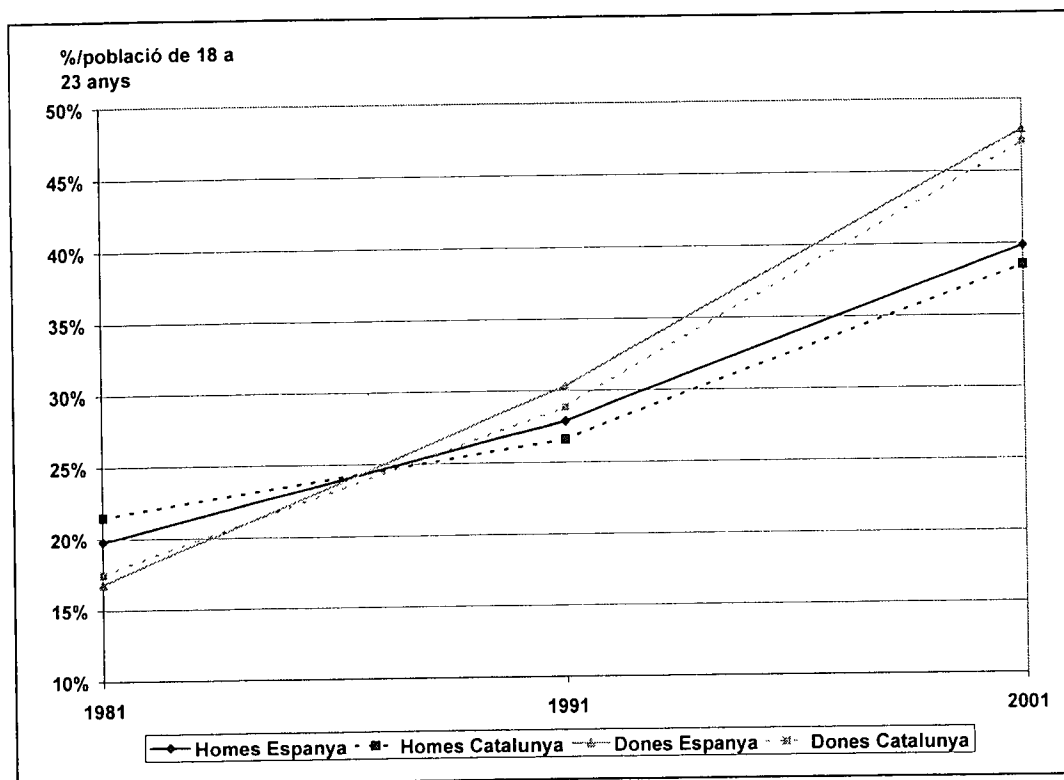
El creixement és sostingut, amb un punt d'inflexió el curs 1990-91, any que coincideix amb una major oferta universitària. En efecte, com es pot comprovar és a partir del 1990/91 que els percentatge d'universitaris depassa d'un 26% fins a arribar el 43%.

Respecte de l'Estat Espanyol és interessant comprovar el canvi que és produeix a partir del 1982, coincidint amb l'adveniment al poder del Partit Socialista. El 1982 marca un

abans i un després a Catalunya Des del 1982 per primera vegada - des dels inicis dels segle XX. – Catalunya comença a perdre pes universitari respecte de l'Estat. El seu percentatge, respecte de la cohort de 18-23 anys comença a baixar aquest any, i, com es pot apreciar , fins el 2002 reforça les distàncies a la baixa.

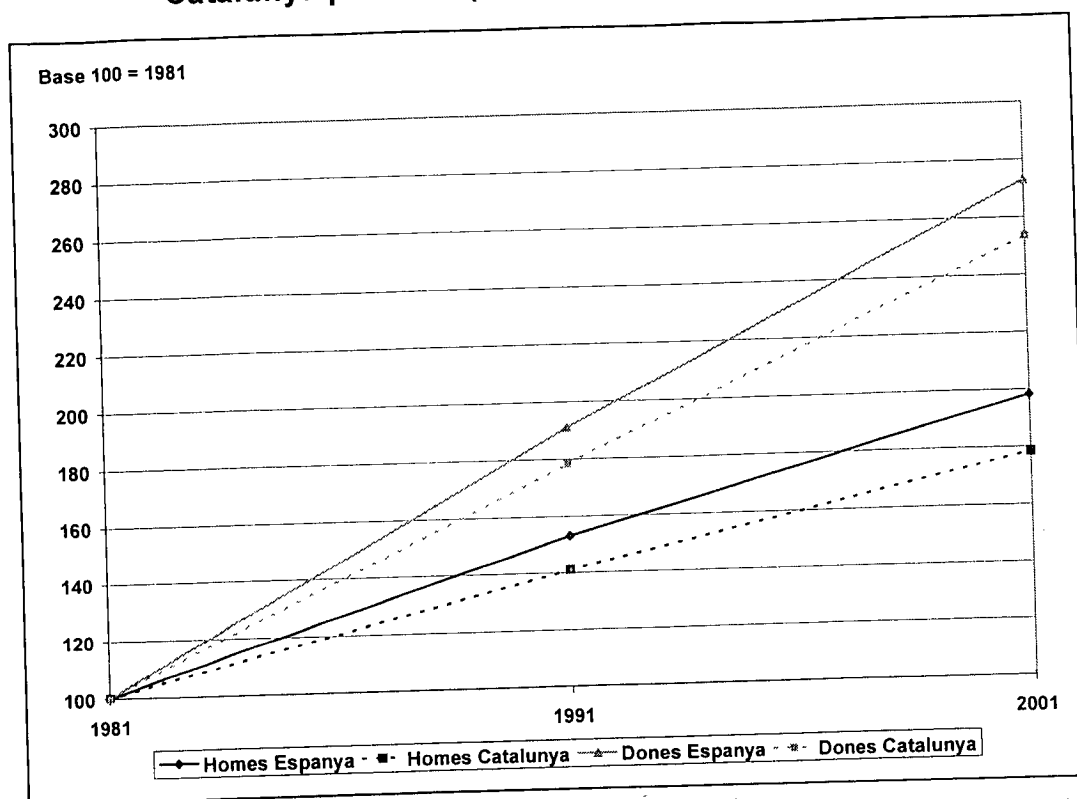
Un percentatge i unes proporcions que es confirmen i mantenen si es fan els càlculs per sexe (vegeu el gràfic XVI) i que es pot comprovar la seva rellevància mostrant-ho a partir de l'evolució des del 1981, partint del 1981 com a índex 100, (vegeu-ho en el Gràfic XVII)

**Gràfic XVI. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a Espanya i Catalunya per sexe (1981-2001)
Percentatge sobre la població de 18 a 23 anys**

Fonts: Elaboració pròpia a partir del butlletins del DURSÍ 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitària* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81.

Gràfic XVII. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a Espanya i Catalunya per sexe (1981-2001). Índex 100 = 1981

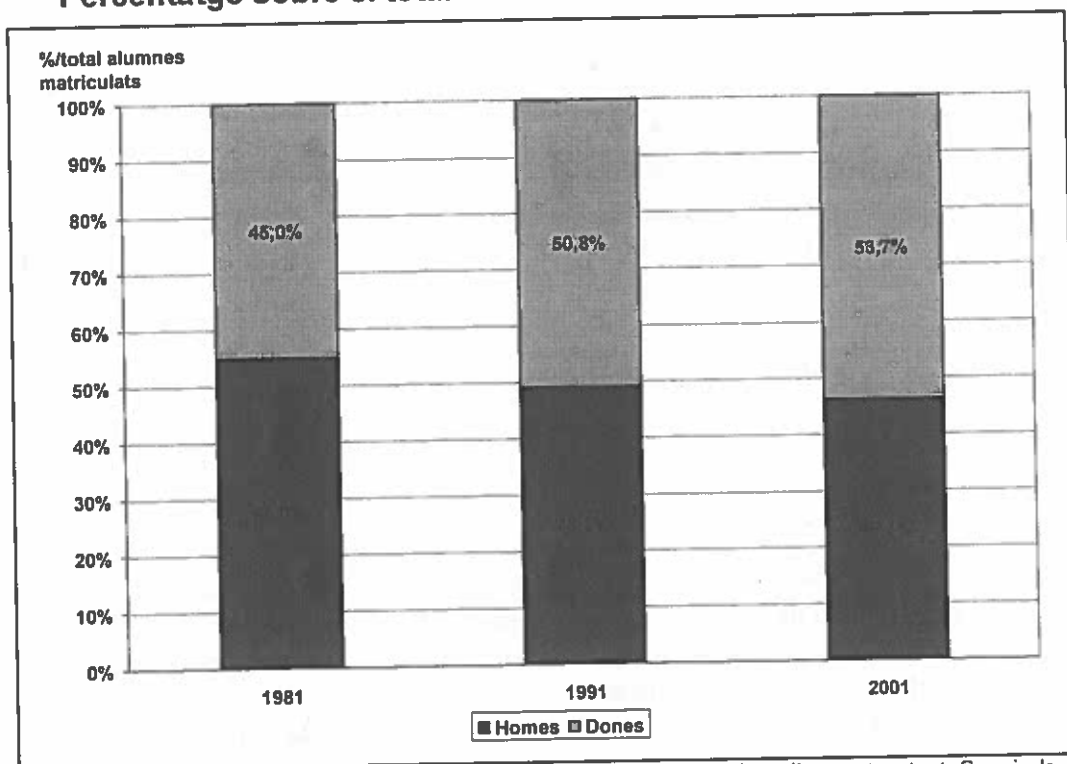
Fonts: Elaboració pròpia a partir del butlletins del DURSÍ 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitària* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81

***La participació de la dona: A Catalunya un 53.7% el curs 2000/2001.**

El creixement universitari implica un creixement de la participació femenina encara més significatiu. Tan a Catalunya com a l'Estat Espanyol (gràfic XVII) es pot observar que el curs 90/91 és l'any que marca un punt d'inflexió igualant a l'alça el percentatge de presència a la Universitat. Un percentatge que a partir d'aquest moment s'invertirà. Seguint les pautes Europees i de les societats occidentals, les dones són majoria a la Universitat, i són també les que obtenen, percentualment, millors resultats que els homes.

A Catalunya (gràfic núm. XVIII) es pot observar que el curs 2001-2002 ja són un 53.7% les dones universitàries. Estem molt lluny d'aquell 1 % de començaments de segle. L'augment de la presència és sostingut, tot i que, també com a Europa, encara no és puguem observar una correspondència entre estudis universitaris, currículums excel·lent i càrrecs en llocs de decisió per part de les dones.

Gràfic XVIII. Evolució del nombre d'alumnes matriculats a Catalunya per sexe (1981-2001)
Percentatge sobre el total d'alumnes matriculats cada any

Fonts: Elaboració pròpia a partir del butlletins del DURSI 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitaria* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81

Uns percentatges que cal matisar-los a partir de la distribució de les dones segons les àrees de coneixement. A Catalunya, com arreu, és constata que la creixent participació de la dona a la universitat va junt amb una participació en àrees i ensenyaments més feminitzats.

***Distribució dels estudiants segons àrees de coneixement i sexe²⁷**

Les àrees de coneixement han anat variant amb el temps. És difícil homologar-les. Amb tot, seguint les pautes del DURSI, hem elaborat dues taules. La primera (taula núm. 7) on s'hi fa una comparació per àrees de coneixement per tal d'observar, a nivell global, com l'augment del nombre d'universitaris ha afectat diferentment les distintes àrees. La segona taula (taula núm. 8) contrastant les xifres per àrees de coneixement i sexe permet així mateix de veure com l'elecció d'una carrera no és independent de ser home o dona. En qualsevol s'hi dibuixen unes correlacions, força nítida en alguns casos entre ser dona i estudis que són propis de professions feminitzades.

²⁷ Les àrees de coneixement han anat variant en el temps, a títol d'exemple vegeu en annexa el llistat de titulacions i estudis que integren cada àrea, Tan per l'any 1970-71 com per l'any 2000-2001

Taula 7: Nombre d'estudiants per àrees de coneixement.
Catalunya 1970/71 – 2001/2002. Índex 100= 1970/71

	1970/71	2000/01	Índex
Socials	9612	100.575	1046
Tècnica	23315	57.836	242
Humanitats	15109	25.028	165
Mèdica	7312	20.271	277
Ciències	5226	14.729	281
Altres			
Total	60574	221.889	366

Fonts:Elaboració pròpia a Partir del butlletins del DURSI 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitaria* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81

Des del 1970/71 fins al 2001 , la progressió global dels universitaris d'un 400% (366.70%) és desigual segons les àrees de coneixement²⁸ . Calculant l'índex 100 el 1970/71, podem observar com el creixement dels estudiants està concentrat a l'àrea de socials, que és multiplica per 10. En canvi és més petit a Humanitats, , amb 1.6 de més i tant ciències, con la Mèdica o la Tècnica l'augment és 2.8, 2.77 i 2,42 respectivament. Es doncs l'àrea de socials la que caldria esbrinar i analitzar per tal de comprendre, on i perquè d'aquest augment multiplicat per 10.

Una progressió desigual, que també ho és si ho contemplem per cicles curts i cicles llargs. La comparació la fem per les dades que tenim, les del 1970/71 i les del 1990/91, que tot i que tinguem les del 2000/2001, marquen com a mínim una tendència interessant

Taula 8: Nombre d'estudiants per àrees de coneixement., segon cicles curts o llarg
Catalunya 1970/71 – 1990-91 Índex 100= 1970/71

	1970./71			1990/91			Índex		
	Cicle llarg	Cicle curt	Total	Cicle llarg	Cicle curt	Total	Cicle llarg	Cicle curt	total
Socials	7.560	2.052	9.612	45.300	25.046	70.346	599	1220	731
Tècnica	8.600	14.715	23.315	15.286	17.649	32.935	177	119	141
Humanitats	9.458	5.651	15.109	25.703	1.209	26.912	271	-213	178
Mèdica	7.312	--	7.312	10832	5.666	16.498	--	--	225
Ciències	5.226	--	5.226	15,187	2.975	18.162	--	--	347
Altres						--			
Total	38.156	22.418	60.574	112,308	52.545	164.853	294	234	272

Fonts:Elaboració pròpia a Partir del butlletins del DURSI 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitaria* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81

²⁸ Sempre a partir de les agrupacions oficials, que com es pot comprovar en l'annex han canviat en el temps

Es confirmen les tendències observades en les dades comparatives amb l'any 2000-01 de les e. L'anàlisi desglossat per cicles curts i llargs, ens fa avinent que en l'àrea de socials l'augment més important és en els estudis de cicle curt.

A Catalunya, les dades per sexe i àrees de coneixement consten des de l'aparició del DURSI, les primeres són les del 1980-81. Així son aquestes les que comparem.

Taula 9: Distribució segons sexe, per àrees de coneixement.
Anys 1980/81 i 201/2002.,²⁹

	1980/81			2000/01		
	Total	Dones	%dones	Total	Total dones	%dones
humanitats	60.555	31.934	52.73	25-028	16.261	64.97
ciències	9.339	4.314	46.19	14.728	8.520	57.84
Socials(1)				100.575	63.504	63,14
Mèdica/ciències de la salut	15.032	8.399	62.56	20.271	15.584	76.87
Tècnica	19.630	2.367	12.05	57.836	14.078	24.34
Altres				3.450	1-253	36.31
Total	104.556	47.014	45-%	221.889	119.200	53,7

Fons:Elaboració pròpia a Partir del butlletins del DURSI 1988-89 i següents i del *Anuario d'estadística universitaria* Consejo de Universidades pel curs 1970-71 . 1980-81

(1)Socials, el 80/81 forma part de l'àrea de coneixement Humanitats-Ciències socials.

Les xifres són contundents. Si contemplem conjuntament humanitats i socials³⁰(a fi de poder-ho comparar), és pot observar que del total d'estudiants d'aquestes dues àrees, el 1980-81. del total d'estudiants, 31.934 són dones, un 52.73 són dones. Proporció que si l'observem el 2000/01 veiem que passa a ser d'un 63.50% de dones.

Unes xifres que cal contextualitzar-les, és l'àrea amb un nombre més gran d'estudiants, doncs, a més a més d'un major percentatge de dones, vol dir que també amb nombre és on en hi ha més.

²⁹ Vegeu en annexa un llistat complet de les àrees de coneixement i les titulacions dins de cada àrea vigents a partir del 1990-91. Més endavant s'ampliaran algunes titulacions segons les universitats. Però bàsicament aquesta és la divisió per àrees que es mantindrà fins el 2001-2002

³⁰ Fins el 1988/89 **Humanitats i ciències socials** són una mateixa àrea de coneixement. Inclou: de cicle llarg: Belles Arts, , CC.Econòmiques i empresarials, CC. De la Informació, CC Polítiques i Sociologia, Dret, Dret<Canònic, Filosofia i Lletres (Filologia, Filosofia i CC.Educació i Geografia i Història) Psicologia i teologia. I de cicle curt: Biblioteconomia i documentació, Empresarials, professorat d'EGB, Traducció i interpretació i Treball Social. Font: Anuario de Estadística Universitaria 1980/81 i 1988/89.

A partir del 1990-91, les dues àrees es separen. **Ciències Socials**: de cicle llarg: Ciències econòmiques i empresarials, CC polítiques i Sociologia, CC de la informació, Dret i psicologia, de cicle curt: Empresarials, graduats socials, gestió i administració pública, professorat d'EGB i treball social. **Humanitats**. De cicle llarg: Belles Arts, Filologia, Filosofia pedagogia, Geografia e Història. I de cicle curt, Biblioteconomia i documentació i Traducció i interpretació. Font Anuario de Estadística Universitaria 1990/91

Igualment a ciències de la salut. Tot i que en importància es situen després de socials i freqüentment de les tècniques, són les que compten amb major percentatge de dones. El 1980/81 aquestes representen un 62.56%, però el 2001, són un 76.87 %. . Una proporció altíssima si es té en compte que qui sí que majoritàriament són professions feminitzades.³¹ .

Les ciències, menys nombroses en nombre en el seu conjunt , és una àrea on les dones comparteixen per igual amb els homes. Igual que en la anterior etapa és un terreny amb percentatges importants de dones. , amb un 46.19% el 80/81 i un 57.84 el 200/01, percentatge al voltant de la mitjana o com és el cas del 2001, un percentatge que supera la mitjana.

La tècnica, amb importància a nivell global.³² segueix sent el clos tancat i de domini majoritàriament masculí. En efecte, a jutjar per els percentatges és pot apreciar que igual que passava en la anterior etapa és encara un terreny de difícil accés per les dones. Tot just un 12.05 de dones el 80/81 i un 24.34% el 2001..

Conclusió. Cal constatar l'important creixement per part de les dones , tant en xifres absolutes com relatives. Però desigual i cap a titulacions clarament feminitzades, a jutjar si més no per les àrees de coneixement on hi estan matriculades les dones.

3. Per anar tancant el panorama: Un apunt sobre els estudis de tercer cicle

Les profundes transformacions en la institució universitària . tenen , en el tercer cicle, un dels punts d'inflexió que ajuden a veure una mica més clar la magnitud dels canvis en el sistema d'ensenyament. Per una banda, també , com a les llicenciatures, aquests s'han ampliat. Cada vegada més els joves romanen més anys en el sistema educatiu. Els estudis de tercer cicle, en forma de mestratges són els que donen una formació especialitzada obrint pas al mercat de treball. També però són molt diversos i amb fortes desigualtats d'accés. De fet, a Catalunya, un estudi aprofundit de la oferta dels estudis de tercer cicle, qui els ofereix, per cursar què i adreçats a qui pensem que ens acostaria molt a una comprensió del món de les elits, i, sobretot, a les noves formes de relació entre sistema d'ensenyament i elits.

De moment deixem la porta oberta, assenyallem breument la història de l'inici i transformació d'aquests estudis. Apuntem les dades que mostren el canvis –només en aquells estudis canalitzats a través de les universitats catalanes- i, per acabar voldríem situar aquestes dades al interior d'unes preguntes bàsiques:.

Quins són aquells estudis que abans i ara obren camí i/o consagren les elits dels països?
Com s'estructura el camp dels estudis de tercer cicle de prestigi?

³¹ Recordar que les ciències de la salut engloben
cicle llarg: Medicina, farmàcia, odontologia, Veterinària, Ciència i tecnologia dels aliments
Cicle curt Òptica Podologia Infermeria Fisioteràpia Dietètica i Nutrició

³² De fet comparteixen amb ciències de la salut en quant al nombre d'efectius. Són un del total.

Es pot parlar d'una àrea o camp de coneixement prioritari? Quin paper hi juguen i/o hi ocupen en el camp internacional dels estudis d'elit? ³³

3.1. Breu introducció històrica:

Els estudis de tercer cicle, entesos com a formació postuniversitària, realitzats en el mateix marc de la universitat, compten amb una llarga tradició. Històricament (i encara avui en dia) se l'ha denominat doctorat el qual, amb o sense cursos específics, ha suposat el programa o marc necessari per a realitzar una tesi doctoral la defensa de la qual acaba conferint el títol de doctor a la persona que l'ha efectuada i defensada amb èxit. Aquest títol, requisit indispensable per a obtenir un cert grau dins l'acadèmia no ha tingut mai una aplicació directa al mercat de treball. Ara bé, l'alt prestigi i reputació que ha conferit la societat al esmentat títol fins fa relativament pocs anys (entre una i dues dècades, segons l'àmbit) ha estat un element important a l'hora de situar-se bé al mercat laboral.

La massificació i democratització de la universitat, l'esquerda cada vegada més gran entre el món universitari i el laboral i l'allargament dels estudis han acabat per "devaluar" el doctorat (si més no en el mercat laboral), d'una banda, i obrint el tercer cicle a altres programes diferents als de doctorat, per una altra banda. Tot plegat ha comportat una aposta decidida pel que s'ha anomenat formació continuada. En aquest *boom* d'educació postuniversitària cal afegir-hi el rellevant paper que han tingut les escoles de negoci, les quals foren en certa manera les que varen iniciar aquest procés.

Les escoles de negoci que s'han erigit, ja des dels seus inicis, com a centres prestigiosos de formació de tercer cicle són IESE (Institut d'Estudis Superiors de l'Empresa), vinculat a l'Opus Dei i ESADE (Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses) vinculat a la companyia de Jesús. Ambdues institucions aparegueren el 1958 i han mantingut, des que es varen crear fins a l'actualitat un estret i permanent contacte amb les empreses. Varen sorgir per imitació dels mestratges i escoles de negoci dels Estats Units amb una doble intenció: d'una banda, i tenint en compte que la universitat cada vegada s'universalitzava més, es volia crear un nou mecanisme educatiu de distinció, és a dir un nou tipus d'educació per la distinció el qual havia de trobar el seu punt de partida ara no a l'entrada o accés a la universitat, sinó precisament després d'aquesta. D'una altra banda, es volia donar una educació especialitzada i tecnificada que fos específica per a determinades activitats laborals del món de l'empresa. Això responia a la crítica que se li feia a la universitat de no adequar els seus ensenyaments a les necessitats més immediates de les empreses.

IESE és un institut que només ha cursat i cursa estudis de postgrau i es nodreix d'estudiants d'origen molt divers: llicenciats en econòmiques o altres matèries de la Universitat de Navarra, estudiants d'ESADE, enginyers, fonamentalment. La seva oferta es centra en el prestigi i l'especialització, sobretot, respecte el món de les empreses més ben situades econòmicament.

³³ Es possible parlar d'una certa autonomia dels estudis de tercer cicle d'elit catalans?, quines relacions amb els d'altres universitats i centres de prestigi? Programes, continguts, intercanvi de professorat, etc.

En un altre ordre de coses, hi ha un tipus d'estudis de tercer cicle que la majoria d'elits econòmiques i/o polítiques del país hagi fet? (ex, ESADE, IESE). Moltes preguntes, la resposta a les qual obriria molts camins per entendre la mena de formació, objectius i plantejaments compartit de molts de les elits, siguin, com dèiem a l'inicia, de dreta o d'esquerra

ESADE efectua tant estudis universitaris com de postgrau. Els primers mestratges es varen incorporar als seus plans d'estudis el 1964. Els alumnes d'aquests mestratges provenen tradicionalment de la mateixa ESADE.

Tanmateix, la presència d'aquestes dues escoles de negocis que oferien cursos de postgrau a un públic molt determinat, no va tenir una reacció immediata al desenvolupament de les universitats, però sí que tingueren una repercussió indirecta. La universitat catalana, paral·lelament, va augmentant –tal com hem comentat a l'apartat anterior- amb pas ferm la seva oferta a resultes, entre d'altres motius, d'un increment vertiginós de la democratització de la universitat. Mica en mica va proposant, amb els ulls fixos al sistema anglosaxó els primers mestratges a les universitats públiques, procés que, de fet es dona al mateix temps a tot l'estat espanyol. L'objectiu d'aquests mestratges és, fonamentalment, donar resposta a les necessitats d'especialització dels llicenciats en relació al mercat de treball, ja que en aquest darrer s'hi anaven produint tot un seguit de canvis molt ràpids i que la universitat no acabava de recollir.

Així, el 1983, des de la LRU s'emmarquen legalment tots aquests “nous” estudis de tercer cicle i comencen a proliferar remarcablement. Dos anys més tard, s'introdueixen els mestratges en el sistema educatiu públics amb la promulgació del Reial Decret 185/1985³⁴, de la reforma educativa, que ja va introduir canvis a l'estructura de tercer cicle. Com ja s'ha dit a l'inici, fins aleshores els estudis de tercer cicle es limitaven als de doctorat. Aquest decret permet establir diferents títols de tercer cicle que el 91 es concreten en una normativa que diferencia entre:

- doctorat (estudis reglats)
- mestratge
- magíster
- diplomatura superior
- cursos de postgrau.

3.2. Les dades de tercer cicle: una transformació en els estudis universitaris.

Una anàlisi detallada i afinada dels estudis de tercer cicle ens portaria a analitzar-ne la importància relativa, segons els centres i col·lectius que els imparteixen, Segons també la mena de titulacions amb més o menys prestigi que imparteixen.

La importància és molt variada i, de fet, poden ser estudis amb finalitat purament instrumental per trobar una primera feina, O estudis amb connexions amb universitat de prestigi a l'estranger, com a suport i/o recolzament d'un treball que ja s'està exercint.

El camp dels estudis de tercer cicle és complex. No és pot analitzar linealment, ni fer-ne conclusions massa ràpides. Es un tema que ens queda pendent, oi més donat el nostre objecte d'estudi que pretén mesurar la importància de l'educació superior amb les elits. Les entrevistes realitzades amb catedràtics d'economia i directors de mestratges.

³⁴ Aquest Reial Decret fou substituït pel 778/1998.

També amb directius d'ESADE i del IESE així ho han confirmat. De moment , però aquest és un tema que deixarem per més endavant.

Només, i per acabar aquest panorama del context universitari, mostrem les xifres del DURSI. Són xifres globals però en qualsevol cas evidencien la importància numèrica d'aquests estudis.

Vegeu-ho en la Taula següent , publicada per el DURSI. . També podeu consultar les xifres en annex. Per cada any, per àrees de coneixement i per universitats

Taula núm. 10

Catalunya: Total d'estudiants de doctorats, màsters, diplomes de postgrau i cursos d'especialització.

Total en el sistema universitari públic i privat. Series històriques³⁵

Cursos Tipus d'estudiants	1992-1993	2001-2002	Índex, 1992-93 igual a 100
Estudiants de doctorat	6.829	10.126	148
Estudiants de Màsters, diplomes de Postgrau, i cursos d'especialització	11.926	58.851	493
Total	18.755	68.977	367

Fonts. Elaboració pròpia a partir de les dades dl DURSI

1) Taules històriques estudiants de doctorat i de Formació continuada. Memòria estadística 1998-1999 i

2) El sistema universitari a Catalunya. memòria dl Cus 2001-2001.

Generalitat de Catalunya. Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació

Entre el curs 1992-1993 i el curs 2001-2001 els estudiants de tercer cicle s'han multiplicat gairebé per quatre (un 3.,67%). I aquest augment ho és especialment en els de formació continuada ((màsters i diplomes diversos de postgrau) que si es contempla per separat es pot veure com la progressió és de a 1 a 5 (progressió que només un 1.48 correspon als estudiants de doctorat i un 4.93% als de formació continuada).

La nostra conclusió i proposta, anunciada al començament d'aquest epígraf, és la d'escrutar en el camp dels màsters i estudis de tercer cicle per tal de distingir aquells que són propis d'uns col·lectius relacionats amb les classes dirigents del país. Es bastant probable que més enllà de la universitat on s'han cursat els estudis , a Catalunya,

³⁵ Universitat públiques: : UB, UAB, UPC, UPF, UdG, UdL, URV

Universitats privades: URL, UV, UIC,

Nota: La UV, universitat de Vic, només amb estudiants a Formació continuada a partir del curs 1997-98. i de Doctorat a partir dels curs 1999-200. La Universitat Internacional de Catalunya amb estudiants de Doctorat i de Formació continuada a partir del curs 1998-1999.

Record: La Universitat Raimon Llull inclou: IQS, Fundació Blanquerna, Enginyeria i Arquitectura La Salle, Facultat de Filosofia de Catalunya, ESADE, Escola universitària de Treball Social, Escola universitària de formació Pere Tarrés, Observatori de l'Ebre, Institut Universitari de Salut Mental Vidal i Barraquer, Institut Borja de Bioètica , Escola Superior de Disseny ESDI.

la relació entre sistema d'ensenyament i formació de les elits la trobem en els estudis inclusius i exclusius de tercer cycle.³⁶

Creiem sincerament que donada la nostra hipòtesi de partida sobre el rendiment diferencial de la universitat segons l'origen socials i les CO que ho faciliten, l'anàlisi dels estudis de tercer cycle pot aportar molta llum respecte de les trajectòries professional i de poder susceptibles de donar-se en uns col·lectius mes que no pas en uns altres.

4. A tall de conclusió : algunes reflexions

El creixement dels universitaris és una realitat si es contempla a partir de la quantitat. El que passa és que aquí com arreu caldria que ens preguntéssim si en hi ha prou amb la quantitat per fer-la equivalent a allò que se'n vol dir la democratització. I encara més caldria qüestionar l'equivalència que sembla donar-se per descomptat entre títols universitaris i posicions socials d'excel·lència.. Seria interessant aprofundir en alguns punts per tal de poder objectivar més de prop la bondat/pertinença d'aitals afirmacions.

a)En primer lloc caldria destriar les xifres de cycle curt i cycle llarg, és un indicador força clar per tal d'adonar-se que no tots els estudis universitaris són iguals. Oi més quant en el cycle curt s'hi ha anat aplegant estudis que abans no eren considerats universitaris³⁷.

Mesurar-ne el seu volum i la seva magnitud, segons l diferents àmbit i àrees de coneixement seria un bon indicador dels canvis en profunditat de la institució.

b)En segon lloc analitzar les xifres més en termes de titulacions i de relació entre titulació, temps de durada dels estudis i via d'accés. Ja hem vist que només analitzant la via d'accés el percentatge de 44% de població universitària cal situar-lo en 10 punts menys . També que si és pot mesurar seriosament la taxa d'abandonament dels que entren respecte dels que acaben el percentatge és redueix encara més . S'hauria de poder contrastar i mostrar allò que és diu en veu baixa i que costa de trobar les xifres

³⁶ Sembla clar que el preu de la matricula d'accés que diferencia les Universitats Privades de les públiques és un primer element de classificació, d'inclusió-exclusió que es manifestaria en la possibilitat d'accés a una determinada universitat. Però proporcionalment, el cost afegit dels estudis de tercer cycle, les condicions d'accés, sovint selectives, i cost de la inversió, tant en cost material afegit com en cost social -anys de dedicació i d'exclusivitat - va aprimant el col·lectiu que hi pot accedir i continuar. Evidentment depèn d'estudis i estudis de tercer cycle. Justament per això seria interessant d'aprofundir-hi i, això sí, no quedar-se en aquells que estan canalitzats per l sistema universitari.

³⁷ Una anàlisi feta al detall per l'any 1990/91 mostra que els alumnes de cycle curt són al voltant del 32%

	Total alumnes	Alumnes cycle curt	%d'alumne cycle curt sobre el total
Humanitats	26.912	1.209	4.5%
Ciències socials	70346	25.046	35.6%
Ciències	18.162	2.975	16.4%
Ciències de la salut	16.498	5.666	34.3%
Tècnica	32.935	17.649	53.6%
Total	164853	52,545	31.9%

quan s'apunta – de vegades s'afirma- que el percentatge d'estudiants que acaben són al voltant del 15% dels que comencen i que acaben en major proporció els que cursen cicles curts.³⁸

c) També , i així mateix, seria interessant poder disposar de xifres i o d'anàlisis respecte de les característiques dels estudiants universitaris segons les universitats i els àmbits d'estudi. Tant dels que entren com dels que es titulen , en cicle curt i en cicle llarg- . Unes informacions que permetrien indagar en la mena de relació entre universitat, titulacions i alumnes. I, sobretot entre família i trajectòria dels alumnes.

En efecte, a Catalunya. al contrari del que passa en altres països, l'existència d'universitats d'excel·lència , ja siguin públiques o privades ha sigut fins fa poc un fet minoritari.³⁹ I. a més a més, fins i tot en aquestes , la mena de selecció per a l'accés no és el resultat d'un llarg procés de selecció, explícit i/o implícit, que en restringeix l'accés. i/o que en fa de facto els seus alumnes un alumnes excel·lents i distingits. D'aquí que l'anàlisi en termes de tipus d'universitat no sigui prou rellevant ni determinant per associar-hi un tipus d'alumnes .

d) Caldria indagar com es va reconstruint el camp de l'ensenyament universitari després dels canvis en profunditat que han tingut lloc al país. El primer des del 1970/80 on s'inicia l'accés a l'ensenyament superior de públics diversos. També però quines són les tendències que es van consolidant respecte de la jerarquia entre centres universitaris . S'apunten un tipus de centres i d'estudis, en la privada o en la pública com a cenacle d'elegits? Hi ha uns altres centres que es van definir com a universitats i estudis de segona? El procés de Bolonya accentuarà i/o consolidarà les desigualtats entre centres i estudis universitaris?

De fet, està per veure si el procés de Bolonya legitima les desigualtats universitàries,. El que si que sembla que fa el procés de Bolonya es adequar-se al nous temps, dir en veu alta que ara la missió de la Universitat és una altra . d'allò que es tracta és de donar una formació instrumental que respongui a les necessitats dels nous temps, i, es clar, del nous alumnes qui hi arriben. El que no es diu parlant del procés de Bolonya és que potser segueixen havent-hi centres universitaris per a qui adequar-se als nous temps, vol dir, com sempre havia sigut, seguir sent exigents i impartir saber , coneixement, i capacitats per pensar i sospesar.

e) També i per acabar hi ha un altre espai que emergeix com un espai en paral·lel i/o en competència amb el camp universitari i aquest és el dels estudis de mestratge associats generalment a tercers cicles, però que també s'hi pot accedir per vies diverses, a més a més de les titulacions universitàries.

Creiem. que l'estudi que ens ocupa centrat en analitzar el paper que juga el sistema d'ensenyament en la formació de les elits ha d'aprofundir en els estudis de mestratge i de tercer cicle. Per una banda són estudis que han experimentant un creixement important. També , però, són la mena d'estudis que les mateixes possibilitat d'accés

³⁸ Ramon Tugores, rector de la univeristat, d'un discurs pronunciat en la campanya a rector de laUAB.2003

³⁹ Esade, i IESE per la formació d'executius en el camp empresarial comença 1958. S'ha d'esperar el 1991 per veure el naixement de la Raimom Lull (que aplega escoles ja existents) i, més tard la universitat pública Pompeu Fabra aspira a erigir-se en una universitat per formar estudiants "distingits".